

Amalie Skram

Agnete

Drama i tre akter

Kommentert utgave ved Jorunn Hareide

Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no
Oslo 2024

Amalie Skram: *Agnete*

Kommentert utgave ved Jorunn Hareide, Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no, 2024.

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1893 (København/Schuboths boghandel).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-813-3 (bokselskap.no),

978-82-8319-814-0 (epub), 978-82-8319-815-7 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

Forord

Amalie Skrams forfatterskap innebærer for de fleste lesere av norsk litteratur en rekke opprivende romaner. Men hva med hennes dramatik? De to første skuespillene hun skrev i begynnelsen av sin forfatterkarriere, ble verken oppført eller utgitt. Hun fikk dem ikke til. Likevel løsnest det – etter noen år og et par romaner. Lystspillet *Fjældmennesker*, som hun skrev sammen med sin mann Erik Skram i 1889, ble både utgitt og oppført. Og det neste, *Agnete* (1893), har etter hvert fått en ganske innholdsrik resepsjonshistorie, både litterært og teatralt.

Sammen med ekteskapsromanene fikk *Agnete*, som det eneste dramaet, sin renessanse på 1970-tallet. Men deretter har det vært ganske stille i nesten 50 år. Den foreløpig siste trykte utgaven kom i 1977; på teatrene har ikke *Agnete* stått på plakaten siden 1979. Desto gledeligere er det at dette ekteskapsdramaet nå for første gang foreligger i tekstkritisk og kommentert utgave. Jorunn Hareide har rensket teksten for overleveringsfeil og forsynt den med en historisk-analytisk innledning som bringer nye lesere *à jour* med utviklingen innenfor Skram-forskningen.

Hovedpersonen Agnetes problem består i at hun har skilt seg fra sin mann. I 1893 innebar det betydelige problemer for henne som kvinne. Den eneste fullgode løsningen lå i gjengifte. En utsatt eller permanent mangel på løsning representerte på den annen side en utfordring til patriarkatet: Kan det overhodet tillates at en kvinne lever «et fritt liv» uten mannlig overhode – juridisk, moralsk og/eller økonomisk? Historien har besvart dette spørsmålet på flere måter. 120 år etter forfatterens død kan det rett og slett virke uaktuelt. Ikke desto mindre fascinerer *Agnete* fortsatt. For i hvilken grad kan vi egentlig oppfatte hovedpersonen som et offer for patriarkalsk makt?

Oslo i desember 2024

Jon Haarberg

Innledning

Amalie Skram (1846–1905) er først og fremst kjent for sine romaner, og særlig for firebindsverket *Hellemyrsvolket* – «hennes livs store dikteriske bedrift og et av hovedverkene i den norske naturalisme», skriver A.H. Winsnes i *Norsk litteraturhistorie* (Winsnes 1961, 121). Edvard Beyer tar litt sterkere i; han kaller det «hennes mest ruvende verk og *hovedverket* i norsk naturalistisk diktning» (Beyer 1975, 496; min kursivering). Også Willy Dahl mener at vi har «med et av storverkene i norsk litteratur å gjøre» (Dahl 1984: 52), mens Per Thomas Andersen slutter seg til Edvard Beyer vurdering: *Hellemyrsvolket* må regnes som hovedverket i norsk naturalistisk diktekunst (Andersen 2012, 269–274).

De fire romanene verket består av, ble utgitt over en periode på 11 år, *Sjur Gabriel* og *To venner* i 1887, *S.G. Myre* i 1890 og *Avkom* først i 1898. Amalie Skram arbeidet også med en fortsettelse, «Avkoms avkom», som det bare finnes noen fragmenter av. Med *Hellemyrsvolket* skapte hun seg altså en fremstående plass i norsk litteraturhistorie, og lenge skygget det nok for det hun ellers hadde skrevet.

Selv om allerede Kristian Elster var full av beundring for romanen *Forraadt* og dramaet *Agnete*, og pekte på *Agnete* som et av Amalie Skrams «ypperste» arbeider (Elster 1924: 573), var det særlig den oppblomstrende feminismen på 1970-tallet som satte søkelyset på en annen side ved forfatterskapet: ekteskapsromanene. Feministene var spesielt opptatt av *Constance Ring* (1885), *Lucie* (1888), *Fru Inés* (1891), *Forraadt* (1892) og sinnssykehus-romanen *Professor Hieronimus* (1895); disse romanene – og *Agnete* – ble utgitt på ny i billigutgaver i 1970-årene, og det ble skrevet en rekke analyser av dem. Alle har kvinnelige hovedpersoner, og dem går det alle sammen ille i et mannsdominert og langt på vei kvinnefiendtlig samfunn preget av en sterk og hyklersk dobbeltmoral.

Amalie Skram er mest kjent som romanforfatter, men skrev i tillegg til *Agnete* tre andre dramaer. De to første var *Nina* (1879–1880) og *Gjæld* (1885–1887). Ingen av dem ble trykt før ganske nylig.^{[11](#)} De er heller aldri oppført på en scene. Amalie Skram sendte dem til teatre i København, Bergen og Christiania, men ingen av dem fant nåde for teaterdirektørenes øyne. Og det kan man faktisk forstå. De er for lange, for udramatiske og for pratsomme, en kritikk som ofte ble rettet mot

kvinnelige dramatikere på slutten av attenhundretallet – men her er den langt på vei berettiget. *Nina* og *Gjæld* har likevel interesse, ikke minst fordi disse dramaene tumler med noe av den samme tematikken som Skram behandler i *Agnete*: kjærlighetsdrømmer og desillusjon, eksistensielle kriser, pengeproblemer, løgn og bedrag.

Mer suksess hadde hun med dramaet *Fjældmennesker* (1889), skrevet sammen med hennes andre mann, forfatteren Erik Skram. Det utkom på Schuboths forlag i København i 1889, men ble først oppført tre år senere på Dagmar-teatret i København (8. september 1892). Mottakelsen av teateroppsetningen var mer positiv enn av boken. Den fryktede kritikeren Edvard Brandes likte ikke *Fjældmennesker* (et dansk begrep for nordmenn), men etter sceneoppførelsen hadde han moderert seg – eller kanskje den noe rå ordbruken som flere bokanmeldere hadde reagert på, var blitt neddempet på scenen, foreslår Kari Gaarder Losnedahl (Losnedahl, 2019, 273).

Arbeidet med disse tre dramaene og ikke minst erfaringene som *prima donna* i dramatiske selskaper i Bergen midt på 1870-tallet, da hun og hennes første ektemann August Müller (de ble gift i 1864) var vendt tilbake til Bergen etter mange år til sjøs, ga Amalie Skram grunnlag for å skrive et så vidt fullendt drama som *Agnete*. Men August Müller må også ha vært en god støttespiller. Etter hjemkomsten til Bergen var han en drivkraft i teatermiljøet der; han hadde hatt en kort karriere som skuespiller ved Det norske Theater i Bergen sist på 1850-tallet, før han gjorde sjømann av seg (Losnedahl 1996, 89–92).

I likhet med *Fjældmennesker* ble *Agnete* utgitt på Schuboths forlag i København. Det utkom kort tid etter urpremierer på Dagmar-teatret (21. mars 1893), hvor det ble innlevert anonymt (Tiberg 1910, 212; Garton 2011, 212). Det ble spilt hele åtte ganger, og fikk en velvillig mottakelse, selv om Edvard Brandes i *Politiken* 22. mars 1893 ikke var særlig fornøyd med skuespillerprestasjonene: «Forfatteren har bevaret sin Anonymitet saa strængt, at Indstuderingen ikke er foregaaet under hans Vejledning. [...] Tonen i Stykket træffes gennemgaaende ikke, ovenikøbet er enkelte Roller galt besatte.» Konklusjonen blir likevel at «Dagmar-teatrets Styrrer fortjener stor Tak, fordi han opfører et saa dygtigt Arbejde, der maa skræmme og til en vis Grad desorientere Publikum». Men: «Udførelsen forsvarer desværre ikke Stykket.»

Også Georg Brandes anmeldte *Agnete*, men først etter at dramaet var kommet som bok. Det er også som litteratur han omtaler det, som det fremgår av tittelen på omtalen («Literatur», i *Verdens Gang*, 30. mai 1893). Bare helt til sist nevner han

oppsetningen på Dagmar-teatret. Hans innvendinger er de samme som broren Edwards: Hverken skuespillerne eller instruktøren hadde forstått det typisk norske ved rollefigurene. For stykket foregår blant norske kunstner-bohomer i København, «en Menneskeart, der ikke ligner den tilsvarende danske». Og skjønt fru Skram er bosatt i Danmark, har hun «øjensynligt ikke [...] nogen Fornøjelse af at iagttage og tegne danske Personligheder; hun føler sig alene tryk og hjemmevant overfor sine Landsmænd». Sammenliknet med dansker er de mer «uvedtægtsmessige, livstørstige Mennesker», og det er slike hun interesserer seg for.

Oppførelsen ved Dagmar-teatret tilfredsstilte altså ikke, blant annet mente Brandes at Sara naivt ble oppfattet som en karikatur. Men hans samlede dom over dramaet er likevel positiv. *Agnete* viser Amalie Skrams talent fra en ny side, og fortjener stor oppmerksomhet på grunn av «Emnets Nyhed og den Energi, hvormed Hovedpersonerne er forstaaede og malte». Særlig liker han godt *Agnete*, som er «frisk og varm, inderst inde ganske uanfægtet af sine Smaaløgne og Smaarapserier, og i sin erotiske Følelse helt igjennem nobel, ja rig».

Senere samme år ble *Agnete* med stor suksess satt opp i Bergen, hvor bl.a. den vanligvis nokså strenge kritikeren Valborg Platou skrev rosende etter premieren på Den nationale Scene 18. desember 1893 at «Forfatterinden har leveret et dygtigt og interessant Bidrag til norsk dramatisk Literatur, skildret et Stykke moderne Liv og moderne Mennesker med næsten ubarmhjertig Sikkerhed og Kraft». Hun må bare beklage «det fremmødte Publikums sørgelige Faatallighed», som nok ikke bare skyldtes juletravelhet, men også en trist «Mangel paa Interesse for et nyt Scenearbeide af den talentfulde Forfatterinde, der tillige er vort Byesbarn».¹²

Agnete ble dessuten satt opp på Carl Johan Teatret i Christiania allerede i september 1894, også det med en viss suksess.¹³ Det ble altså spilt ved tre forskjellige teatre i løpet av halvannet år, noe som var uvanlig for et nytt skuespill (Garton 2011, 215).

Det gikk noen år før *Agnete* ble spilt på Norges største scene, men i slutten av mai 1901 ble det oppført syv ganger på Nationaltheatret, og sesongen 1909–1910 ble avsluttet med den danske skuespilleren Betty Nansen i tittelrollen (Wiers-Jenssen 1924, 234). Nils Johan Ringdal skriver langt senere nokså kort om premieren på Nationaltheatret i 1901 at *Agnete* handler om en kvinne «med en fortid som prostituert», som blir «tatt i forsvar mot både mannlige og kvinnelige besteborgere» (Ringdal 2000, s. 70). Dette er åpenbart en feilaktig presentasjon av dramaet; Ringdal kan umulig ha lest det eller satt seg inn i handlingen.

Han opplyser for øvrig at *Agnete* ble satt opp ved dette teateret i alt 70 ganger, noe som jo tyder på at det ble ansett som et godt spillbart og engasjerende drama. Teatersjefene satset da også på sine beste folk, som når Axel Otto Normann (teatersjef ved Nationaltheatret 1935–1941) med Agnes Mowinckel som regissør engasjerte Gerd Egede Nissen (senere Grieg) i rollen som Agnete, Olafr Havrevold som Berg, Aase Bye som Sara og Alfred Maurstad som Ulfsen ved en oppførelse i oktober 1935. Det ble en stor kunstnerisk suksess, og stykket ble vist med samme rollebesetning ved et gjestespill på Kungliga Dramatiska Teatern i Stockholm den følgende våren (Rønneberg 1949, 327, 352).

Etter krigen ble det i 1949 satt opp på Den nationale Scene, sendt som Radioteaterforestilling i 1956, og spilt med stor suksess på Nationaltheatret med Wenche Foss som *Agnete* i 1962 (Engelstad 1981, 38). Den siste oppførelsen ser ut til å ha funnet sted på Den Den nationale Scene i 1978; 12 anmeldelser er registrert, så denne fikk stor oppmerksomhet (Glasser 1996, 168). Edith Rogers bearbejdet versjon av *Agnete, Fiin gammel Aargang*, ble oppført på Nationaltheatret i mars 1999.¹⁴ Etter den tid ser det ikke ut til at *Agnete* er blitt satt opp på scener i Norge. En forestilling i Radioteateret fra 1956 er imidlertid sendt igjen ved flere anledninger på 2010-tallet, siste gang i 2018. Helen Brinchmann spilte da Agnete; hun hadde også hatt denne rollen på Den nationale Scenes oppsetning i 1949. Barthold Halle var regissør. *Agnete* ble dessuten sendt i Fjernsynsteatret i 1979, regissert av Finn Kvaalem og med Kari Simonsen i hovedrollen. Denne eminente forestillingen kan man fortsatt se på sin TV-skjerm hjemme.

Selv om det allerede i Amalie Skrams samtid var enighet om at *Agnete* var et godt drama, var det visstnok først med Sigurd Bødtkers begeistrede omtale i 1904, året før hun døde, at hun fikk den anerkjennelsen som dramatiker hun hadde håpet på:

Amalie Skram har med en fantasi som forstaar alt, og med et mod, som ikke kjender hensyn, skildret en kvinde, som elsker og vil elskes, som er ydmyg og trodsig, der lyver som faa og er sanddru som ingen, der bedrager og stjæler og alligevel har sjælens ærlighet, som forbauser og forvirrer, – en kvinde med en livstrang, som stænges inde av smaa og stygge kaar, men som lykken kunde bringe en varm og blomstrende sommer! (Losnedahl 2015, 280)

Da stykket ble satt opp Folketeatret i København i januar 1906, skrev dessuten Herman Bang en meget begeistret omtale i avisen *København* («Gjensyn», 5. januar 1906), etter en nyoppførelse med Betty Nansen i hovedrollen. Også Bang understreker det motsetningsfulle i Agnete-skikkelsen:

Som Agnete staar for os, vil hun være indskrevet i vor Erindring som Aabenbaringen af en Kvinde, der var overmodig og knust; stolt og fornedret; alles Midtpunkt og ene; den raaeste og fin; Hjælpende og selv hjælpeløs; rig og den fattigste; Forbryderske mod alle Love og løftet over al Lov; mærket og ramt og benaadet; én af de Store og én af de Forbandede –

Han la ellers særlig vekt på hovedrolleinnhaversken Nancy Nansens fremragende spill og dype innlevelse i rollen. Men da var Amalie Skram død.

Så fulgte en rekke år hvor *Agnete* tilsynelatende ble glemmt, inntil det altså dukket opp på teaterrepertoarene fra midten av 1930-tallet. Jens Bjørneboe skrev en begeistret omtale etter oppsetningen på Nationaltheatret i 1962. Litteraturen er ikke rik på kvinnelige dramatikere, sier han, men «allerede med dette ene stykket står Amalie Skram i første rekke blant dem [...] – den store renslighet og menneskekunnskap som lever i stykket gjør det tett, levende og sannferdig.»¹⁵

Med slike vurderinger skulle man tro at *Agnete* stadig kunne fortjene et publikum, selv om problemstillingene i alle fall et stykke på vei kan virke avleggs. De fleste (norske) kvinner kan nå heldigvis forsørge seg selv. Men kjærlighetskonflikter blir vel aldri foreldet?

Kjærlighet som forløser?

Agnete er et mer seriøst, mer dyptloddende drama enn det først kan virke som, med sin lett ironiske skildring av bohem-liv, hvor uhemmet flirt, sjalusi, ekteskapskonflikter og pengeproblemer uttrykkes gjennom til dels latterlige figurer som Agnetes frier Egholm og det mistilpassede ekteparet Ulfsen, samt fru Ulfsens oppbrakte onkel Stibolt, som kommer farende fra Norge for å redde sin niese og hennes barn fra Sodoma og Gomorra: «Hun flytter ud til mig på landet. Der skal hun få det som blommen i et æg. Jeg er ungarl og vil gjerne ha nogen til at se på min ensomhed.» Også den pene og korrekte juristen Berg har visse komiske sider, som når han klager over at kjærlighetsdrømmer tar for mye av hans tid.

Men skraper man litt i overflaten, er det tydelig nok et drama som tar for seg seriøse eksistensielle og sosiale spørsmål, som hvordan manøvrere mellom løgn og sannhet, om forholdet mellom en bohem-tilværelse og et mer borgerlig liv, om tidens dobbeltmoral og kvinners roller og begrensninger i datidens samfunn. Viktigere er det at dramaet tar for seg en eksistensiell søken etter en altomfattende,

alltilgivende kjærlighet, som ingen i dette miljøet – eller i en jordisk eksistens overhode – kan tilby. Derfor er *Agnete* på sett og vis et dypt pessimistisk drama.

Agnete er blitt lest som en historie om brutte kjærlighetsillusjoner. Man har lagt vekt på at kvinner og menn i Skrams univers har så ulike oppfatninger av kjærlighet at de aldri kan finne sammen i et varig forhold; drømmer om dette er dømt i utgangspunktet (Engelstad 1981 og Tjäder 2004). Jeg er enig i denne tolkningen, men vil utvide den til å inkludere et kristent *caritas*-aspekt ved kjærlighetsbegrepet, som ser ut til å være avgjørende i *Agnete*. Dette er også et drama om forsoning, eller rettere sagt om *utopien* om forsoning gjennom en elsket manns frelsende, forløsende kjærlighet. For heller ikke denne kjærligheten finnes.

En tilsmusset heltinne

Agnete er navnet på heltinnen i dramaet. Hun er en skilt, yngre, attraktiv og tilsynelatende velstående kvinne som bor sammen med et ektepar og en enke i en kunstnerleilighet i København. En dag frir hennes tidligere skilsmisseadvokat, Robert Berg, til henne, til tross for at han sterkt misliker det han kaller Agnetes bohemvaner; hun røker, drikker konjakk og er alt for innlatende overfor herrene. Han hadde riktignok bestemt seg for å forlate København for godt, for forelskelsen i henne forstyrret hans sjelefred, og altså ikke minst hans arbeid. Men han vendte tilbake for å fri da han oppdaget at han stadig tenkte like mye på henne, og at han ikke kunne leve uten henne.

Agnete er lykkelig over hans tilbud om ekteskap, for hun har lenge elsket ham. Tro mot sine idealer, og i full tillit til hans kjærlighet til henne, beslutter hun seg for å tilstå for ham at hun etter skilsmissen har måttet lyve, bedra og stjele for å opprettholde sin tidligere levestandard. Hun vil at Berg skal vite alt om henne før de gifter seg. I Agnetes forestillingsverden smelter han sammen med Jesus Kristus forløseren. Hun er den angrende synder som håper å bli frelst gjennom Bergs kjærlighet, liksom Kristus vil frelse menneskeheten gjennom sin kjærlighet til dem.

Berg blir dypt sjokkert over Agnetes avsløringer, men står ved sitt ekteskapstilbud i første omgang. Etter å ha overveid saken i et par dager, kommer han til at det hun har gjort, er mer enn han kan akseptere, og bryter forlovelsen. Agnete beslutter seg for å forlate København og det livet hun har levd der, for å bli husholderske for sin fetter, som er enkemann med flere små barn og bor i Nordfjord i utkanten av Vest-

Norge. Det er den verste skjebnen hun kan forestille seg, men hun vil i det minste ikke måtte stjele og lyve lenger.

Dramaet er strukturert på en måte som kan minne om Henrik Ibsens *Et dukkehjem* (1879), og er ofte blitt oppfattet som et slags svar på dette stykket, idet her antydes en mer desillusjonert, men kanskje mer sannferdig eller realistisk vurdering av Nora Helmers beslutning om å forlate sin mann enn hva Ibsen antyder (Engelstad 1981 og Garton 2011).

De to andre parene i stykket representerer andre typer konflikter. Fru Sara Wulf kjeder seg i ekteskapet med sin sindige mann; han er rolig og stø, mens hun trenger uro og krangler for å føle at forholdet er levende. Da han oppdager at hun har kokettert litt vel mye med en ung mann over lengre tid, og reiser hjemmefra over hals og hode, besinner hun seg. Han kommer tilbake, de er enige om at de elsker hverandre. Men hun mangler den resignasjon som kreves for å kunne leve et hederlig liv, hevder han. Heldigvis er hans følelser for henne «seiglivede». Spørsmålet er likevel hvordan det vil gå med dette ekteskapet? Vil Sara falle til ro og verdsette sin omsorgsfulle mann, som mener at hun har en «farlig» natur?

Wulf viser omtanke også overfor den stakkars fru Ulfsen, som den brutale og ufine, temmelig karikerte ektemannen kuer og undertrykker så godt han kan. De «måtte» gifte seg, og Ulfsen synes at både ungen og hustruen er en plage. Penger har de heller ikke. Fru Ulfsens «redning» er altså at onkelen vil gi henne et godt hjem. Men hun er skildret som en umoden kvinne som finner seg i mannens trakasseringer, og som håper at Ulfsen vil hente henne hos onkelen når det er gått noe tid. Det er vel tvilsomt om dette vil gå bra.

Agnete ser ikke ut til å ha noen illusjoner om ekteskapet: «Jo mere desillusioneret, jo bedre», sier hun om ekteskapsinngåelse generelt da Egholm frir til henne. Mange kvinner gifter seg for å bli forsørget, slik hun selv er på nippet til å gjøre enda en gang. For hun er ikke i stand til å forsørge seg selv, nå når eksmannen er fallitt og hun ikke får underholdningsbidrag av ham. Hun har forsøkt seg som lærerinne en gang, som vikar for sin «samboer» Doris, men det gikk ikke godt, forteller hun Berg:

Jeg kan jo ingenting, ved jo ingenting. Jeg læste engang for Doris nogle timer på skolen med de små, og blev rent ødelagt af det. Dette at skulle møde op kl. 8 om morgenen og sidde der i den dårlige luft – jeg tålte det ikke, var ikke menneske hele dagen, men gik og gispede og havde smerter for brystet. Og slig som det skjæmmed mig! Jeg så ti år ældre ud de dage.

Berg blir ikke overbevist av denne klagesangen. Ikke desto mindre peker Agnete på et alvorlig samfunns- og kvinneproblem: «Nej, en kvinde må ha en mand at støtte sig til, selv om der er aldri så lidt ved ham, sådan er nu samfundet indrettet.» Sist på 1800-tallet fikk borgerskapets døtre sjelden en utdanning som kunne sette dem i stand til å forsørge seg selv. Av de øvrige kvinnene her, er enken Doris altså småskolelærer, mens Sara er kunstner liksom sin mann, selv om han er hovedforsørgeren. Men Amalie Skram viser tross alt til noen ærlige utveier.

En martyr?

For hva det måtte være verd, kan man overveie om navnet Agnete kan gi et hint for forståelsen av dramaet. Det er den danske og norske formen for det mer vanlige *Agnes*, som opprinnelig er en latinsk form av det greske *Hagné*, fra adjektivet *hagnós*, som betyr *kysk*. Det er usikkert om Amalie Skram visste dette, men hun kan ha kjent helgenen St. Agnes fra sine reiser i middelhavslandene, og hun kjente selvsagt til at heltinnen Agnes i Ibsens drama *Brand* kjempet for å underkaste seg de strenge pietistiske levereglene som hennes mann påla henne å følge. «Kysk» er kanskje ikke det første adjektivet som renner en i hu hva angår Agnete. Men det kan kanskje tolkes som en tilbakevising av all den stygge sladder om henne?

Navnet og dets betydning kan kanskje også kaste lys over noe Berg forteller Agnete i scenen hvor han erklærer at han elsker henne. Han har funnet henne så forandret etter at han kom tilbake etter sitt korte fravær, vakrere enn noensinne, men med et nytt og underlig uttrykk i øynene. Hun minner ham om et maleri av en kvinnelig martyr som han hadde sett i Dresden en gang. Kvinnen har flyktet over en åpen slette og er segnet foran noen forrevne sandsteinsklipper. Her ligger hun på kne med hodet bøyd bakover. «Blikket tindrer af angst og resignation, mens hun ser efter forfølgerne, som stormer frem et stykke borte.» Da Agnete hører dette, går det en nesten umerkelig skjelving gjennom henne. Gjenkjenner hun seg selv her?

Og hva tenker Berg? Kanskje at en skilt kvinne, kysk eller ikke, er et lett bytte for sladder, og at sladderne kan ødelegge henne, mens det han har observert uten helt å være klar over det, er at Agnete er ulykkelig og engstelig over sin usannferdige og hyklerske stilling? Eller er hun en «martyr» på grunn av sin overbevisning om at hun må fortelle sannheten, koste hva det koste vil?

Uansett hvordan man tolker dette, er essensen at Amalie Skram har valgt en religiøs, kristen idé til å uttrykke Agnetes fortvilede situasjon. Og som vi skal se, er

ikke martyren den eneste religiøse referansen i dramaet.ⁿ⁶

Å elske noen ren

Den erotiske kjærligheten mellom mann og kvinne er ikke den eneste form for kjærlighet som møter oss i *Agnete*. Barndomsvenninnen Doris viser Agnete en annen, mer altruistisk kjærlighet (og selv om Agnete godt vet at det sladres om at de to kvinnene, som altså deler en leilighet, er lesbiske, er det ikke noe som tyder på det).

Doris legger merke til at Agnete stjeler de pengene som hushjelpen til vennene deres, ekteparet Wulf, har lagt på et lite bord. Agnete ser at Doris diskret legger penger tilbake, forstår at hun vet alt, og vil tilstå at det er hun som er tyven. Men Doris vil ikke høre noen tilståelse. Etter hennes mening bør man aldri betro seg til noen, for før eller siden vil man angre. Og hun minner Agnete om hennes edle oppførsel da de var barn, da hun påtok seg skylden for noe andre barn hadde gjort. «Lad mig bare få lov til at tro på Dig. Du véd jo, hvorledes jeg holder af dig, Agnete», sier hun, og tilføyer at uansett hva, vil hun holde seg til «det gode, jeg kjender hos Dig».

Agnete burde ha fulgt Doris' råd, men hun sier til Berg at hun ikke vil holde noe tilbake overfor den mannen hun elsker. «For det eneste, jeg har higet og tragtet efter, det er at klæ mig selv åndelig nøgen for den mand, jeg elsker på jorden, for at han skal se mig ganske som jeg er, og om muligt holde af mig tiltrods for, at han kjender mig helt.» Men mens Doris verdsetter de gode sidene ved Agnete og ser bort fra hennes moralske svakheter fordi hun elsker henne, dømmer Berg henne ut fra hennes verste sider. Hans kjærlighet er ikke så stor at han kan glemme eller tilgi. Han finner ingenting som kan forklare eller unnskyldte det hun har gjort; hun har begått kriminelle handlinger som faktisk kunne sende henne i fengsel: «At Du kunde få dig til det. – Det er den mørkeste gåde, noget menneske nogensinde har stirret på. Hvis du havde havt børn, som sulted, eller en mor, som led nød. – Men jeg ser ingen grund, som tvang Dig. Jeg spejder forgjæves efter en formildende omstændighed.»

Her taler juristen, ikke elskereren. Han mangler *caritas*. Men det er avgjørende for Agnete at den mannen hun elsker, skal elske henne *på tross av* hennes feil og svakheter. Dette understrekes igjen i en samtale med hennes frier herr Egholm, som ønsker å vite om det er noe i de skandaløse ryktene han har hørt om henne (at

hun har hatt elskere som har underholdt henne økonomisk). I så fall vil han ikke gifte seg med henne. Hans kjærlighet er sterk, men ikke *så* sterk. Agnete svarer: «Ja men ser De, den mand jeg skulde ha, hans kjærlighed måtte netop være *så* sterk. Forstår De? Netop så sterk, at han vilde ha mig, om jeg så havde bedrevet det værste i verden.» Her tenker Agnete sannsynligvis på Berg; på dette tidspunktet tviler hun ikke på hans kjærlighet.

Tatt i betraktning at Agnete mistet sin mor i toårsalderen, kan denne lengselen etter en manns uforbeholdne kjærlighet også tolkes som et ekko av barnets lengsel etter en mors uforbeholdne kjærlighet. Et glimt av Agnetes ufattelige ensomhet og lengsel etter kjærlighet og forståelse avsløres da hun forteller Doris, mens hun desperat venter på Bergs endelige avgjørelse: «Men *min* mor var så god. Hun var full av kjærlighed. Den, som har kjærlighed, forstår alt.» Selv denne kjærligheten er imidlertid vaklevoren. Doris forsøker å advare Agnete ved å peke på at ikke alle mødre er slik, og antyder derved at kanskje ikke alle menn er det heller. Men Agnete vil ikke høre på henne.

Det viser seg altså at Bergs kjærlighet ikke er av det slaget som tåler alt. Han ønsker at hun ikke hadde fortalt ham sannheten. «Jeg er ikke mand for det, Agnete. Den, som skulle være min hustru, måtte ingen flekker ha.» Agnete erkjenner at han har rett: «Nei, Du er ikke mand for at elske. [...] Du har aldrig kjendt noget til den hemmelighed, at to mennesker kan elske hinanden rene.» Dette er en interessant selvbiografisk referanse, da den siste setningen ser ut til å stamme fra et brev som Erik Skram skrev til Amalie (da Müller) før de giftet seg.¹⁷ Her (i virkeligheten) er det *mannen* (Erik) som trenger å bli elsket ren av *kvinnen* Amalie, ikke kvinnen av mannen, for i likhet med de fleste menn har han jo en såkalt fortid – som kvinner som regel må finne seg i.

Berg har sannsynligvis ikke det. Egholm gjør det imidlertid klart for Agnete at *han* ikke er uten seksuell erfaring. Han har en skrekk for unge piker, som kan være så besværlig naive. «Nej, en dame, som har erfaret noget, en dame, som har været gift før o. s. v. Det liker jeg bedre. Ja, for uden at jeg har begået nogen slags udskejelser, så er jeg dog heller ingen egentlig hanskemand», sier han, med en referanse til Bjørnstjerne Bjørnsons drama *En Handske* fra 1891.¹⁸

Etter det endelige bruddet med Agnete klager Berg over at livet nå ligger foran ham som en ørken. Men hun synes ikke synd på ham; hun mener at dette vil passe ham godt: «Du vil leve rolig og uanfægtet og utilfredsstillet gjennom din ørken. For Du er skabt for ørkenen.» Denne brutale dommen viser at Agnete har gjennomskuet

hans pedanteri og strenge moralisme. Har hun simpelthen sluttet å elske ham av samme grunn?

Det var i alle fall Amalie Skrams oppfatning. I et brev til Bjørnstjerne Bjørnson skrev hun:

Naturligvis er kjærligheden mellom Berg og Agnete ikke af den slags som holder ud eller står sig i kamp. Ikke hos hende heller. Derfor opgir hun ham jo straks. Hun blir jo så inderlig ydmyg at hun står der og citerer budene og snakker om at hun fortjener straf, hun som dagen i forvejen så prægtigt har forsvaret sig selv, dengang kjærligheden til Berg gjorde hende stærk og ryggesløs. Ved afskeden er kjærligheden alt vække, uden at hun véd det selv, og derfor er hun opi ingenting.¹⁹

Før hun spaserer ut av Bergs liv, stiller Agnete ham på en siste prøve. Hun foreslår at hun kan flytte med ham til Christiania uten at de gifter seg; kanskje han kan hjelpe henne til å finne et passende arbeid. Men dette avslår han, først tilsynelatende av omsorg for hennes rykte, men innrømmer så at han må tenke på seg selv: «Men også for min skyld, Agnete. En mand i min stilling – det vilde skade min anseelse.» Derved bekrefter han at han er mer opptatt av konvensjoner enn av kjærlighet, og Agnete svarer: «Ja, det er sant, hvert øjeblik står jeg her og glemmer, hvordan Du er, og hvorfor Du støder mig bort.»

En gåtefull og angrende kvinne

Hvordan skal vi oppfatte karakteren Agnete? Reagerer vi liksom Bjørnstjerne Bjørnson? Han likte ikke stykket, forteller han Amalie Skram; han syntes det var mislykket. For det første trodde han ikke på Agnetes kjærlighet til Berg: «At hun elsker det korrekte, det rene viljeliv i ham, skjønner jeg; men det tørre, snobbete, fantasitomme ...».

Som nevnt var Amalie Skram stort sett enig med Bjørnson i at Agnete ikke lenger kunne elske Berg når hun forsto hvem han var. Men hun forsvarer sitt drama: «Er Du blit så gammel i kundskab og verdenserfaring som Du er? og *véd* ikke endnu at elskovs og kjærligheds begyndelse og ende kan ingen udforske. *Du og jeg véd* at Berg ikke var noget for Agnete. Men hun selv, den stakker!» Amalie Skram fremholder at for Agnete representerte Berg en lun havn i forhold til det livet hun nå førte, «i en sump af laster», men etter en stund ville han ha gjort henne

ulykkelig. Derfor skulle han heller ikke få henne! Til støtte for sine synspunkter viser hun til at utviklingen i denne konflikten og de siste dialogene mellom Agnete og Berg hadde vakt stor beundring blant publikum ved uroppførelsen av stykket i København.

Bjørnsons andre hovedinnvending mot stykket var at en dame som Agnete aldri kunne nedlate seg til nasking og småtyverier. Det var utenkelig: «Du eksperimenterer for sterkt; for nejgu, om du vet det der av nogenslags erfaring, at en kvinne av det slag stjæler.»

Amalie Skrams svar er interessant, da det antyder en naturalistisk tenkemåte. Hun hadde kjent en kvinne som oppførte seg akkurat slik som Agnete, og selv ville hun bare vise en scene fra verden slik den virkelig var: «[...] fordi hun holdt så meget af mig at hun klaget sin nød for mig, derfor har jeg kunnet skrive Agnete». Dessuten er hun sterkt uenig i Bjørnsons idé om at kvinner kan bli kategorisert etter visse kvalifikasjoner: «Dette her, at man tar den og den slags kvinder og tildeler dem den og den slags egenskaber – føj! for satan! –»ⁿ¹⁰

Men Bjørnson holdt på sitt. Etter Amalie Skrams død i 1905 fortalte han Antonie Tiberg at hvis hun hadde tenkt å nevne hans navn i forbindelse en Skram-biografi hun planla å skrive, måtte han kreve at hun tok inn følgende avsnitt (hva hun også gjorde):

Jeg tror ikke det mindste paa det psykologiske grundlag i 'Agnete'; jeg maa naturligvis medgi at et menneske som stjæler ved siden derav i mange henseender kan være et udmerket menneske, og da navnlig et høit begavet menneske med mange idealer. Men det er tyveriets *art* som det kommer an paa. Det smaatyveri i andres lommer ute paa gangene og i stadig gjentagelse til visse bestemte tider, – aldrig kunde et menneske av den aandshøihet og redelige hjertevarme som Agnete har, indlate sig paa det. Det hele er en umulig konstruktion.

Antonie Tiberg kommenterer lakonisk at medisinske og litterære autoriteter ikke hadde hatt noen innvendinger, og at Bjørnson ofte avslørte en manglende forståelse stilt overfor Amalie Skrams psykologiske innsikt. Han forsto ikke hennes evner og anlegg, og var misfornøyd også med de fleste av de andre bøkene hennes (Tiberg 1910, 215).

Portrettet av Agnete er ikke klinisk, ikke nøytralt i en strengt naturalistisk forstand. Hun er skildret med en viss medlidenhet, og framfor alt med forståelse. Hennes

oppførsel er ikke akseptabel, men leseren eller tilskueren vil etter hvert tilgi henne og beklage henne, kanskje til og med bli glad i henne. Hvorfor?

En antydning til et svar kan finnes i de uttrykkene for forsoning og tilgivelse som både dramaet som helhet og Agnetes personlige drama konkluderer med.

Løsningen på Agnetes vanskelige situasjon kan ha virket mer opplagt, og appellert mer direkte til et samtidig publikum som hovedsakelig var oppdratt i samsvar med kristen etikk, enn det ville gjøre til de mer sekulære tilskuerne av i dag. Agnete forstår til slutt at hun ikke fortjener å bli lykkelig. Hun har oppført seg umoralsk, og må bøte for det. «Jeg forstår det nu. Du skal ikke lyve, ikke stjele, ikke bedrage – de bud står fast. Og den, som går udenom, fortjener sin straf.» Altså beslutter hun å sette punktum for sitt tidligere liv og kompensere for sine misgjerninger ved å påta seg den skjebnen hun fryktet mest av alt. En slik tankegang bygger ikke primært på lovens ord, men på en kristen moralsk orden.

Amalie Skrams språk – i fiksjon som i ikke-fiksjon – er, som mange har påpekt, fullt av sitater og halvsitater fra Bibelen. Man legger ikke alltid merke til det fordi mange bibelske uttrykk har blitt en del av vårt dagligspråk, eller de var det i alle fall på Skrams tid. Uansett gir disse uttrykkene tekstene hennes en religiøs dimensjon, for de er bare tilsynelatende rent språklige figurer, tømt for sin opprinnelige betydning. Dette er også tilfellet med *Agnete*.

Da Berg sist i andre akt ber Agnete om å gifte seg med ham til tross for hva hun har avslørt om sin fortid, reagerer hun i sin glede med å bryte ut i et bibelsk språk:

Jeg er så fuld af taknemmelighed, ja af andagt. Et ord står for mig, som jeg ofte har tænkt på: «Om eders synder var røde som blod, de skulde blive som den hvide uld.» Nu fatter jeg den salighed, de frelste tænkes at føle ved at bli tilgitt og regnet for fuldgod af den gud, for hvem intet er skjult. Ja, *dette* er lykke, og intet andet kan nævnes ved det navn.

Sitatet er fra Esaias i Det gamle testamente, 1:18, i lett endret versjon: «Kommer dog og lader os gaa irette (med hinanden!) siger Herren; dersom Eders Synder (end) vare som Purpuret, da skulle de blive hvide som Sneen; om de (end) vare røde som Skarlagenets (Farve, da), skulle de (dog) blive som den (hvide) Uld.»ⁿ¹¹

Amalie Skram har forsterket tekstens symbolske aspekt ved å sette inn ordet *blod* for de røde fargene *purpur* og *skarlaget*. Agnetes lykke nå som Berg har tilgitt henne, får en religiøs dimensjon. Hun er like salig som om Gud selv hadde tilgitt henne.

Agnete bruker også bibelske referanser da det endelige bruddet med Berg er et faktum. En annen setning har lydt i øret hennes siden den dagen han lovet å gifte seg med henne, til tross for hennes fortid. «Det var som et kor af englerøster: Gak ind til din herres glæde, gak ind til din herres glæde.» Dette er et sitat fra historien om den trofaste og den dårlige tjeneren i Matteus' evangelium. Herren deres sier til sin trofaste tjener: «Vel, du gode og tro Tjener! Du har været tro over Lidet; jeg vil sætte dig over Meget; gak ind til din Herres Glæde!»

Men ordene «Gak ind til din Herres Glæde» endrer valør da Agnete til slutt forstår at Berg vil avvise henne: «Og siden, da jeg ante hvad der skulde ske med mig, er det blet ved at lyde som en bitterlig grådfuld klage.» Bare en god og trofast tjener kan gå inn til sin «Herres Glæde». Den utro tjeneren blir kastet ut i det ytterste mørke, der det vil være «Graad og Tænders Gnidsel». (Matt. 25: 21–30) Ettersom Agnete ikke har vært god og trofast, vil dette også bli hennes skjebne. Det aksepterer hun, om ikke med glede.

En selvbiografisk sluttnote

Allerede Amalie Skrams første biograf, Antonie Tiberg, understreker at hun ser ut til å ha vært mer enn vanlig opptatt av religiøse spørsmål i ungdomsårene. Hun var sterkt påvirket av sin mor og sin yngre bror Ludvig, og ikke minst av sin lærer, rektor O. E. Holck (Tiberg 1910, 28). Han la særlig vekt på «forsoningen i Kristus».

Det var Holck Amalie Skram (da Müller) søkte råd hos før den andre av sine lange sjøreiser omkring 1870 ombord på ektemannens skip, denne gangen til Australia, Peru og Konstantinopel. Hun hadde liten lyst på denne turen, da ekteskapet var blitt mer og mer motbydelig for henne, men oppmuntret av sin gamle lærer, som understreket at det var hennes plikt å følge sin mann, ga hun etter. «Hun skulde holde sig til sin Gud og vente hans hjelp i tunge stunder. Hendes gamle lærer vilde følge hende i tanker og forbøn.» I en rekke triste og smertefulle brev til Holck øste hun ut sine tanker og følelser under denne to år lange turen. Hun dvelte særlig ved spørsmålet om sine plikter som kristen og sin angst og pine når hun ikke klarte å oppfylle disse pliktene. Brevene er også preget av hennes skiftende følelser av håp og resignasjon med hensyn til ekteskapet med Müller (Tiberg 1910, 49–52, 86–88).

Broren Ludvig Alver hadde vært Amalie Skrams nære fortrolige siden barndommen. Med ham hadde hun diskutert religiøse spørsmål helt siden de var

små, og han ble hennes åndelige ankerfeste i de vanskelige årene omkring separasjonen og senere skilsmissen fra August Müller. Mens hun oppholdt seg hos ham i Fredrikshald (Halden) mot slutten av 1870-årene, og som et resultat av en alvorlig krise, brøt hun med kristen ortodoksi. Deretter fulgte noen år hvor det ser ut til at hun var på leting etter et annet åndelig holdepunkt. Likevel er språket i hennes brev, anmeldelser og artikler fra denne tiden rike på overdådige sitater fra Bibelen. Antonie Tiberg antyder at hun ser ut til å beruse seg i dette bibelspråket, samtidig som hun begynner å stille spørsmål ved sannhetsverdien og rasjonaliteten i de kristne doktrinene (Tiberg 1910, 92–104).

Gjennom ekteskapet med Erik Skram i 1884 ble hun del av den radikale eliten i København, og religiøse spørsmål ser ut til å spille en mindre rolle i hennes liv og tanker. Etter den elskede broren Ludvig Alvers død i 1897 virker det som om hun igjen drev mot «en slags religiøsitet, som vel i grunden aldrig havde sluppet taket i hendes sind nogen gang», ifølge Antonie Tiberg. Brev til moren fra denne tiden ser ut til å bekrefte at hun igjen vendte seg til religionen, men Skram-forskere antyder at hun kanskje bare forsøkte å tilfredsstille sin dypt religiøse mor. Eller kanskje hun virkelig prøvde å finne tilbake til sin gamle tro, i en søken etter et sterkt fotfeste?

Det var ingen «prestelig bistand» ved hennes kremasjon og begravelse i mars 1905; hun hadde tydeligvis ikke ønsket en kristen seremoni (Tiberg 1910, 23, 163, 253; Garton 2011, 302). Men å avvise kirkens tjenester betyr ikke nødvendigvis å avvise kirkens doktriner som sådan. Samtidig ser det ut til at hun var på utkikk etter noe som kunne erstatte den kristne tro, for i disse årene ble hun også interessert i spiritisme. Hun var spesielt opptatt av om det var mulig for døde og levende å ha kontakt med hverandre, og hadde fått broren Ludvig til å love at han skulle gi henne et tegn etter at han var død, om det var mulig. Men hun ble dypt skuffet.

Selv om man trygt kan anta at Amalie Skram hadde forlatt kirken og dens konvensjoner på den tiden hun skrev *Agnete*, virker det også trygt å mene at hun var så innforlivet med kristne doktriner og bibelske referanser at hun ikke kunne unnslippe dem. Dette merker man for eksempel i *Fru Inés* (1891), for også her anslås ideer om medlidenhet og forsoning ved bokens slutt. Fru Inés gjør det klart helt fra starten av romanen at hun er en troende kristen: «Jeg er romersk katolsk og vel at mærke en oprigtig troende.»¹¹² Men det er først ved slutten av historien, da hun er i ferd med å dø etter en spontanabort, at hun kan føle en slags medlidenhet for sin mann, som hun alltid har foraktet og avskydd. Hennes sorg og pine etter at hennes elsker begikk selvmord, og hennes angst og gru da hun

oppdaget at hun var blitt gravid med ham, har formildet og lutret henne så mye at hun nå endelig kan godta den Holckske formaning om «forsoningen i Christus».

I noen av sine tidlige kritikker av Bjørnstjerne Bjørnson hevdet Amalie Skram at hans arbeider var en slags «Bodsprædiken», som hun lengtet etter, men ikke lenger hørte fra prekestolen under gudstjenestene. Kirken og prestene hadde ikke fått folk til å forstå at de hadde et personlig ansvar for sin egen elendige situasjon og for samfunnet som helhet. Ettersom kirken ikke lenger så ut til å ivareta sin funksjon som moralsk opprustning, måtte den moderne litteraturen overta denne oppgaven, etter hennes mening (Tiberg 1910, 143–144, 148–153).

Kanskje kan *Agnete* leses i lys av slike tanker. I dette dramaet portretterer Skram en mann som er ute av stand til å tilgi den kvinnen han elsker – mot sin vilje. Å mangle kjærlighet er som kjent den største av alle mangler, ifølge *Det nye testamente*. Amalie Skram var opptatt av dette spørsmålet i sin store omtale av *Et dukkehjem* i *Dagbladet* i 1880, altså en god del år før hun skrev *Agnete*. Hun støtter Noras beslutning om å forlate Helmer når hun gjennomskuer hans forfengeligheit og med gru forstår at hun har elsket «den klingende Malm og den lydende Bjelle». Dette er et sitat fra Pauli første brev til korinterne (13,1), fra de velkjente versene om kjærlighetens vesen, som ofte siteres i både brylluper og begravelser. Her heter det: «Om jeg taler med Menneskers og Engles Tungemaal, men ikke har Kjærlighed, da er jeg en lydende Malm eller en klingende Bjælde.» Videre i samme kapittel: «Kjærligheden er langmodig, velvillig; Kjærligheden bærer ikke Nid; [...] den fordrager Alt, tror Alt, haaber Alt, taaler Alt.»

Nora oppdager at Helmers kjærlighet bare er utenverker uten en kjerne. Det som opprører ham da han får vite at Nora har skrevet falsk, er at «hans eget dyrebare, uangribelige Jegs Hæder og Velfærd er truet», ikke hvor vanskelig Nora har hatt det, skriver Amalie Skram.

En tilsvarende konstellasjon ser vi altså i *Agnete*. Men mens Helmer bare kjenner forelskelsen og ikke vet hva kjærlighet er, vet nok Berg hva kjærlighet er, men hans er ikke sterk nok. Han kan ikke tåle og bære alt. «Jeg er ikke mand for det.»

Amalie Skram var selv ute av stand til å tilgi den mannen hun elsket. Hun klarte aldri å stole helt og fullt på Erik Skram etter at han fortalte at han i årevis hadde hatt en elskerinne, og dessuten insisterte på å beholde henne inntil Amalie ville gifte seg med ham. Amalie kunne hverken forstå eller tilgi, var stadig sjalu i deres ekteskapsår, og mislyktes totalt i å «elske ham ren». Hennes sjalusi, anklager og bebreidelser tok ingen ende. Hun ble revet i stykker mellom kjærlighet og bitterhet,

og forholdet endte med skilsmisse. En tilsvarende konflikt var emnet for mange av hennes romaner og noveller, for eksempel «Post Festum» fra 1896, hvor den kvinnelige hovedpersonen anklager seg selv for ikke å ha elsket sin mann som hun burde, og som han fortjente. Nå har han forlatt henne, og hun må bedrøvet akseptere sin straff.

Kanskje kjønnsforskjellen gjorde det lettere for forfatterinnen å utstille Bergs svakheter på en så vidt ironisk måte, som når han ved den endelige avskjeden mellom dem ønsker at Agnete må finne «mange Smaaglæder ved Livet» oppe i Norge. Skram har likevel gitt ham forsonende trekk. Barn liker ham; småpiken Gunda, datteren til ekteparet Wulf, vil ha ham for seg selv når han kommer på besøk. Selv mente Amalie Skram at han skulle fremstilles som «lys og kæk og munter, et *indtagende* mandfolk som børn hænger ved og kvinder får lyst at betros sig til, med hjærtevindende, tillidvækkende smil.»¹³

Han svikter likevel på et avgjørende punkt, og hans straff er raffinert: Livet vil fortsette for ham som før, men nå som en gold, livløs ørken.

Også Agnetes liv vil endres dramatisk til det verre, i alle fall sett utenfra, for også hun må gjøre opp for seg. Fra et høyere moralsk (og kristent) standpunkt er Agnetes feil likevel bagateller sammenliknet med Bergs, for Berg mangler evnen til å tilgi og til å elske fullt ut. «Men størst av alt er Kjærligheden.»

Oppførelser

Urpremiere: Dagmartheatret i København, 21. mars 1893

Oppførelser i Norge:

Den nationale Scene, Bergen: 1893 (18. desember), 1902, 1904, 1911, 1921, 1941, 1949, 1950, 1978

Carl Johan Theatret: 1894

Nationaltheatret: 1901, 1910, 1921, 1935, 1937, 1962

Trondhjems Nationale Scene: 1915 (med Amalie Skrams sønn Ludvig Müller som regissør)

Stavanger Theater: 1923

Radioteatret: 1956 og gjenutsendelser 2013, 2014, 2015, 2016 og 2018

Fjernsynsteatret: 1979

Litteratur

Andersen, Per Thomas 2001 [ny utg. 2012]. *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Anker, Øyvind og Edvard Beyer (red.) 1982. «Og nu vil jeg tale ut.» «Men nu vil jeg også tale ud.» *Brevvekslingen mellom Bjørnstjerne Bjørnson og Amalie Skram 1878–1904*. Oslo: Gyldendal.

Beyer, Edvard 1975. *Norges litteraturhistorie*. Bind 3: *Fra Ibsen til Garborg*. Oslo: Cappelen

Bibelen 1879. Utgitt av Det norske Bibelselskab. Christiania: Grøndahl & Søn.

Dahl, Willy 1984. *Norges litteratur*. Bind 2: *Tid og tekst 1884–1935*. Oslo: Aschehoug.

Elster, Kristian 1924. *Illustreret norsk litteraturhistorie*. Bind 2: *Fra Wergelandstiden til vore dage*. Kristiania: Gyldendal.

Engelstad, Irene 1981. «Sannhetskrav og kjærlighetsdrøm. Amalie Skrams *Agnete*». I: Irene Engelstad og Janneken Øverland (red.): *Frihet til å skrive. Artikler om kvinnelitteratur fra Amalie Skram til Cecilie Løveid*, s. 24–38. Oslo: Pax.

Garton, Janet (red.) 2002. *Elskede Amalie. Brevvekslingen mellom Amalie og Erik Skram*. Bind 1: 1882–september 1883, Gyldendal, Oslo, 2002.

Garton, Janet 2011. *Amalie. Et forfatterliv*. Oslo: Gyldendal.

Glasser, Liv 1996: «Amalie Skram-bibliografi». I: Elisabeth Aasen (red.): *Amalie Skram. «Silkestrilen sin datter»*, s. 151–204. Oslo: Pax.

Hareide, Jorunn 1987. «Kokettens hemmelighet: en psykoanalytisk lesning av Amalie Skrams *Fru Inés*». I: *Edda* 1987, s. 109–120.

Hareide, Jorunn 2014. «Amalie Skram's *Agnete* (1893). A Drama of Reconciliation». I: C. Claire Thomson og Elettra Carbone (red.): *Love and modernity. Scandinavian literature, drama and letters. Essays in honour of professor Janet Garton*, s. 41–56. London: Norvik Press.

Jørgensen, John Chr. 2021. *Landet vi ikke kender. Herman Bang anmelder kvindelige forfattere*. København: Kvinder skriver.

Losnedahl, Kari Gaarder 1996. «'Teatret hadde jeg aldri lyst til'». I: Elisabeth Aasen (red.): *Amalie Skram. «Silkestrilen sin datter»*, s. 85–110. Oslo: Pax.

Macé, Nicole 1977. «Det ufullendte opprør». I: Amalie Skram: *Agnete. Skuespill i tre akter*, s. 85–92. Oslo: Pax.

Paulsen, Andreas 1933. *Komediebakken og Engen. Femti års teatererindringer*. Oslo: Gyldendal.

Rindal, Nils Johan 2000. *Nationaltheatrets historie*. Oslo: Gyldendal.

Rønneberg, Anton 1949. *Nationaltheatret gjennom femti år*. Oslo: Gyldendal.

Skram, Amalie [-ie] 1880. «En Betragtning over 'Et Dukkehjem'». I: *Dagbladet* 19.01.1880. [Gjenopptrykt I: Irene Engelstad (red.) 1987: *Optimistisk Læsemaade. Amalie Skrams litteraturkritikk*, s. 32–44. Oslo: Gyldendal.]

Skram, Amalie 1893. *Agnete. Drama i tre akter*. København: Schubothes boghandel. [1. utgave]

Skram, Amalie 1977. *Agnete. Skuespill i tre akter*. Med etterord av Nicole Macé. Oslo: Pax.

Skram, Amalie 2015. *Nina. Gjæld. To skuespill av Amalie Skram*. Ved Kari Gaarder Losnedahl. Bergen: Alvheim & Eide. [Inneholder også en omtale av Amalie Skrams dramatik.]

Tiberg, Antonie 1910. *Amalie Skram som kunstner og menneske*. Kristiania: Aschehoug.

Tjäder, Per Arne 2004. «Att söka sin glädje. Amalie Skrams *Agnete*». I: Yvonne Leffler (red.): *Det moderna genombrottets dramer. Fem analyser*, s. 63–76. Lund: Studentlitteratur.

Wiers-Jenssen, Hans 1924. *Nationalteatret gjennom 25 aar. 1899–1924*. Kristiania: Gyldendal.

Winsnes, A.H. 1961: *Norsk litteraturhistorie*. Bind 5: *Norges litteratur fra 1880-årene til første verdenskrig*. Oslo: Aschehoug.

AMALIE SKRAM

AGNETE

DRAMA I TRE AKTER

KØBENHAVN

FORLAGT AF I. H. SCHUBOTHES BOGHANDEL

GRÆBES BOGTRYKKERI

1893

Tittelside, 1. udgave, 1893 (nb.no)

PERSONERNE

Adolf Wulf, *maler.*

Sara, *hans hustru.*

Gerda (5 år), *deres datter.*

Thea, *deres tjenestepige.*

Fru Agnete Lindemann.

Fru Doris Blom.

Rikard Berg, *jurist, stipendiat.*

Egholm, *ejer af en tobaks- og cigarforretning.*

Svend Ulfsen, *billedhugger.*

Rikke, *hans hustru.*

Proprietær Stibolt, *Rikkens onkel.*

Fenger, *kommisku i en boghandel.*

En halv voksen pige, *i tjeneste hos Doris og Agnete.*

En kone.

Handlingen spilles^{[114](#)} mellem norske i Kjøbenhavn. Thea og den halv voksne pige er danske.^{[115](#)} Mellem anden og tredje akt er der hengået 4 dage.

FØRSTE AKT

Et stort atelier med mange, lidt lurvede møbler, planter og alskens dekorationer. Malerier og tegninger, de fleste uden ramme på væggene. I baggrunden to døre med langt mellemrum. Den ene tilvenstre er en dobbeltdør og fører ind til spisestuen. Den anden går ud til entreen. Dør på højre sidevæg ligeledes ud til entreen. Stort vindu på venstre sidevæg. Fremmenfor højre sidedør, ikke langt fra rampen^{k2} en garderobe med overtøj. Omtrent midt i atelieret, lidt tilvenstre, står Wulf foran staffeli og maler efter model: en fattig kone med tørklæde om hodet; konen sidder på en forhøjning. Tilhøjre står Sara og maler dekoration på en kakkelovnsskjærm. Man hører det ringe, og straks efter kommer Thea fra baggrundsdøren tilhøjre med et brev i hånden.

Sara *(hurtig hen imod hende.)*

Er det til mig?

Thea.

Ja værsgod.

(Ud.)

Sara *(ser flygtig på brevet og putter det i lommen. Hen igjen til skjærmen.) [2]*

Wulf *(vender sig fra arbeidet om mod Sara.)*

Var det fra Norge?

Sara *(mens hun maler.)*

Ja.

Wulf.

Læs det da og se, om der er noget nyt.

Sara.

Nej, det gider jeg ikke. Det er bare fra mamma, og hun skriver aldrig noget nyt, ved Du.

(Det ringer igjen.)

Thea *(med et papir i hånden, fulgt i hælene af Gerda.)*

Wulf *(uden at afbryde arbejdet.)*

Nå?

Thea.

Det er rodemesteren.^{k3}

Wulf *(som før.)*

Hvormeget er det?

Thea.

34 kr. og 90 øre.

[3]

Sara.

Lad ham komme igjen en anden gang.

Wulf.

Det er bedst at afgjøre det nu, mens vi kan. Der ligger penger på bordet i den store konvolutten. Tag selv, Thea.

Thea *(hen til bordet og tæller op.)*

Her er bare tikronesedler. Skal jeg spørge, om han kan gi igjen?

Wulf.

Ja, gjør det, Thea!

Gerda.

La' mig, la' mig!

(Rækker hænderne¹¹⁶ op.)

Thea.

Men så må Gerda være forsiktig og ikke tabe nogen.

(Gir penger til Gerda, som løber ind i spisestuen.)

Thea *(følger.)*

Gerda *(straks efter tilbage.)*

Han sa tak, pappa. Og så sa jeg: velbekomme.

[4]

Thea *(ind.)*

Værsgod, her er 5 kr. og 10 øre tilbage.

(Lægger sølvpenge og papiret på bordet. Ud.)

Gerda.

Har Du alligevel penge nok til den silkekjolen, Du lofte mamma, pappa?

Sara.

Nej, nu har rodemesteren fåt alle pengene, så nu blir det nok ingenting af med nogen silkekjole.

Gerda *(truer.)*

Fy pappa! Jeg springer ud og ber om at få pengene igjen.

(Løber ind i stuen til Thea, som lukker døren.^[5] Straks efter høres Gerda at hulke og banke på døren.)

Sara.

Tshe!

(Går med penslen i hånden ind til Gerda.)

Wulf *(lægger hodet påskjæve og betragter afvekslende billedet og modellen.)*

T-ja, nu får det være nok for idag. Det blir så tidlig mørkt i dette gråvejr.

(Ser på uret. Betragter fremdeles opmærksomt billedet.)

[5]

Konen *(rejser sig og svøber et sjal om skuldrene.)*

Gerda *(dunker på døren og råber:)*

Pappa, pappa!

Wulf (*lægger palet og pensel fra sig og går mod døren til spisestuen; vender sig til konen.*)

Imorgen kan jeg ikke, men iovermorgen kommer De altså til sædvanlig tid.

Konen (*som har nærmet sig baggrundsdøren.*)

Ja, hvis jeg bare formår det. Min ryg er så dårlig.

Wulf.

Hold nu ud et par dager til, så har De tjent op forskuddet, og så får De nyt. Adjø.

(Ind i spisestuen.)

Konen (*ud.*)

Sara (*ind igjen; gemmer sin pensel i sit malerskrin, sætter sig i en gyngestol og tar brevet op af lommen. Da hun hører skridt i spisestuen, putter hun det hastig tilbage i lommen.*)

Wulf (*ind.*)

Nu er Gerda i strålende humør igjen. Hun sidder på kjøkkenbordet og pisker rundt i nogen æggehvider med en trægaffel.

[6]

Sara.

Ja, hende kan Du sagtens stille tilfreds.

Wulf (*ser hastig hen på hende.*)

Sara (*tænder sig en cigarett.*)

Wulf *(betragter skjærmen, som Sara har dekoreret.)*

Virkelig god. Der er så'n fantasi i det, Du gør, Sara. Men den krusedullen der går for langt op, eller også skulde den ha gåt endnu længere.

Sara.

Det synes ikke jeg.

Wulf *(sætter bort sin palet, lukker sit malerskrin og pusler lidt om. Stiller sig så op foran sit staffeli.)*

Sandelig begynder der ikke at komme skik på det. Se lidt da, Sara.

Sara.

Jeg har set, og jeg synes, det er rædsomt.

Wulf.

Kroppen er bra, men hodet – å nej forresten, kroppen er vist også skidt.

(Går hen til garderoben og tar hat og frakke på.)

[7]

Sara.

Skal Du ud?

Wulf.

Hen på kafeen og se de norske aviser. Adjø sålænge.

(Ud.)

Sara *(kaster cigarettten, tar brevet frem igjen, åpner og læser det hurtigt. Det ringer. Hun krammer*

brevetⁿ¹⁸ sammen og skjuler hånden i kjoleskjørtets folder. Det banker.)

Sara.

Kom ind!

Fenger (*ung, lys, vakker fyr, slank og bredskuldret med trillende runde øjne, moustache og skilning^{k4} i panden. Pertentlig og moderne klædt. Sætter hatten på bordet, nikker og smiler til Sara og knipser med fingrene, mens han siger:)*

Ved *den* lejlighed.^{k5}

Sara.

Nu er det snart ikke morsomt mere dette med denne lejligheden Deres.

Fenger.

Å jo da! Når jeg siger det med den rette betoningen, så ler De altid af det.

Sara.

Men det blir for idiotisk i længden.

[8]

Fenger (*drejer på moustachen og smiler.*)

Det var nu altså ved *den* lejlighed.

Sara.

Hvorfor kommer De op her nu?

Fenger.

Ja, er det ikke storartet?

Sara.

De ber mig jo her i brevet om at møde Dem i aften kl. 7.

Fenger.

Ved *den* lejlighed ja.

Sara (*ler lidt mod sin vilje.*)

Jeg var forresten ikke kommen.

Fenger (*sætter sig, tar hendes hånd, som han kysser. I overgiven tone:*)

Så var jeg kommen op og havde hentet Dem.

Sara.

De skal forresten være lidt forsigtig med Deres besøg.

[9]

Fenger.

Jeg kommer jo bare, når De har git mig lov til det.

Sara.

End nu da?

Fenger.

Ja nu mødte jeg Wulf på gaden, og så kunde jeg ikke modstå fristelsen til at gå op og se Dem.

(Rækker^{k6} sig hen imod hende.)

Sara (*vender hodet bort.*)

Fenger.

Er De ikke glad i mig idag?

Sara.

De skriver også altfor mange breve til mig. Og hvis der endda stod noget i dem.

Fenger.

De svarer mig da altid på dem.

Sara.

Ja, det er jeg nok nødt til, ellers får jeg bare ét til.

Fenger (*ser beundrende på hende.*)

De er storartet, Sara! Gud bevare mig, ^[10] hvor De er storartet. Ingen kan svare så kvikt som De. De er simpelthen den «første dame», jeg har truffet.

Sara.

Jeg kan ikke sige det samme til Dem.

Fenger.

Nej ikke ved *den* lejlighed! For jeg er ingen dame.

Sara (*utålmodig.*)

Nej, hold nu op!

Fenger.

Har De ikke sovet godt inat?

Sara.

Jeg har sovet som en sten.

Fenger.

Så må det ha vært som en ædelsten.

Agnete (*elegant klædt i overtøj, uden hat fra sidedøren.*)

Jeg glemte nok hatten min herinde i gåraftes.

(Tar en hat ned fra garderoben.)

Fenger (*rejser sig, bukker.*)

Goddag frue.

(Sætter sig igjen.)

[11]

Agnete.

Goddag Fenger.

Sara.

Hvordan går det derinde hos Dere?

Agnete (*mens hun sætter hatten på.*)

Det går slet ikke. Bøtter med kalk og alskens fæle grejer står ustanselig midt på gulvet. Ha med håndtværkere at gjøre er det værste, som er til. Idag har de slet ikke vist sig.

Sara.

Kom bare herind i aften også.

Agnete.

Ja tak. Det er vor eneste trøst, at vi har Dere. Doris gik ned for at få fat på viceværten. Nu skal vi hen og spise. Jeg går denne vejen. Det er nemmere.^{k7}

(Nikker flygtig og går ud af døren i baggrunden.)

Fenger (*ser efter hende.*)

Bohémefruen.

Sara.

Kalder man hende for det?

[12]

Fenger.

Ja, det hørte jeg forleden. Er der ikke også noget fordægtigt^{k8} ved hende?

Sara.

Hun er skilt fra sin mand, hvis De kalder *det* for fordægtigt.

Fenger.

Er hun også skilt, den veninden, hun har slået sig sammen med?

Sara.

Doris Blom? Nej hun er enke.

Fenger.

Er det forresten ikke kjedeligt at bo slig sammen?

Sara (trækker på ¹¹⁹ skuldrene.)

Åh, vi bor så meget bedre og billigere på den vis. Smålejlighederne her i København er jo så ækle og simple. Og når man ikke har fælles køkken, så –

Fenger.

Kan jeg ikke få et par værelser her, jeg også?

Sara.

Jo, det mangled bare, at vi skulde klumpe ^[13] os endnu flere sammen. Men De kan jo spørge oppe på kvisten hos Ulfens.

Fenger.

Der fik jeg det vist lækkert.

Sara.

Når De ikke var for kræsen, så –

Fenger.

Nej tak; ikke ved *den* lejlighed.

(Ser smilende på Sara.)

Le lidt da, Sara.

Sara.

Hvorfor er De ikke i bogladen?^{k9}

Fenger.

Jeg har aldrig ro på mig. Ret som jeg står der, så stikker det mig, at nu går Sara ned over Vimmelskaftet,^{k10} og så må jeg ud. Piler afsted som et galt menneske op og ned og op og ned.

Sara.

Og når De så ikke træffer mig, går De bort og sætter Dem i kaféen ligeoverfor?

Fenger.

Ja, for det er jo det eneste sted, hvorfra jeg kan holde øje med Deres gadedør.

[14]

Sara.

De lærer godt i bogladen på den vis.

Fenger.

Jeg gir bogladen en god dag. Man kan jo få sig fat på en betroet mand, når man engang blir selvstændig.

Sara.

De er en letsindig fyr.

Fenger.

Ja, hvorfor var De så storartet mod mig derude på landet, da? Slig som De var den kvælden borte i lysthuset, da jeg pludselig kjendte det på mig, at De ikke vilde bli sint, hvis jeg kyssed Dem! Da var De brilliant! Og så småpigeagtig sød, at det formelig tog mig for brystet.

Sara (*rejser sig.*)

Nu må De gå, før Wulf kommer.

Fenger.

Det er vel ikke så farligt, om han ser mig, vel.

Sara.

Jo, for han har fåt mistanke om, at der er ugler i mosen.

[15]

Fenger.

Det klarer De vel sagtens.

Sara.

Jamen jeg bryr mig ikke om at klare det. Jeg vil ingen ubehageligheder ha for Deres skyld. Såmeget, De véd det.^{k11} En, som har sét os på gaden, har fortalt ham, at vi altså ofte gik sammen, og det har gjort ham tankefuld. Jeg har jo nemlig intet sagt om det (*ryster hodet*). Nej det går ikke.

Fenger.

Hvis jeg trode, at De mente det, véd jeg ikke, hvad jeg vilde gjøre.

Sara.

Og det er også mit alvor med brevene. Hører De!

Fenger.

Han vidste jo, at jeg skrev til Dem, da jeg var rejst til byen, og Dere blev igjen derude på landet.

Sara.

Men nu skriver De jo ikke mere sånne breve, som jeg kan la ham læse.

Fenger.

Nej, for det er sligt hodebrud^{k12} at lave to slags skrivelser.

Sara.

Hys, der er han.

(Wulf ind.)

[16]

Sara.

Er Du alt igjen?

Wulf *(uden at gi hånden.)*

Goddag Fenger. Er De her?

(tar tøjet af.)

Fenger.

Jeg var fri fra bogladen idag. Så vilde jeg op og høre, hvordan Dere havde det.

Wulf.

Nå!

(Trækker frakken af.)

Fenger *(hen til Sara, mens Wulfⁿ²⁰ hænger tøjet på garderoben. Lavt.)*

Kan De ikke be' mig komme her iaften?

(Det banker.)

Wulf.

Kom ind!

(Ulfsen, lang og mager, i husfrakke og rund hue og fruⁿ²¹ Ulfsen liden og lys, uden overtøj med lang flette nedover ryggen.)

Ulfsen.

Her er godt og varmt. Oppe hos os var det såⁿ²² koldt og uhyggeligt. Hvis Dere ikke har noget imod det, vil vi gerne sidde her lidt. Hauttitu,^{k13} for et vejr om dagene.

(Hænger huen op på garderoben og sætter sig.)

[17]

Wulf.

Ja det blåser jo altid i denne byen. Værsgod sid ned, fru Ulfsen.

Fru Ulfsen *(nejr.)*

Tak, jeg kan godt stå.

Sara.

Goddag Ulfesen.

Ulfesen.

Sa jeg ikke goddag? *(Til Fenger.)* Goddag De.

Fenger.

Goddag.

Fru Ulfesen.

Ja det er sandt: goddag.

Fenger.

Så får jeg vel afsted.

(Tar sin hat.)

Sara.

Ser De måske herop iaften, Fenger?

Fenger *(med et blik på Wulf.)*

Tak, hvis det er belejligt.

[18]

Sara.

Å nej forresten. Det er vist ikke værdt. Jeg sér på Adolf, at han har noget andet for.

Wulf.

Ja jeg skulde arbejde.

Sara.

Så kan De jo komme en anden gang. Farvel Fenger.

(Gir hånden.)

Fenger.

Farvel. *(Bukker for Wulf.)* Farvel.

Wulf.

Farvel.

Fenger *(bukker for Ulfen og frue.)*

Farvel.

Ulfen og frue.

Farvel, farvel.

(Sara følger ham ud.)

Ulfen.

Har Du en cigaret, Wulf?

Wulf.

Jeg røg den sidste for en stund siden.

Ulfsen.

Så får jeg spendere en af mine egne.

(Tar frem en cigaret og tænder.)

(Sara ind.)

Ulfsen.

Kommer han her endnu den fyren? Jeg trode, han var bare til sommerbrug.

Wulf *(mens han flytter nogle rammer, som har stået lænet op mod sofaen.)*

Ja, det spør jeg også om. Jeg vidste ikke, at han gik her mere.

Sara.

Det er også længe siden, han var her. Forresten er han slet ikke kjedelig.

Wulf.

Nej, Sara beskytter ham.

Ulfsen.

Han ser ud som en guldfisk^{k14} fra «Fliegende Blätter».^{k15}

Wulf.

Det er godt.

Sara.

Jeg forstår ikke den vitsen.

[20]

Fru Ulfesen.

Han er nu svært vakker da.

Wulf.

Men få da fru Ulfesen til at sætte sig, Sara.

Sara.

Her gør alle, som de selv vil. Det véd jo fru Ulfesen.

Ulfesen.

Kan Du ikke sætte Dig da, Rikke, og holde fred engang? Altid skal der være så meget bråk med Dig. Eller også gå igjen.

Wulf.

Nå, nå.

Fru Ulfesen (*sætter sig på en stol lidt fjernt.*)

Ulfesen.

Hvordan er det med Dig, Wulf? Har Du kunnet arbejde om dagene? Jeg har ikke tålt at se hverken lær^{k16} eller model for øjnene mine i lange tider.

Fru Ulfesen.

Svend har bare gåt og ranglet i det sidste, han.

Ulfsen.

Det er godt at rangle. Sinnetⁿ²³ liksom sætter sig.

[21]

Fru Ulfsen.

Men en tjener ingen penge ved det.

Ulfsen.

Tænk, om en kunde tjene penge ved at rangle, Dere. Pension på livstid for den, som kunde holde længst ud. Det vilde være en opfindelse!

Fru Ulfsen.

Men det skér vist ikke i din tid, Svend.

Wulf.

Jeg har forresten en nyhed at fortælle Dig, Sara. Det var derfor, jeg kom så snart igen.

Sara.

Så, hvad er det?

Wulf.

Kan Du gætte?

Sara.

Umulig.

Wulf.

Galleriet vil købe mit store billede.

Ulfsen.

Sån en heldig gris.

[22]

Fru Ulfsen.

Svend tror, at alting er held, han.

Ulfsen.

Nej uheld. Mest uheld.

Sara.

Havde det vært bestilling på et nyt, så vilde det vært bedre. Det, en har, er der dog altid før eller senere en chance for at sælge.

Wulf.

At sælge drager bestillinger efter sig. Så'an kan man også raissonnere.

Sara.

Ja Du er nu så sangvinsk^{k17} Du.

Ulfsen.

Stod det i bladene?

Wulf.

Ja. Og idetsamme jeg havde læst det, kom Knud Hansen op på kaffeen og spurgte efter mig. Han havde telegram til mig.

Ulfesen.

2000 kr. på ét bræt. Det er mange penger.

[23]

Wulf.

Ja nu kan Du få både silkekjolen og peltskåben, Du har ønsket Dig, Sara.

Sara.

Ønsket mig? Jeg har simpelthen trængt så svært til begge dele, at jeg ikke kunde klare mig uden.

Fru Ulfesen.

Tænk, silkekjole og peltskåbe på én gang! Det må være underligt.

Wulf.

Og jeg kan få mig ny dress og vinterfrakke, og Gerda kaleshevogn til dukkerne.

Sara.

Og hvad så mere?

Wulf.

Hvorledes mere?

Sara.

Resten af pengene?

Wulf.

Dem bruger vi til at klare smågjæld med.

Sara.

Det var en nokså prosaisk anvendelse. Pariserrejsen da?

[24]

Wulf.

Den må vi vente med til næste gang, vi sælger.

Sara.

Gud, hvor det ligner Dig. Du! Du er ikke mere kunstner end bag på min hånd.

Thea (*i spisestuedøren.*)

Skal jeg sætte ind maden?

Sara.

Ja, jeg véd ikke rigtig.

Wulf.

Jo, sæt bare ind, Thea.

(Thea ud.)

Ulfesen.

Har Dere ikke spist middag endnu?

Sara.

Vi spiser jo aldrig før 5, véd De.

Ulfesen.

Så får jeg måske lidt med. Det er godt at spise.

Fru Ulfesen.

Han bare spørger. Vi har spist.

[25]

Ulfesen.

Jamen jeg likte ikke maden. Jeg liker ikke den maden, Du laver, Rikke. Den smager så vont altid.

Fru Ulfesen.

Det var jo lundefisk, Svend! Og den kjober en jo færdig.

Ulfesen.

Og så har vi ikke borddug på bordet og ikke øl til maden. Jeg liker ikke sånt.

Thea (*i døren.*)

Værsgod.

Wulf *(rejser sig.)*

Kom så.

Sara.

Vent lidt, mens jeg dækker til dem.

(Ind i spisestuen, hvis dør blir stående åben.)

Ulfsen *(har rejst sig og ser ind i spisestuen.)*

Så'n med borddug og glas og opsats og øl, så'nt liker jeg.

Fru Ulfsen *(trækker pludselig lommestørklædet op, skjuler ansigtet i det og begynder at hulke.)* [26]

Ulfsen.

Ti stille, ti stille med Dig!

Fru Ulfsen *(grædende.)*

Vi har jo bare to bordduger, og de er skidne, og vi har ikke råd til at sende dem på vask, for hvergang jeg bér Dig om penger, så får jeg aldrig nogen.

Ulfsen *(klynkende.)*

Jeg kan ikke fordrage at bli bedt om penger. For jeg har aldrig penger.

(Det ringer.)

Wulf.

Men hvor skal hun så hen, din kone, stakker?

Fru Ulfesen.

Og desuden så har han til sig selv.

(Det banker.)

Wulf.

Kom ind!

Ulfesen *(river i fru Ulfesens lommeørklæde.)*

Ta væk den kluden der, Du hører jo, at der kommer nogen.

(Berg, høj, tynd, rød-blond, elegant klædt kommer ind, hilser goddag.)

[27]

Wulf.

Hvadfor noget! Er De her endnu?

Berg.

Ja undskyld, jeg kommer på denne tid *(hænger hatten fra sig)*. Jeg vilde bare få lov til at sidde her lidt og ryge en cigar, mens Dere spiser. Goddag, *(nikker skjodesløst til Ulfesen, som nikker igen, og til fru Ulfesen, som nejer svagt)*. Det var så ubehageligt på kaféen, træk og dårlig luft. Men måske Dere har spist?

Sara *(i spisestudøren.)*

Hvad, er her kommet flere? Så får vi for lidt mad.

Wulf.

Berg har spist.

Sara.

Men det var da morsomt, at De ikke er rejst!

(Kommer nærmere, gir Berg hånden.)

Ulfesen *(puffer med albuen Berg på armen.)*

Varer stipendiet endnu, De?

Berg.

Nej.

Ulfesen.

Hvor stort var det?

[28]

Berg.

1000 Kr.

Ulfesen.

Ja, for jeg søger. Jeg har søgt i mange år.

Berg.

Jeg blev bedt om at søge.

Ulfesen.

Ja, De er også bare jurist.

Sara.

Nu må vi virkelig spise. Kom ind med og sid og se på, Berg.

(Berg tar frakken af og hænger den på garderoben.)

Gerda *(ind.)*

Er Berg her? *(hen til Berg.)* Så skal Du fortælle mig.

(De går ind i spisestuen. Gerda trækker Berg med sig. Man ser dem sætte sig. Kort efter banker det på baggrundsdøren, og Agnete kommer ind. Hun ser sig om, går så hen til spisestudøren.)

Agnete.

Det er bare mig. Tænk, at Dere endnu ikke har spist. Vi har alt besørget det – så'n mad som på dampkøkkenet hjemme i Kristiania. [k18](#) Doris kommer straks. Hun skulde bare købe nogle [\[29\]](#) cigaretter og en halv flaske likør, ha, ha, ha! Ja, for vi havde ikke råd til en hél. Men jeg er bange for, at Egholm er med hende. Jeg så ham stræne over til hende da jeg smuttede ind gadedøren, og han hægter sig naturligvis på. Men gudskelov, så er det da ikke *mig*, som bringer ham med. – Jo tak, nu tar jeg af mig, og venter her, til Dere er færdig.

(Går hen til garderoben og tar tøjet af. Imellem hvert stykke hun hænger op, undersøger hun hurtig lommerne på de frakker og kåber, som hænger på garderoben. Hendes ansigt har et opspilet udtryk, og hendes hænder skjælver. Under søgningen finder hun to pengepunger, som hun åbner og lukker og lægger tilbage, idet hendes mund fortrækkes til et stivt smil. Går så hen og betragter billedet på staffeliet. Råber ind:)

Nej, hvor det er udmærket, Wulf! *Det* er De da fornøjet med?

Wulf *(råber [n24](#) tilbage.)*

Sara synes, det er rædsomt.

Agnete.

Det er aldeles brilliant! De er da absolut en af de bedste malere, vi har i Norge. Gud, hvis jeg kunde synge, som De kan male, så skulde jeg nok snart få de elever, jeg ikke har.

(Går hen til bordet og blader i bøgerne, som ligger der; opdager konvolutten med pengene, griber tre sedler og putter i lommen. Hele tiden snak fra spisestuen, uden at det kan høres, hvad de siger.)

Sara *(råber ind.)*

Der er stemning for at gå på cirkus varieté^{k19} iaften. Vil Du med, Agnete?

[30]

Agnete *(råber tilbage.)*

Gud bevars, jeg er altid parat til udskejelser, og idag er jeg ovenikjøbet ved muffen.^{k20} Hvad siger De? Jo da, tænk jeg fik honorar fra Kristianiaposten for et par korrespondancer,^{k21} jeg havde skrevet. Hvad? Jo, nu betaler de forresten ganske bra. Men nu sætter jeg mig, for at Dere kan få spise i fred.

(Tar plads i hjørnesofaen, der står længst borte fra bordet med pengene.)

Berg *(kommer ind.)*

Goddag, fru Agnete.

Agnete *(tar sig hurtig til hjærtet. Med underlig, stakåndet^{k22} stemme:)*

Hvad for noget? Er De ikke rejst? Jeg trode, De sad vel forvaret derhjemme i Kristiania. Deres stipendietid er jo udløben, og så var De jo så led og kjed^{k23} af Kjøbenhavn, sa De.

Berg *(distrøit.)*

Ja.

(Sætter sig på en lænestol ved siden af sofaen.)

Agnete.

De angred jo på, at De havde lagt vejen hjem over København. Mere end to dage om [31] gangen kunde ingen holde ud at være her, sa De. Vi har allesammen troet, at De var rejst hjem.

Berg *(som før.)*

Tja.

Agnete.

Hvor har De forresten skjult Dem i disse dage, siden vi sidst var sammen? De har ikke vært at se nogetsteds.

Berg.

Det er tilfældigt.

Agnete.

Hvorfor bor De ikke på det samme hotel?

Berg *(ser hastig hen på hende.)*

Hvor kan De vide, at jeg ikke gjør det? Jeg har ikke sagt det til et menneske.

Agnete.

Så *har* De altså villet skjule Dem. Hvorfor vilde De det?

Berg.

Jeg trængte til at tænke over tingene.

Agnete.

Når De nu kommer hjem, skal De så være professor?

Berg.

Nej først må der dø en del folk. Foreløbig må jeg nøjes med at være stipendiat.

Agnete.

Det er vel også en pen stilling? *(Da Berg ser uforstående på hende:)* Indbringende, mener jeg.

Berg *(trækker på skuldrene.)*

Agnete.

Og så har De jo formue ved siden af.

Berg *(stryger sit kindskjæg og sér tankefuld ud.)*

Agnete.

Hvor det må være dejligt. Bare jeg var rig! Det er mit eneste ønske i verden. Uf, jeg misunder Dem.

Berg.

Jeg er ikke rig, så *mig* behøver De ikke at misunde.

Agnete.

Men De har da fuldkommen sorgfrit alt, hvad De behøver.

Berg.

Har *De* ikke også det?

Agnete (*med en pludselig, næsten umærkelig dukken af nakken.*)

Jeg jo naturligvis. (*lige glad tone*) *Jeg* har såmæn mit gode udkomme. Noget fortjener *jeg* jo selv. Nu har *jeg* averteret efter elever. Og så med det, *jeg* har fast.

Berg.

Deres mand er jo gåt fallit, mens *jeg* har vært borte?

Agnete.

Min mand?

Berg.

Om forladelse. Deres forhenværende mand.

Agnete (*ivrig.*)

Ja, men de penge, *jeg* skulde ha renter af, var jo udsat længe før falliten hændte. De var jo selv med til at skrive kontrakten.

[34]

Berg.

Ja, men *jeg* forstår ikke rigtig. – Nå ja, det er jo godt.

Agnete.

Og så bor jeg jo sammen med Doris. Det hjælper også. De kan tro, vi *har* det sammen.

Berg.

Ja, hun er vist et prægtigt menneske, Deres veninde, fru Blom.

Agnete.

Men det var rig jeg vilde være, skjønner De. Rigtig strygende rig.

Berg (*sér tankefuldt hen for sig. Det er blevet skumring. Agnetes blik flakker til og fra hans ansigt.*)

Agnete (*pludselig, i irriteret tone.*)

Hvad angår forresten mine sager Dem?

(*Pause.*)

Berg (*lavt.*)

Sig mig én ting, frue. Hvorledes har De fåt vidst, at jeg var flyttet.

[35]

Agnete.

Nej, det siger jeg ikke. Det kan jo være Dem det samme.

(*Det ringer.*)

Sara (*i døren fra spisestuen.*)

Dere sidder nok i en hyggelig tête à tête, ^{k24} lader det til. Så'n går det altid med Berg. Man synes, man skal betro sig til ham.

Agnete (*rejser sig.*)

Det vil jeg just ikke påstå.

Berg (*rejser sig ligeledes. Det banker.*)

Sara.

Kom ind!

(Doris og Egholm ind. Hilser goddag.)

Sara.

Goddag.

Agnete.

Hvorlænge Du blev, Doris.

Doris.

Ja jeg gjorde jo alt muligt for at bli af med ham dèr (*nikker til Egholm*). Men det hjalp ikke noget.

[36]

Egholm.

Man mærker, man er mellem landsmænd. Skjøndt Bergensere og Østlændinger plejer jo ikke at regne hverandre for landsmænd.

Doris.

Det er så lejt at bringe nogen med, når man kommer så'n af sig selv, synes jeg.

Sara.

Tag af Dere og kom ind i spisestuen allesammen og få lidt med af desserten; vi har vin og appelsiner.

Doris.

Tak, det var dejligt.

Agnete.

Jeg skal ikke ha, Sara.

(Doris, som har tat af sig, og Berg ind i spisestuen.)

Sara.

De da, Egholm?

Egholm.

Tak, jeg vil heller sidde her og læse avisen sålænge. At sige, hvis De ikke har noget imod det.

Sara *(har mens han taler vendt ham ryggen og er gåt ind i spisestuen. Døren falder til efter hende og blir stående på klem.)* [37]

Agnete *(har tat avisen og har sat sig på sin forrige plads i hjørnesofaen.)*

Egholm *(hen til hende.)*

Får jeg lov at sætte mig ved siden af Dem?

Agnete (*mens hun læser i avisen.*)

Hvor De vil. Nu skal De straks få den.

Egholm.

Tak, det kan være det samme. Jeg vil heller spørge Dem om noget.

(*Sætter sig i sofaen ved siden af hende.*)

Agnete (*uden at se op fra bladet.*)

Nå?

Egholm.

Jeg er en resolut natur, skal jeg sige Dem. Har jeg først sat mig noget i hodet, så er jeg stålsat. De forstår?

Agnete (*uden at se op fra bladet.*)

At De er stålsat?

Egholm.

Selv i ting, som størsteparten vilde synes var ufornuftigt. Nu vil jeg gifte mig.

[38]

Agnete (*mens hun læser i bladet.*)

Er *det* da ufornuftigt?

Egholm.

Ja, hvad tror nu De?

Agnete.

Det kan jeg ikke ha nogen mening om.

Egholm.

Ånej, kanske De har ret. Når man selv er part i sagen, så –

Agnete *(ikke synderlig overrasket og uden at se op.)*

Jeg?

Egholm.

Det er jo derfor jeg har grebet alle mulige leiligheder til at komme sammen med Dem. Ellers skulde jeg nok ha holdt mig vække fra disse ubehagelige menneskene. Men jeg har tiet og tålt alt for Deres skyld!^{k25} For det er kommet så vidt med mig. Jeg kan ikke vende om mere og rædde mig ud af det.

(Pause.)

Egholm *(fortsætter i opmuntrende tone.)*

De har betænkeligheder, fordi De er skilt? Hvad tror De, jeg bryr mig om sligt noget? Ialtfald ^[39] agter jeg at gi det en god dag. Jeg er jo en uafhængig mand. Min forretning går udmærket, 8000 netto om året og mere senerehen. Gifter vi os, så kan vi blæse dem et stykke,^{k25} hele kleresiet.^{k26}

Agnete *(gjør en bevægelse.)*

Egholm.

De blir vel ikke stødt, fordi jeg taler om økonomien?

Agnete.

Aldeles ikke.

Egholm (*livlig.*)

Nej ikke sandt! Jo mere civiliseret man er, jo åbnere går man tilværks i den slags anliggender. Jeg har f. eks. hørt, at i Frankrig blir alt så'nt omsnakt og afgjort i forvejen.

Agnete.

Det er også det ene rigtige.

Egholm.

Naturligvis. Men hvad er det så? Mine forældre? De gir sig nok, om de også blir sinte ⁿ²⁶ med det samme. De vil endelig ha mig gift med en rig pige, en tremening af mig, men jeg vil ikke, for hun har musetænder, og så er hun så gul i huden. Havde jeg endda ikke truffet Dem, ^[40] men nu nej så min sandten! Og desuden så har jeg skræk for unge piger. De kan være så besværlig naive. Nej, en dame, som har erfaret noget, en dame, som har været gift før o. s. v. Det liker jeg bedre. Ja, for uden at jeg har begået nogen slags udskejelser, så er jeg dog heller ingen egentlig hanskemand. ^{k27} De forstår?

Agnete (*ser grublende hen for sig.*)

Jo mere desillusioneret, jo bedre. Det tror jeg også.

Egholm.

Jo mere hvadfornoget?

Agnete.

Jeg mener bare, at jo mindre forventninger man gifter sig med –

Egholm (*afbryder.*)

Nej da! Ikke så at forstå! Tvertimod. Et ægteskab med en dame som Dem, er just mit ideal. Jeg vidste til punkt og prikke, hvordan hun skulde se ud, den, jeg vilde komme til at bli indtat i. Derfor har jeg ventet og søgt, ventet og søgt. Nu er jeg 34 år, og nu endelig har jeg truffet hende. Så vilde det da være skammeligt, om jeg skulde bli skuffet. Ikke sandt?

[41]

Agnete (*stirrer hen for sig.*)

Egholm.

De skulde vist ikke komme til at savne kærlighed, om De gifted Dem med mig, fru Lindemann. Jeg er ligeså varmblodig nu, som for 20 år siden. Jeg skulde bære Dem på hænderne, kan jeg forsikre Dem. Hyggeligt hjem skulde vi få os, og gjerne rejse lidt om sommeren eller ligge på landet. Har De vært i Bergen før? (*Agnete ryster hodet*) Kjæk by, kan De tro. Den eneste europæiske af alle norske byer. Ubetinget! De skulde bare se, hvor de vilde like Dem der.

Agnete (*dødt.*)

Østlændinger trives jo aldrig i Bergen.

Egholm.

Det er bare af misundelse, fordi vi har alting bedre end de.

(*Pause.*)

Svar mig nu, Agnete.

(*Griber hendes hånd.*)

Agnete.

Jeg må ha betænkningstid.

Egholm.

Det finder jeg rimeligt. Jeg vilde ikke ha likt det engang, om De straks havde grebet til. Det viser, at De er en dame med karakter.

[42]

Agnete.

Eller også viser det det modsatte.

Egholm.

Er De lidt indtat i mig, Agnete? Lite gran, hvad?

Agnete.

Nej, indtat er jeg ikke.

Egholm.

Men lidt glad i mig eller så. Ikke sandt?

Agnete.

Fra begyndelsen kunde jeg slet ikke udstå Dem.

Egholm.

Tænk, jeg blev straks forelsket i Dem. Det var da underligt, for de siger jo, at sligt er gjensidigt.

Agnete.

Men det er det altså ikke.

Egholm (*slipper hendes hånd.*)

Er det meningen, at De gir mig en kurv?[k28](#)

Agnete.

Det beror på Dem. For hvis De vil ha mig alligevel, er det muligt, at jeg siger ja.

[43]

Egholm.

Det høres lidt underligt, synes jeg. Hvorfor siger De ikke slet og ret nej til mig?

Agnete.

Ja, De skulde heller opgive det, Egholm.

Egholm.

Nej, det er umuligt.

(Sara, Wulf, Ulfsen og Fru Ulfsen, Doris og Berg ind fra spisestuen. Berg er den første. Agnete flytter sig hastig i sofaen.)

Berg (*drejer sig rundt på hælen og går hen og betragter nogle billeder på væggen.*)

Wulf.

Nu skal vi ha os en hyggelig siesta, Dere.

(De sætter sig, fru Ulfsen lidt tilbage.)

Egholm *(har rejst sig og er gåt hen og betragter de samme billeder som Berg.)*

Det skal vel være impressionistisk, det der?

Berg.

Skal det det?

Wulf.

Har Du nogen cigaretter, Sara?

[44]

Sara.

Ja til mig selv, og hvis det kniber, til Berg. Andre får ikke.

Doris *(har vært henne ved garderoben og har tat noget op af sin kåbelomme.)*

Her er cigaretter og likør.

Wulf.

Her er en cigar, Ulfen. Nu kommer straks kaffen. Og så får vi vel tændt, Sara.

Sara.

Ja én lampe. Så lidt lyst som muligt.

(Tænder.)

Wulf *(har hentet cognak og glas fra et skab.)*

Værsgod forsyn Dere. Der er ikke meget på flasken, men nok til at begynde med. Likøren gemmer vi til sidst, fru Blom.

Thea *(med kaffebrættet.)*

Hvor skal jeg sætte det?

Wulf *(skyver bort staffeliet.)*

Sara *(ruller et lavt bord¹²⁷ midt frem på gulvet.)*

Her.

[45]

Thea *(sætter brættet fra sig. Ud.)*

Sara.

Ryk nu nærmere, de, som vil ha kaffe.

(De placerer sig i magelige stole rundt om bordet. Berg sidder lidt borte i hjørnesofaen.)

Sara *(mens hun skjænker op i to par kopper.)*

Det er til mig selv og til Berg. Nu skal jeg bringe kaffen hen til Dem, Berg. Han er den eneste stasmand^{k29} iblandt os. Derfor rejser han også sin vej.

Berg.

Er det nu så? Før i tiden gav De mig nok ikke så godt et skudsmål.

Sara *(flot.)*

Fordi jeg sa nej, da De fride? Min sandten blir han ikke rød! Er nu det noget at bry sig om? Forresten er det løgn, han har aldrig friet til mig.

Berg.

Ja, det var nu i *de* tider, det.

Sara (*har stillet kaffekoppen med tilbehør på en bakke, ^{k30} som hun bringer hen til Berg og sætter på en stumtjener ^{k31} ved siden af sofaen. Byder ham en cigaret.*) [46]

Egholm (*til Agnete.*)

Får jeg lov at sætte mig her?

Agnete.

Nej, den skal jeg bruge.

(*Trækker uden at rejse sig en stol tilrette og løfter fødderne op på den.*)

Egholm (*tar en anden stol og sætter sig ved siden af Agnete.*)

Sara (*igjen henne ved kaffebordet.*)

Så, skjænk nu op hver til sig. Nu går jeg til ro.

(*Sætter sin kaffekop, som hun har lavet til, og et glas cognak hen på en stumtjener, strækker sig på en chaiselongue ^{k32} ved siden af stumtjeneren og tænder en cigaret.*)

Doris.

Jeg skal. (*Stiller kopperne i orden og skjænker op.*) Jeg er så vant til at være opvartningsjomfru.

Ulfsen.

De, hvem er det *De* varter op, som ingen mand har.

Doris.

De kan altså ikke tænke Dem, at en kvinde kan varte op andre end sin mand, hr. Ulfesen.

Fru Ulfesen.

Svend er nu så vant til det, han.

[47]

Ulfesen.

Du kan godt tie stille, Rikke. Der er ingen som venter, Du skal sige noget.

Wulf.

De sidder så langt borte, fru Ulfesen. Flyt Dem herbort til mig, så skal vi ha os en liden privatpassiar.

Fru Ulfesen *(skifter plads med et sky sideblik til manden.)*

Ulfesen.

Wulf er nu så vigtig, han, fordi galleriet vil købe hans billede.

Berg.

Ja, det skrev min søster til mig idag. Gratulerer, Wulf.

Wulf.

Stod der ikke noget om det i brevet fra din mor, Sara?

Sara.

Jeg har ikke havt brev fra mamma på 14 dager, så det var rigtignok for meget forlangt.

Wulf.

Du fik jo brev fra hende idag, før jeg gik ud.

[48]

Sara (*rask.*)

Nej, det var ikke fra mamma.

Wulf.

Det sa Du jo.

Sara.

Ja, for udenpåskriften ligned hendes. Det var bare fra en modehandlerinde.

Wulf.

Her fra byen?

Sara.

Ja, naturligvis.

Wulf (*ser studsende på hende.*)

Det var mærkeligt.

Sara (*affejende.*)^{k33}

Såne brever får man så tit her i byen.

Ulfen (*har trukket op likøren, skjænker op og smager på den.*)

Den er ikke videre god.

Fru Ulfen.

Svend skal nu ha det så fint, han.

[49]

Agnete.

Giv mig 10 dråber cognak til, Wulf.

Wulf (*skjænker glasset fuldt.*)

Berg.

Har De virkelig godt af al den cognak, frue?

Agnete.

Udmærket! Skål Berg.

Berg (*nipper til glasset.*)

Egholm (*til Agnete.*)

De må endelig love mig at prøve de cigaretterne, jeg forære Dem. Det er den dyreste sorten, vi fører i forretningen. Der er ingen, som har råd til at købe dem.

Agnete (*distrakt.*)

Tænk det da.

Ulfesen.

Egholms stemme er så skrattende. Jeg liker ikke sånne Bergenserstemmer.

Egholm.

Hver fugl synger med sit næb, far.

[50]

Ulfesen.

Skal vi bytte plads, fru Lindemann?

Agnete.

Hvorfor det?

Ulfesen.

Jeg synes, han plager Dem.

Agnete (*spøgende.*)

Pas De Dem selv, far.

Egholm (*glad.*)

Det var kjækt svart.

Fru Ulfesen.

Det er nok heller Dig, som plager, Svend.

Ulfesen.

Du skulde heller gå op, Rikke. Det er så liden hygge, når Du sidder slig.

Fru Ulfesen (*ser fra den ene til den anden.*)

Synes Dere andre også det?

Wulf.

Aldeles ikke. Det er rigtig noe tøv af Deres mand.

[51]

Fru Ulfesen (*til sin mand.*)

Det er bare, fordi Du ikke vil ha mig med, når Du skal ud på rangel med de andre.

Ulfesen.

Hvem skal høre efter ungen deroppe? Løberjenten^{k34} render jo sin vej kl. 8.

Fru Ulfesen.

Ja, det er bedst, jeg går.

(*rejser sig.*)

Agnete.

Tænk, at De vil føje Dem.

Sara (*gabende.*)^{k35}

Lad dog fru Ulfesen gjøre, som hun vil.

Fru Ulfesen.

Ja, nu går jeg. Dere morer Dere vist bedre uden mig.

(Til Ulfesen)

Men pas Du Dig bare. På fredag kommer onkel, og da skal jeg klage Dig for ham.

Ulfesen.

Det kan Du gjerne, når Du bare får ham til at punge ud.

[52]

Fru Ulfesen.

Men ikke til Dig, må Du tro. Farvel da og tak for mig.

(Gir hånden til Wulf, som har rejst sig. Nikker til de andre og går.)

Ulfesen.

Egentlig er det en géne^{k36} at være gift, Dere.

Sara.

Ja gud, hvor De har ret, Ulfesen.

Ulfesen.

For mandfolk, mener jeg. Detteher, at en skal forsørge et menneske for livstid! Jeg liker ikke en så'n ordning.

Wulf.

Det simpleste^{k37} var jo ikke at gifte sig.

Sara.

Ja gud, det skulde alle!

Ulfsen.

For de fleste, kan en sige, det er et ulykkestilfælde, som kommer uforvarende over en.

Egholm.

Eller et lykkestilfælde.

[53]

Ulfsen.

Jeg blev gift på den måde, at Rikke lokked mig ind i en droske kl. 8 om morgenen og kørte til kirke med mig.

Sara (*ler højt.*)

Hvem skulde tro, at den små Rikkemor var så energisk.

Ulfsen.

Jeg havde gåt slig og dinglet og vært forlovet mange ganger, jeg, men hvergang de snakke om giftermål, faldt der en ubetvingelig fortvilelse over mig. Hvad skal en være gift for?

Egholm.

At være gift, trode jeg da, var den største lykke *her* i verden.

Doris.

Det er det også. Ialtfald efter min erfaring.

Ulfsen.

Ja, han var nu så heldig at dø fra det så nogenlunde tidlig, Deres mand.

Doris (*sværmerisk.*)

Min mand var det dejligste menneske, der [54] har vært til. Ja, *det*, vi leved sammen, *det* var lykke. Og når han kom hjem fra sine rejser –

Ulfsen (*afbryder.*)

Var han på rejser? Nå sådan!

Sara (*ler.*)

Wulf.

Ikke le så højt, Sara. Det gør ondt i ørene.

Sara.

Nu kan jeg høre på stemmen, at Adolf har drukket formeget.

Wulf (*rejser sig.*)

Skal vi afsted ikvæld, synes jeg, vi skulde gå nu.

(*Opbrud.*)

Ulfsen (*hen til Wulf.*)

Kan Du låne mig en tier?

Wulf.

Ja, det er sandt, penger!

(Hen til bordet, tar konvolutten, trækker en seddel frem og rækker Ulfen; eftertæller indholdet. Går så rask hen og åbner spisestuedøren, idet han råber ind:)

Thea!

(Agnetes blik følger ham med et spændt udtryk.)ⁿ²⁸

Thea *(ind.)* [55]

Wulf.

Var det ikke 34 kr., De tog, Thea?

Thea.

Jo. 34 kr. og 90 Øre.

Sara.

Her ligger nogle sølvpenger på bordet. *(Tæller efter.)* 5 kr. og 10 øre.

Thea.

Ja, det er rigtigt. Det gav han mig igjen.

Agnete *(har rejst sig. Sætter sig straks igjen.)*

Doris *(ser skræmt på Agnete. Agnete mærker det og antar en ligegyldig mine.)*

Ulfen.

Husk tieren til mig.

Wulf.

Her var 110 kr. Altså skulde her vært 75 kr tilbage, og her er bare 45.

Thea.

Jøsses! Hvordan kan *det* være gået til?

Wulf.

Du har ingen brugt, Sara? Ingen regninger betalt?

[56]

Sara.

Absolut ingen.

Wulf.

Det fatter jeg ikke.

Sara.

Skulde modellen ha stjålet?

Wulf.

Jeg var jo ikke ude af atelieret.

Sara.

Er Du vis på det?

Wulf.

Jeg gik rigtignok ind i spisestuen, da Gerda råbte på mig. Men da stod konen henne ved døren og skulde gå.

Sara.

Så har hun benyttet øjeblikket. Tror De ikke, Thea?

Thea.

Det véd jeg ikke, frue. Vorherre bevare en fra at udlægge nogen som tyv, når man ikke har set på det.

Doris *(har ubemærket af de andre tat op sin pengepung, har trukket ud nogle sedler, og er gåt hen til bordet, hvor konvolutten med pengene lå. Bukker sig pludselig ned.)*

Hvad er det, som ligger her på gulvet? Tikronesedler minsandten!

(Retter sig op og holder hånden frem.)

[57]

Sara.

Så må Gerda ha sluppet dem ned, Thea.

Thea.

Det er umuligt. Hun gav jo rodemesteren, hvad hun havde i hænderne.

Wulf.

Hvormange er der?

Doris.

3 tikronesedler.

(Gir Wulf Pengene.)

Wulf.

Akkurat hvad der mangler. Det var rigtig bra, at De fandt dem, fru Blom.

Thea.

Hvad sa *jeg*? Man skal aldrig beskyldes nogen for tyv, når man ikke har set på det.

(Ud.)

Sara.

Ja, lad os så komme afsted.

(Hen til garderoben og tar sin hat.)

Berg.

Jeg blir forresten ikke med.

(Tar tøjet ned fra garderoben og ifører sig sin frakke.)

[58]

Doris.

Ikke vi heller. Agnete er dårlig.

Agnete *(rejses sig.)*

Jovist blir vi med.

(Synker ned igjen på stolen.)

Doris.

Der kan Du se. Nej, vi *blir* ikke med.

Sara.

Så vil jeg heller ikke. Dette blir altfor mislykket.

(Hænger hatten op igen.)

Berg.

Godaften.

(Bukker rundt og går.)

Ulfsen *(til Wulf.)*

Så går vi to alene.

Sara.

Nej, værsgod, tag Egholm med Dere.

Wulf.

Hvad skal vi egentlig ud for?

Sara.

Jo gå nu. Her vanker ingen aftensmad.

[59]

Wulf.

Jaja, så går vi da.

(Wulf, Ulfsen og Egholm tar tøjet på; siger adjø og går.)

Sara.

Hvad er det, som er kommet over Dig, Agnete? Her er også så beklumret. ^{k38} *(Hen til spisestuedøren, råber ind:)* Luk op nogen vinduer derinde, Thea. *(Da ingen svarer, går hun ind i spisestuen.)*

Agnete *(rejser sig, går som en søvngjænger forbi Doris med slapt nedhængende arme, stanser, vender om, snapper efter vejret, rækker hånden ud og hvisker.)*

Doris.

Doris.

Skal vi ikke gå ind til os selv, Agnete?

Agnete *(ser forskende på hende.)*

Hvorfor gjorde Du det med pengene, Doris?

Doris *(rolig, forundret.)*

Hvorfor jeg gjorde det? Hvad mener Du?

Agnete.

Jeg så Dig jo ta dem op af din egen portmonnæ.

[60]

Doris.

Hys, sig ikke noget. Jeg syntes så forfærdelig synd i konen. Naturligvis har hun tat dem. Men herregud stakkeren, lad hende nu beholde dem i ro og fred. Ja, jeg vilde altså forære konen de 30 kr., skjønner Du.

(Pause, hvori Agnete ser åndeløs på Doris.)

Doris.

Man skal ikke gå irecte med nogen. Man véd aldrig, hvad man selv kunde gjøre i andres sted. Og når man nu ikke kjender bevæggrunden.

Agnete.

Jamen *jeg* vil gi konen de 30 kr. (*Tar hurtig i lommen.*) Her Doris, her har Du dem tilbage.

Doris.

Men hvorfor det, Agnete?

Agnete (*heftig bedende.*)

Tag dem nu, Doris. Du gjør en god gjerning¹²⁹ imod mig. Tag dem nu, Doris. Å, jeg bér Dig, jeg bér Dig så inderlig.

Doris (*tar pengene.*)

Jaja, når Du endelig vil. Så snakker vi ikke mere om den ting.

[61]

Agnete.

Jeg vil fortælle Dig noget engang. Jeg vil betro mig til Dig.

Doris (*hastig.*)

Nej, Agnete, Du skal ingenting fortælle mig. Man skal aldrig betro sig til et menneske. Der kommer altid den dag, da man angrer på det. Jeg bryr mig desuden ikke om at vide noget. Jeg *vil* ikke vide det. Lad mig bare få lov til at tro på dig. Du véd jo, hvorledes jeg holder af Dig, Agnete.

Agnete (*grundende^{k39} hen for sig.*)

Jamen hvorfor gjorde hun det med pengene?

Doris.

Jeg har jo kendt Dig, fra vi var små, må Du huske. Jeg glemmer aldrig den gang på skolen, da Du gik hen og tog pedelkonens^{k40} datter om halsen og kyssede hende, fordi Thora Ravn havde gjort nar af hendes hullede strømper. Og dengang Kirsten havde fusket i regning, og Du fik skyldenⁿ³⁰ for det, og ikke sa et muk imod.

Agnete.

Ja ikke sandt – jeg *har* ingen dårlig karakter.

[62]

Doris.

Og slig som Du var i dit ægteskab med den manden, du havde. Som Du tålte og sørged og aldrig klaged. Hvis *jeg* ikke havde vært, er jeg sikker på, Du aldrig var gåt fra ham.

Agnete (*ryster svagt på hodet.*)

Ne-nej.

Doris.

Og derfor vil jeg ingen betroelser ha. Selv, om der skulde ha hændt Dig de mærkeligste ting – det vilde ikke anfægte^{k41} mig. Jeg vilde holde mig til det gode, jeg kjender hos Dig.

Agnete (*tar Doris' hænder.*)

Du er højmodig^{k42} og god, Doris. Ja, *Du* er god. Du er som selve godheden.

Doris.

Du er ikke frisk, Agnete. Jeg kan kjende, hvor Du skjælver på hænderne. Kom ind og læg Dig på chaiselonguen, så skal jeg læse høit for Dig.

(De går. Tæppet falder.)

ANDEN AKT

(Sara sidder ved skrivebordet og skriver brev.)

Wulf *(fra spisestuen i overtøj.)*

Sara *(lægger hurtig klatpapiret^{k43} over brevet og lukker mappen.)*

Er Du ikke gået endnu? Mødet skulde jo begynde kl. 3.

Wulf.

Du skrev brev, syntes jeg?

Sara.

Nej, jeg skrev ikke. Jeg bare ordned min mappe.

Wulf *(peger.)*

Pennen er jo fuld af blæk.

Sara.

Det må være efter før.

[64]

Wulf.

Er det Fenger, Du fører denne livlige korrespondance med?

Sara (*hånlig.*)

Fenger!

Wulf.

Nu er det tredje gangen, jeg er kommen hjem og har truffet denne fyren hos Dig.

Sara.

Du har en frodig fantasi. En gang har Du truffet ham. Igår.

Wulf.

Ja, heroppe. Men to ganger har jeg set ham komme ud af gadedøren, just som jeg bøjed om hjørnet.

Sara.

Hvorfor har Du ikke talt om det, siden det lader til at ha gjort sligt indtryk på Dig?

Wulf.

Jeg gad ikke. Men Du, hvorfor har Du fortiet, at han har vært her?

Sara.

Fortiet! Jeg har naturligvis glemt det.

[65]

Wulf.

Lad mig få læse det brev, Du fik igår.¹³¹

Sara.

Jegd ved ikke, hvor jeg har lagt det.

Wulf.

Tænk Dig om, så husker Du det nok.

Sara.

Du går da vel aldrig og indbilder Dig, at der er noget mellem mig og Fenger.

Wulf *(med en grimace.)*

Isjh!

(Han går ud af stuen. Man hører ham smelde entrédøren til efter sig.)

Sara *(åbner mappen og skriver videre. Lidt efter kommer fra sidedøren tilhøjre Agnete uden overtøj med en barnekjole og en pakke i hånden.)*

Agnete.

Jeg vilde bare vise Dig kjolen, Sara, før jeg går op til fru Ulfsen med den. Er den ikke sød?

Sara.

Den er altfor fiks til den stakkels skidne ungen, som skal ha den. Du er rigtignok snil, som gjør det, Agnete.

[66]

Agnete.

Det er så morsomt at sy barnetøj. Jeg elsker det. Nu er jeg begyndt at strikke på et lidet uldskjørt. Hun har jo næsten ikke spor af klær, det lille søde noss.^{k44}

Sara.

Hvad har Du i pakken?

Agnete.

Et tørklæde, som Doris har hæklet til fru Rikkemor. Nej Doris, *hun* er snil! Næsten alt, hvad fru Ulfesen går med, har hun fåt af Doris. Men Du skal ikke sige, at jeg har sagt det.

(Ud af døren i baggrunden.)

Sara *(lukker brevet og skriver udenpå. Rejser sig og tar hat og hansker op af en puf. Det banker.)*

Sara.

Kom ind.

Berg *(ind.)*

Goddag frue. Har De ikke sét en spaserestok?

Sara.

Nej.

Berg.

Så må jeg have glemt den på kafeen. Skal De ud?

Sara (*lægger hatten og hanskerne fra sig.*)

Det haster ikke. Sæt Dem ned lidt. De har vel ingenting at forsømme?

Berg.

Jeg har forresten nogen ærinder at besørge.

(Tar frakken af og vil gå ud i entréen med den.)

Sara.

Hæng den der på garderoben. Entrédøren springer op undertiden. Der er flere gange blet ting borte derude.

Berg.

Ja, døren stod åben, da jeg kom.

(Hænger tøjet på garderoben.)

Sara.

Derfor har vi vænnet os til ikke at ha noget derude.

(Pause, hvori Berg sætter sig)

Hvorfor fik De vor morro til at gå overstyr i går aftes?

Berg.

Jeg?

Sara.

Det var jo for at muntre Dem, at jeg fandt på det.

Berg.

Det er sandelig altfor venligt af Dem. Jeg trode forresten ikke, jeg gav indtryk af at ville så gjerne på morro.

Sara.

Nej, netop derfor. Sånne sedate^{k45} herrer er så kjedelige. Synes ikke De?

Berg.

Jo, det synes jeg vist.

Sara.

Ja, hvorfor kan De da ikke være lidt morsom og gjerne ville more Dem lidt? *(Da Berg ikke svarer)* *Mig* er det forresten så ligegyldigt. Bare jeg var vel ude af hele komersen.^{k46}

Berg.

Hvad for en komers?

Sara.

Hvis jeg kjendte en, som vilde flygte med mig, så var jeg straks parat.

Berg *(rejser sig op og betragter et billede på væggen.)*

Kjender De ingen da?

Sara.

Nej. Gjør De?

Berg (*åndsfraværende.*)

Nej.

Sara.

Det var skade. (*Pause*) Hvis jeg nu også havde vært forelsket i Dem, dengang De var det i mig, hvad så?

Berg.

Så var vi vel bleven gift.

Sara.

Vilde De ønsket det?

Berg.

Nej.

Sara.

Men jeg *var* forelsket i Dem, ikke dengang, men senere. Tror De det ikke?

Berg.

Når De selv siger det, så.

Sara.

Men da var jeg jo gift.

[70]

Berg.

De har fåt en snil mand.

Sara.

Uf, dette væmmelige ord! (*Afbryder Berg, da han vil tale.*) For hvad vil det sige at være snil? Det er at være et mæhæ, som er éns mod alle, en fyr, som bare går og glatter ud alting, som ikke kan bli rasende for nogen ting i verden. Jeg liker ikke sånt, som Ulfsen siger.

Berg.

Hvis det er Deres mand, De sigter til, så er De mildest talt uretfærdig.

Sara.

Å, hvad véd De om det. Jeg *kan* ikke med ham.

Berg.

Hvad har han da gjort Dem?

Sara.

Gjort mig! Det er også et spørgsmål.

(*Reiser sig og driver på gulvet.*)⁴³²

Berg.

Det er synd i Deres mand, for han er vist forfærdelig glad i Dem fremdeles.

Sara.

Å, glad i. Han var en træt og rolig mand, da han giftede sig med mig. Og det havde jeg ikke tænkt mig.

Berg.

De har jo et barn. Det må da være en stor lykke.

Sara.

Ja et barn – det er bra nok. Men ikke nok.

Berg *(trækker på skuldrene. Pause.)*

Sara.

Sig mig, er det for Agnetes skyld, De er blet her i byen, efter at vi troede, De var rejst?

Berg *(med en ufrivillig bevægelse.)*

Hvor kan De falde på sligt, fru Wulf?

Sara *(går langsomt og grublende frem og tilbage, stanser foran ham.)*

Hvad lever Agnete af?

Berg.

Hvad hun lever af?

Sara.

Der er dem, som siger, at hun ingenting får af sin forrige mand.

[72]

Berg (*ser skarpt på Sara.*)

Jeg trode, De var hendes veninde.

Sara.

Det er jeg også.

Berg.

Det kan jeg ikke mærke.

Sara (*triumferende.*)

Det er altså for hendes skyld, at De ikke er rejst.

Berg.

Hvorfor skal det endelig være for nogens skyld?

Sara (*sætter sig, korsner armene på brystet og læner sig tilbage.*)

Nu bilder De Dem ind, at jeg er forelsket i Dem, at jeg har lagt snarer for Dem, og at De har stået imod som en helt. Ikke sandt?

Berg (*atter distraiteret.*)

Jeg synes, De har været nokså mærkelig, ja.

Sara.

Forelsket i Dem – ikke spor! Det er ikke sådan man får det, når man er forelsket. Da blir [73] man rørt og snil og stille lykkelig, som da jeg var forelsket i Adolf. Men Dem? Jeg liker Dem ikke rigtig en gang.

Berg.

Det har jeg også altid troet.

Sara.

Nej, men jeg skal sige Dem, jeg er altid på jagt efter at opleve noget, for jeg kjeder mig så frygtelig, og jeg synes, at alt er den barest tomhed. Så fôr det igennem mig i går, da det viste sig, at De alligevel ikke var rejst: Kanske han er manden til at få nogenting igang med.

Berg.

Meget smigrende.

Sara.

Og så tænkte jeg: Det er bedst at prøve ham.

Berg.

Og hvis nu prøven var falden anderledes ud?

Sara.

Ja, så måske det var endt med, at jeg var blet forelsket i Dem, og da havde skjæbnen været over mig – den dejligste, den eneste skjæbne. For der gives kun ét, som er lykke, og det er at være forelsket. De synes ikke om, hvad jeg siger?

Berg.

Nej. Jeg synes, det er en dårlig moral.

Sara.

Min moral er den: Gjør det mest mulige godt mod dig selv, for at du derigjennem kan gjøre det mest mulige godt mod andre. Og der kommer først det fuldkommen gode ud af et menneske, når det elsker.

Berg.

Elsk Deres mand og Deres barn. Det falder sammen med Deres pligt og Deres ære.

Sara.

Ha, ha, ha! Fraser. Nej, jeg skal sige Dem, når min mand ikke er mand til at holde min kjærlighed vedlige, så får min pligt og min ære andre opgaver.

(Pause.)

Berg.

Nu må jeg afsted.

(Rejser sig.)

Sara *(rejser sig ligeledes.)*

Ja, det må jeg også. *(Sætter hatten på)* Agnete er forresten ovenpå hos Ulfens. Hun kommer straks, hvis De har lyst til at træffe hende.

[75]

Berg *(betænker sig et øjeblik, går så rask hen til garderoben og tar sin frakke.)*

Sara (*mens Berg hjælper hende kåben på.*)

De får aldrig en bedre lejlighed. Adolf er til et møde, og jeg blir borte et par timers tid.

Berg.

Hvis jeg vilde hilse på fru Lindemann, så var det vel mest rimeligt, at jeg søgte hende inde hos hende selv.

Sara.

Men ikke så belejligt. De har håndtværkere. Bliv De bare ganske rolig siddende. Hun er her om et øjeblik.

Berg.

En mærkelig interesse, De har for dette.

Sara.

Ja, jeg *har* interesse for det. Jeg er nemlig blet aldeles sikker på, at De er indtat i Agnete. Og hvorfor skulde jeg så⁴³³ ikke ville hjælpe Dem?

Berg.

De er et underligt menneske, fru Wulf.

[76]

Sara.

Jeg er et menneske, som De ikke forstår. Men De er en stivstikker.⁴⁴⁷ Tror De ikke, jeg kan regne ud, at det er bare, fordi De ikke vil ha mig til medvider. (*Tar brevet på skrivebordet og stikker det i kåbelommen.*) Men kom så. Så får jeg da den fornøjelse at følges ned ad gaden med Dem.

(Begge ud.)

Agnete (lidt efter ind fra baggrundsdøren. Hun blir stående lidt og ser sig om. Døren tilhøjre åbnes og en halvvoksen pige stikker hodet ind.)

Den halvvoksne pige.

Fru Blom sa, da hun gik på skolen, at hvis der kom nogen, så skulde jeg vise dem herind. Og nu er der en herre, som spør efter fru.

Agnete.

Lad ham komme.

(Den halvvoksne pige forsvinder og lar døren stå åben. Man hører hende sige: Værsgod.)

Egholm (ind, lukker døren efter sig.)

De må ikke bli sint, men jeg *måtte* tale med Dem. Jeg har seget ^{k48} op og ned på strøget i timevis i håb om at træffe Dem, men De var ikke til at øjne. Jeg rént værker i fødderne. Har De ikke vært ude idag?

Agnete.

Jeg sa jo igår, at jeg måtte ha betænkningstid.

[77]

Egholm.

Det er heller ikke derfor jeg kommer. (sætter hatten på bordet og knapper op frakken) Får jeg lov at sætte mig? Jeg er så udaset. ^{k49} (Tar plads og tørrer sig på panden) Nej, det er for noget ganske andet. Jeg måtte drikke mig fuld igår aftes for at få sove, således tog det på mig. Og derfor havde jeg hverken rist eller ro, før jeg traf Dem. Og nu vil jeg spørge Dem oprigtigt om det, for jeg tror på, at De siger, hvad der er sandt.

Agnete.

De er så højtidelig.

Egholm.

Ja, sæt Dem ind i mit sted. Der har De endelig truffet et menneske, som De er blet glad i, som De er blet, ja, kort sagt, forelsket i. Som De er blet *så* forelsket i, at De vil gifte Dem med. Forstår De?

Agnete.

Jo da. Det er ikke så indviklet.

Egholm.

Jo, for hør nu bare. De har gåt hen og udtalt Dem for nævnte menneske, kort sagt, De har erklæret Dem. ^{k50} De er i det hele tat gåt så vidt, at De synes, De ikke sådan uden videre kan trække ^[78] Dem tilbage. Det vilde ialtfald se underligt ud. Ja, ikke sandt?

Agnete.

Hvad er dette for noget?

Egholm.

Så sidder De netop selvsamme aften på en kafé og træffer nogle bekendte og er i sån underlig, om jeg så må sige, løftet sindstilstand, at De ikke lægger mærke til, hverken hvad de andre siger, eller hvad De selv svarer, før De pludselig hører navnet på det menneske, De er forelsket i.

Agnete.

Var *det* da så skrækkeligt?

(Døren tilhøjre åbnes igjen, og den halvvoxne pige stikker hodet ind.)

Den halvvoxne pige.

Her er en til.

Berg *(forbi hende, ind.)*

Goddag.

Agnete.

Goddag Berg. Her er forresten ingen hjemme.

Berg.

Nej, det vidste jeg. Det var også Dem, jeg søgte. Men hvis jeg havde anet, at De var optat –

[79]

Agnete *(afbryder.)*

De kommer forresten just tilpas. Hr. Egholm var netop ifærd med at fortælle en interessant¹³⁴ historie.

Egholm.

Den egner sig bedst under fire øjne.

Agnete.

Aldeles ikke. Jeg vil netop gjerne ha, at Berg skal høre den. Tag tøjet af og sæt Dem ned, Berg.

Berg (*gjør som hun siger.*)

Egholm (*lavt til Agnete.*)

Lad os heller gå en tur, så skal jeg sige det på gaden.

(Berg tar plads.)

Agnete.

Nu videre, Hr. Egholm.

Egholm.

Nej, det kan være det samme.

Agnete.

Der er nogen, som har talt ondt om mig på en kafé. Noget frygteligt må det være, for hr. [80] Egholm har travet omkring i hele dag som en gal mand for at få fat på mig og spørge mig, om det er sandt. Og nu sidder han der og vil ikke sige det.

Egholm.

Jeg vil sige det til Dem alene.

Agnete.

Genér Dem bare ikke. De kan være vis på, at Berg også har hørt det. Og når jeg nu vil det.

Egholm.

Ja, ja, men så er det ikke min skyld.

Agnete.

De var kommen dertil, at De pludselig hørte dem snakke om mig. Hvad sa de?

Egholm.

Det var ikke delikate sager just.

Agnete.

Det er jeg forberedt på. Altså kort og godt?

Egholm (*nøler og flytter sig på stolen.*)

Agnete.

Noget med elskere, eller kanske det var værre?

[81]

Egholm.

Nej, det *var* elskere. Og de sa, at De så Deres fordél ved det.

Berg (*farer op.*)

Hvad ret har De til at komme her og vælte Deres skarn^{k51} ud over fru Lindemann?

Egholm (*med en armbevægelse som om han vil værge for sig.*)

De hørte jo selv, at hun tvang mig til det.

Berg.

Hvad rager i det hele tat fru Lindemanns sager Dem?

Egholm (*med den forrige armbevægelse.*)

Liksåmeget som *Dem* idetmindste.

Agnete (*har set frem for sig med optrukne bryn og sammenklemmt mund.*)

Hys! Kom bare ikke op at skjændes for den sags skyld. Jeg for min del tar det ganske roligt. Når jeg tænker på alle de nederdrægtige^{k52} ting, jeg har hørt i mit liv om både den ene og den anden, så undrer det mig ikke.

Egholm.

Ja, folk kan være temmelig gemene.^{k53}

(*Pause.*)

[82]

Berg (*driver på gulvet.*)

Egholm.

Hvad skal man gjøre med det?

Agnete.

Der er såmæn ingenting at gjøre, Egholm, far.

Egholm.

Men det er da frygteligt, at der blir sagt sånt om et menneske, om en dame, som man, ja som man kjender og har agtelse for.

Agnete.

Man får la være at tro det, og sige, hvor man kan, at det er løgn.

Egholm.

Men når folk går og siger det alligevel. (*Forpint*) Det var vished, man skulde ha. Vished. Men hvor har man den ifra?

Agnete.

Nej, det har De ret i.

Berg (*heftig.*)

At De vil finde Dem i at stå skoleret for ^{k54} ham dèr!

[83]

Egholm.

Han dèr! De kan selv være han dèr.

Agnete.

Jeg synes, det er ganske rigtigt af Egholm, at han siger det til mig.

Egholm (*triumferende.*)

Der kan De høre, far!

Berg.

Nå ja, jeg kjender jo ikke forholdet. Men hvis Dere vil fortsætte med dette, så skal jeg ikke genere.

(*Tar sin hat.*)

Gerda (*ind fra spisestuen.*)

Er mamma her? (*Ser Berg. Løber hen til ham.*) Kom ind og fortæl mig.

(*Griber fat i hans hånd.*)

Berg.

Jeg har ikke tid, søde lille Gerda.

Gerda.

Å jo, lidt vel. Bare et bitte lidet øjeblik.

(*Trækker ham med sig ind i spisestuen.*)

[84]

Egholm.

Hvorfor blev den fyren så rasende? Går han på frierfødder til Dem, han også?

Agnete.

Ikke tanke på det.

Egholm.

Er det vist?

Agnete.

Å, lad mig nu i fred.

Egholm.

Skal De ikke ind til Dem selv?

Agnete.

Nej, jeg blir her.

Egholm.

Hele dagen?

Agnete.

Ja.

Egholm.

Så blir jeg her også.

Agnete.

Jeg er bedt om at være her.

[85]

Egholm.

Det angår mig ikke.

Agnete.

De var her jo igår.

Egholm.

Det var De også.

(Pause.)

Agnete.

De kunde forresten gjøre mig en stor tjeneste, Egholm.

Egholm.

Hvorledes det?

Agnete.

Ved at gå ned på dampskibskontoret i Havnegade og hente en pakke, som er kommen til mig fra Norge.

Egholm.

Ja, hvis De vil følge mig.

Agnete.

Jeg *kan* ikke. Jeg har lovet Sara at sidde her og ta imod besked, mens hun er borte. Gjør det da, Egholm, er De snil. Jeg skal så nødvendig ha fat på den pakken. Vil De?

[86]

Egholm.

Når De bér mig, så *må* jeg jo, skjønt jeg værker så i fødderne.

Agnete.

De kan jo kjøre det meste af vejen. Bare be' om den pakken, som er mærket fru Lindemann.

Egholm (*tar sin hat.*)

Ja, la' mig så få følgeseddelen.

Agnete.

Følgeseddelen? Ja, det er også sandt, men den har jeg mistet. Derfor må jeg ha et ordentligt bud, siden jeg ikke kan selv.

Egholm.

Jaja da. (*Går et par skridt; stanser og vender sig om.*) Men *kan* det ikke være det samme?

Agnete.

Nej, det *kan* ikke, Egholm. Vær nu snil og gør det.

Egholm.

Farvel da.

(*Gir hånden. Ud.*)

[87]

Agnete (*spaserer frem og tilbage med bøjet hode, og hænderne på ryggen. Lidt efter Berg ind fra spisestuen.*)

Berg.

Nå, så De er alene endelig.

Agnete (*stanser, vender sig om mod ham. Koldt.*)

Hvad vil De mig?

Berg.

Forlover De Dem med Egholm nu?

Agnete.

Skylder jeg kanske Dem regnskab for, hvad jeg gjør, eller ikke gjør?

Berg.

Jeg kan ikke rolig se på, at De for anden gang gifter Dem med en mand, som De ikke bryr Dem om.

Agnete.

Det kan De vist så udmærket godt. Jeg har ikke mærket noget til, at De har kjeret^{k55} Dem om mig og mine anliggender i disse årene.

Berg.

Hvorfor er De så bitter imod mig?

[88]

Agnete.

Jeg vil bare ha fred til at greje mig selv. Hvorfor skulde jeg forresten ikke være bitter?

Berg.

Før i tiden var De anderledes.

Agnete.

Dengang jeg gik og indbildte mig, at De syntes bedre om mig end om andre.

Berg.

Det gjorde jeg også.

Agnete.

Ja, jeg kunde mærke det af måden, hvorpå De rejste.

Berg.

Jeg sa ikke farvel, nej.

Agnete.

Og af alle de breve og hilsener, De sendte mig, mens De var borte.

Berg.

Grunden var ikke den, De tænkte.

[89]

Agnete.

Jeg er lige glad med grunden nu. Bare De ikke atter havde vist Dem. Hvad vilde De her? Hvorfor søgte De mig op? Var det for at se, om De kunde gjøre mig ulykkelig en gang til?

Berg.

Hvor kunde det det? Jeg vidste jo ikke om, at De nogensinde havde vært ulykkelig for min skyld.

Agnete *(med hån.)*

Hvor det er mandfolkeagtigt!

Berg.

Jeg så jo nok, at jeg ikke var Dem helt og holdent ligegyldig. Men ulykkelig er sånt stærkt ord.

Agnete.

Ja ja. Lad os nu ikke rippe op i dette. Nu er det jo altsammen forbi.

Berg.

Nej, det er just det, det ikke er. Men skal vi ikke sætte os. Jeg taler bedre da. *(De sætter sig.)* Jeg har altså længe vært glad i Dem. Allerede før De tænkte på at gå fra Deres mand, følte jeg mig så underlig i Deres nærværelse, og jeg måtte tænke på Dem meget mere, end jeg vilde og havde tid til. Da De så ved separationen lod mig hjælpe ^[90] Dem med at ordne Deres sager, og vi senere jævnlig sås, blev det værre og værre.

Agnete.

Gudskelov for De siger det engang! Jeg har sandelig ofte spurgt mig selv, om jeg gik og var gal i den tiden.

Berg.

Så rejste jeg min vej i det håb, at jeg skulde glemme Dem. Ja, for et ægteskab med Dem vilde altså vært som et slag i ansigtet på en af mine uomstødeligste ^{k56} livsanskuelser.

Agnete.

Fordi jeg var skilt?

Berg.

Ingen kvinde slipper uskadt ud af et dårligt ægteskab. Der går noget istykker i hende, hun blir forjasket ^{k57} og forkvaklet, hendes indre fysionomie ^{k58} skifter præg,

og hvad der så end kommer ud af hende, så skyldes det en anden mands vilkårlige hænder.

Agnete (*korser armene over brystet.*)

De er endda mere pedantisk, end jeg trode.

[91]

Berg.

Ja. Jeg er gammeldags. Alle disse nye teorier om frihed og naturens ret, og hvad de kalder det, er mig i bund og grund imod. Jeg ser, at det bringer ulykke over os allesammen. Samfundene blir ikke længer trygge og fredede steder. Kort sagt, den rene elendighed.

Agnete.

Nå ja, for mig gjerne. Det ene er ikke stort bedre end det andet her i verden; så for den sags skyld kan vi såmæn gjerne beholde det gamle stas.^{k59}

(Pause, hvori Berg ser på Agnete med et fortabt blik.)

Agnete.

De falder nok i tankerⁿ³⁵ nu.

Berg.

Jeg sidder og grunder over, hvor mærkværdigt det er, at det netop var *Dem*, jeg skulde bli glad i. Ja, for der har altid vært så meget hos *Dem*, som har stødt mig. F. eks. det, De nu sa, at alt var lige godt eller lige slet. Sligt røber moralsk decadence, og –

Agnete (*afbryder, ivrig.*)

Nu tøver De, Berg.

Berg.

Og så liker jeg ikke, at De ryger og drikker cognak. De er også altfor indladende med herrerne. Det gjør Dem ufin.

Agnete (*ligegyldig.*)

Tonen er anderledes i de kredse, hvor jeg vanker nu.

Berg.

Det forekommer mig også, at De har den vane at smigre folk. Wulfs malerier f. eks. Der er ikke måde med begejstring. Og meget af det er dog noget tarveligt kram. [k60](#)

Agnete.

Ja, efter kunstforeningens begreber; men ikke efter *deres*, som forstår sig på det.

Berg.

Og nu denne Egholm, en fyr, som De foragter og gjør nar af.

Agnete.

De siger heller ikke alltid det samme *til* folk som *om* folk.

Berg.

Men alligevel altså, til trods for, at jeg sér alt dette hos Dem så klart og kritisk (*stanser*). Forresten [\[93\]](#) så har jeg alltid vært mest glad i Dem, når jeg har vært borte fra Dem. Nu, mens jeg var udenlands, steg det til en ren lidenskap. Tilsidst kunde jeg ikke holde det ud. Jeg måtte afsted for at se, om jeg ikke kunde bli kureret.

Agnete.

Og det lykkedes over forventning. Gjorde det ikke?

Berg.

Nej. Men det gik mig som før. Da jeg havde vært nogle dage sammen med Dem, begyndte jeg at kritisere Dem og at ærgre mig over Dem.

Agnete.

Syntes De, jeg var forandret? I ydre mener jeg.

Berg.

Ja. De var blet vakrere, mere udviklet og fuldmoden liksom. Og så havde De fåt et mærkeligt udtryk i øjnene.

Agnete.

Hvordan?

Berg.

Jeg véd ikke rigtig at forklare det. De har det heller ikke bestandig, bare øjeblikvis, når De sidder for Dem selv, og ingen taler til Dem. Jeg [94] grundet længe på, hvad det var, det mindede mig om. Endelig gik det op for mig, at det var om udtrykket hos en martyrkvinde, som jeg så på en samling i Dresden, tror jeg. Hun er flygtet over en åben slette og er segnet foran nogle forrevne sandstensklipper, hvor hun ligger på knæ foroverbøjet og drejer hodet tilbage over sin skulder. Blikket tindrer af angst og resignation, mens hun ser efter forfølgerne, som stormer frem et stykke borte.

Agnete (*idet der går som en svag frysning igjennem hende.*)

Det var da underligt. Slog det Dem straks, De så mig?

Berg.

Nej, ikke med det samme. For da lyste Deres ansigt af glæde. Eller tog jeg måske fejl?

(Pause.)

Agnete *(ser drømmende hen for sig.)*

Berg.

Sig mig, om jeg tog fejl.

Agnete *(vågner op.)*

Hvad er det, De vil vide?

[95]

Berg.

Om De endnu er glad i mig?

Agnete.

Og hvad så?

Berg.

Jo, for så vil jeg be Dem om at bli min hustru.

Agnete *(strækker begge hænder ud imod ham.)*

Vil De det alligevel, endskjønt De har så meget at udsætte på mig?

Berg *(har tat hendes hænder.)*

Jeg er jo *nødt* til det, Agnete. Nu har jeg kæmpet og stridt og gjort alt, hvad der stod i min magt for at bli kvit min kærlighed til Dig. Men det har ikke nyttet mig. Å, Du skulde vide, hvor ondt jeg har havt det. Når jeg er borte fra Dig, længes jeg altid efter Dig, længes og savner.

Agnete.

Ja, når Du er borte fra mig.

Berg.

Jeg kan ikke tænke mig noget sørgeligere end at leve ugift, og får jeg ikke Dig, Agnete, så dør ^[96] jeg som pebersvend. ^{k61} Ingen anden kvinde kan jeg komme til at bli glad i. Jeg har Dig med mig, hvor jeg går og står. Altid er Du kommen imellem, når jeg har forsøgt på at synes om en anden. Hvad kan det så nytte at stampe imod.

Agnete.

Du overgir Dig altså virkelig?

Berg *(som hele tiden har holdt hendes hænder, rejser sig og drager hende op fra stolen.)*

Ja, jeg overgir mig.

Agnete.

Og Du rejser ikke mere pludselig din vej?

Berg.

Nej, Agnete. *(Slår armene om hende)* Endelig, endelig. *(Kysser hende.)*

Agnete.

Hvor har Du været den tid, siden Du forsvandt?

Berg.

Jeg kom ikke længer end til Malmø. Så måtte jeg tilbage. Og her var jeg så i 4 dager og forsøgte at holde stand, men kunde ikke. Men sig mig nu Du, hvorledes Du vidste, at jeg var rejst.

[97]

Agnete.

Jeg gik ned på hotellet og spurgte efter Dig. Da ingen af os havde sét Dig i 3 dage, kunde jeg ikke dy mig længere.

Berg (*henrykt.*)

Så *har* Du altså savnet mig, Agnete.

Agnete.

Jeg var fortvilet. Ja, for jeg stakkels fæ kunde jo ikke la være at få håb igjen, da Du pludselig kom her fra Tyskland. Og da Du så blev borte, og jeg begyndte at ane, at Du var rejst igjen, da var det som jeg døde for anden gang. Hvad har jeg dog ikke lidt for din skyld.

Berg.

Ja *har* Du det, Agnete? For det er netop det, at Du gir indtryk af og altid har gjort indtryk af at være i sånt godt humør. Da jeg kom f. eks. Du så så strålende glad og fornøjet ud.

Agnete.

Ja Herregud, man lever jo op igjen, selv om man er død.

Berg.

Og nu igår, mens jeg sad derinde i spisestuen, og Du stod og snakte^{k62} herinde og ikke så mig – [98] Så munter og næsten kjephøj Du var i stemmen. Det er da godt at mærke, at hun ikke har tat sig nær af det, tænkte jeg, og så blev jeg så sint på Dig idetsamme.

Agnete.

Ja denne gang gik det jo fortere med sorgen. Da jeg havde vært nede på hotellet og fåt besked, lå jeg og gråd hele natten. Nu er da al glæde og alt håb begravet for Dig for bestandig, tænkte jeg. Da jeg så stod op om morgenen, beslutted jeg at forhærde mig og at leve videre som om intet var passeret. Hvad kan det nytte at gå og græmme sig? En vinder intet ved det, men sætter alting til. Desuden, når en ting ikke kan være anderledes. Forresten var jeg så sønderreven netop igår. Munter og kjephøj, siger Du? Ja, man må jo ta sig en maske på, og når en har oplevet så meget ondt som jeg, så kommer der noget stivnet over en.

Berg *(trykker hende til sig.)*

Å Agnete, hvor dette er dejligt. Kom, sæt Dig hos mig. *(De tar plads i sofaen, han lægger armen om hendes liv, hun læner hodet til hans skulder.)* Hvor tit har jeg ikke drømt, at jeg havde Dig således, tæt ind til mig. I sånne stunder var jeg så liden og myg som et barn, der efter lang adskillelse er kommen [99] hjem til far og mor. Og når jeg så vågnet op og fandt mig alene, sa jeg til mig selv: Du kan ikke leve uden hende. Græder Du, Agnete?

Agnete.

Ja. For det gjør så godt. Det er som om der løsned sig en skal om mit hjærte, så at det for første gang kan banke frit og helt i takt med den glæde, som findes i livet. Du er den eneste, jeg nogensinde har elsket. Tror Du mig ikke?

Berg.

Jo Agnete. – Men hvor kunde Du så la denne Egholm sidde og snakke med Dig, som han gjorde igår?

Agnete.

Han friede til mig.

Berg (*slipper hende, retter sig op.*)

Og Du afviste ham ikke? Du lod ham tværtimod komme her idag og sad og hørte på. Nej Agnete, jeg forstår Dig ikke.

(*Rejser sig hastig.*)

Agnete.

Jeg vidste jo ikke da, at Du var glad i mig.

[100]

Berg.

Nå, og blev det ikke mig, kunde det ligegodt bli en anden. Forstår Du ikke, at dette må pine og oprøre mig?

Agnete.

Nej, det forstår jeg ikke. For hvis Du ikke havde bryd Dig om mig, vilde det jo *ikke* ha pint Dig. Og jeg trode jo, at Du *ikke* brød Dig om mig. Altså havde jeg ikke *spor* af hensyn at ta til Dig.

Berg (*ryster hodet og sér uforstående på hende.*)

Agnete.

Husk dog på, hvad jeg før sa, at jeg havde besluttet at forhærde mig, og at jeg vilde leve videre, som om intet var passeret.

Berg.

Jeg vidste ikke, at det at leve videre betød at gå ind til et skjænselsfuldt ægteskab.

Agnete.

Å ja, skjænselsfuldt. Jeg véd ikke, om det vilde være så skjænselsfuldt. Jeg er træt af det liv, jeg fører. Gå slig og dingle om alene, når en endnu er så ung som jeg. Jeg synes, jeg hører ingensteds til. Jeg har jo rigtignok Doris, og hun [101] er et storartet menneske, det er vist – men alligevel. Og Du må da ikke tænke andet end at det, at vi bôr sammen har udsat os for griset snak o. s. v. Nej, en kvinde må ha en mand at støtte sig til, selv om der er aldrig så lidt ved ham, sådan er nu samfundet engang indrettet. Hun må ikke alene *hede* fru det og det, hun må også *være* fru den og den. Undertiden har jeg angret på, at jeg gik fra Lindemann. Ja tænk, at det har jeg.

Berg.

Hvorfor vendte Du ikke tilbage? Du var sikkert blet modtat med åbne arme.

Agnete.

Nej, det vilde jeg dog ikke. Så heller gifte mig med Egholm.

Berg.

Du har kanske allerede sagt ja til ham?

Agnete.

Jeg har bedt om betænkningstid. Men jeg *vilde* sagt ja, hvis Du ikke atter var kommen tilsyne igår. Ikke fordi jeg tænkte, Du vilde ha mig. Men man klynger sig jo til hvert et halmstrå. Sådan er man jo.

Berg.

Å, hvor Du gør det svært for mig, Agnete. [102] Du er den kvinde, jeg elsker, men Du er ikke den, jeg *vilde* elske, hvis jeg kunde råde for det.

Agnete.

Nej, vi er meget forskellige, Rikard. Men derfor går det vist godt an at være glade i hinanden. Husk, mit liv har vært så anderledes end dit. Hvad jeg har oplevet og erfaret, har gjort mig praktisk. Af to onder vilde jeg valgt det mindste.

Berg.

I tilfælde altså – ægteskab med Egholm.

Agnete.

Ja. Så var jeg da kommen i havn på en vis.

Berg.

Ja, Du var blet forsørget. (*Drejer sig pludselig rask om imod hende.*) Hvordan er det med dine finantser, Agnete?

Agnete (*mørk.*)

Så slet som muligt.

Berg.

Og igår forsikred Du det modsatte.

Agnete (*lavt.*)

Igår ja.

Berg (*sætter sig på en stol og betragter hende taust.*)

Agnete (*krammer nervøst om sit lommeørklæde.*)

Berg.

Det forholder sig altså så, at Du intet har fåt fra din forrige mand i det sidste års tid?

Agnete.

Ikke et øre, siden han gik fallit for 10 måneder siden.

Berg.

Og Du er dog blet ved at optræde, som om Du havde rigelige indtægter. (*Kort pause*)
Hvordan er det gåt til?

Agnete (*lidt besværligt.*)

Jeg har hjulpet mig så godt jeg kunde. Det er en jo nødt til, hvis man ikke har mod til at ta livet af sig. Og det havde jeg ikke.

Berg.

Hvad vil det sige, at Du har hjulpet Dig?

Agnete (*bøjer hodet og krammer fremdeles på sit lommeørklæde.*)

Berg.

Vil Du ikke sige mig det?

Agnete.

Jo. Men det er ikke let.

Berg (*bedende.*)

Sig ikke, det er sandt, hvad Egholm sa før.

Agnete.

Nej, *det* er ikke sandt.

Berg (*ånder op.*)

Nå gudskelov.

Agnete

Men det er næsten lige galt. Ialtfald er jeg bange for, at Du vil synes det.

Berg.

Gjør Du det?

Agnete.

Nej *jeg*. Jeg har ikke gjort andet end, hvad jeg mener at kunne forsvare.

Berg.

Spænd mig ikke på pinebænken.

Agnete.

Nej nu skal jeg sige det. *(Retter hodet, lægger det bagover og puster ud. Hurtig:)* Ja. Jeg har altså hjulpet ^[105] mig frem fra dag til dag, først ved at pantsætte og sælge alt, hvad jeg havde af værdisager – disse småsmykker, jeg går med, er uægte – siden ved at låne og lyve og slå plader. ^{k63}

(Stanser og trækker vejret.)

Berg.

Slå plader?

Agnete.

Jeg har f. eks. flere gange skrevet til forskellige venner og slægtninger og foregit, at jeg er blet bestjålet, og at jeg har mistet min pengepung o. s. v. En gang har jeg også gåt omkring og samlet penger på en liste til nogle fattigfolk. Kort sagt, jeg har forsøgt alt.

Berg *(rejser sig, går en gang frem og tilbage påⁿ³⁶ gulvet, sætter sig igjen.)*

Er der mere?

Agnete *(kjæmper med sig selv; pludselig med hård skjærende, ganske ukjendelig stemme:)*

Nogle gange har jeg også ligefrem stjålet.

(Det gir et sæt i Berg.)

Agnete *(dumpt.)^{k64}*

Så, nu véd Du altsammen.

[106]

Berg *(kvalt.)*

Dette er det værste, jeg har oplevet i mit liv.

Agnete (*farer op.*)

End jeg da! Hvad tror Du vel, det har været for mig at måtte gøre slige ting? (*Hastig frem og tilbage*) Jeg påstår, at de kvaler og lidelser, jeg har gennemgået, meget mere end opvejer det gale, der var i det.

Berg (*langsomt.*)

Så kunde Du vel ha ladt være.

Agnete.

Ha arbejdet mener Du? Jeg *kan* jo ingenting, *ved* jo ingenting. Jeg læste engang for Doris nogle timer på skolen med de små, og blev rent ødelagt af det. Dette at skulle møde op kl. 8 om morgenen og sidde der i den dårlige luft – jeg tålte det ikke, var ikke menneske hele dagen, men gik og gispede og havde smerter for brystet. Og slig som det skjæmmed mig! Jeg så ti år ældre ud de dage.

Berg.

Men stjæle og bedrage.

(*luder sig forover og dækker ansigtet med hånden.*)

[107]

Agnete (*heftigt.*)

For *mig* var der ingen anden råd. Min opdragelse, det liv, jeg leved, før fattigdommen ramte mig, har gjort mig slig, at jeg *måtte* ha de nødvendige penger. Jeg *måtte* gå klædt som før. Jeg *måtte* kunne være med på, hvad jeg havde lyst til, og jeg *vilde* ingen snyltegjæst være. Aldrig har jeg ladt nogen herre betale for mig, når vi gik på kafé eller andetsteds hen, endskjønt der ofte kunde vært lejlighed til det. Men det vilde jeg ikke. Det vilde ha krænket *min* æresfølelse.

Berg (*ser op; stille.*)

Din æresfølelse.

(Dækker atter ansigtet.)

Agnete.

Ja netop æresfølelse. Så mangen en lever åbenlyst på andres bekostning og er lige hæderlig for det. Hvis jeg havde betroet mig til Doris f. eks.? Hun havde delt med mig og gjort alt for mig, men jeg vilde ikke, at hendes lille kapital skulde sættes overstyr, og hun så stå på en bar bakke. Nu har jeg den tilfredsstillelse, at jeg har hjulpet hende ligemeget som hun mig. Jeg er stolt af, at jeg har båret min byrde ganske alene.

[108]

Berg (uden at sé op.)

Slig en frygtelig venden op og ned på begreberne. Det er frugten af de moderne teorier.

Agnete.

Ingen moderne teorier! Jeg har ikke det bitterste^{k65} med dem at skaffe.^{k66} De meninger, jeg har dannet mig, skylder jeg min egen sunde fornuft.

Berg.

Det ligger i luften. Tror Du, at en kvinde som *Du* havde gjort dette for 20–30 år siden?

Agnete.

Synden er evig og uforanderlig som naturlovene. Det er kun samvittighederne, der undergår forandring.

Berg.

Véd Du, at det er strafbart, hvad Du har gjort, at det kunde – *(Stanser.)*

Agnete.

Bringe mig i tugthuset. Sig det bare. Der sidder vist mange bra folk i tugthuset, folk, som er offerer for ulykker og omstændigheder og for sin naturs eller sine manglers beskaffenhed.^{k67} Jo, jeg véd det meget vel. Men jeg føler mig ikke mere brødebetyngt^{k68} for det. Jeg har aldrig tat ^[109] eller modtat noget fra nogen, som ikke godt kunde undvære det, og jeg har ofte git bort til folk, som var fattigere end jeg selv. Jeg har et meget godt hjærte, kan jeg forsikre Dig, og når jeg har handlet som jeg har, så er det af tvang og nød.

Berg *(ryster hodet.)*

Agnete.

Jo det er! En éneeste ting stod åben for mig, og det var at komme og styre huset for min fætter, som er enkemand med mange børn og læge i Nordfjord. Men det vilde vært det samme, som at bli levende begravet. Jeg har vært på besøg der engang i 14 dager – det var forresten nokså morsomt – men bo der bestandig, være mor for de skidne, uskikkelige, snottede^{k69} ungerne, der havde kjertelsyge^{k70} og vand i knæerne – ikke om de så dræbte mig!

Berg.

Å Agnete, Agnete.

(Bukker sig pludselig helt forover og hulker.)

Agnete *(på knæ foran ham.)*

Græder Du for min skyld, Rikard. Å gud, det er som dug over mit tørre indre. Så meget holder Du altså af mig.

(Lægger sit ansigt på hans knæ. Et øjeblik græder de begge stille. Så rejser Agnete sig, tørrer øjnene og blir stående foran ham.)

Agnete.

Ja, hvis Du nu vil forskyde mig, Rikard, så får Du i guds navn. Men tænk dog på, om der ikke alligevel skulde være noget ved mig, noget, som gør mig værdig til gennem Dig at bli et bedre menneske. Jeg kunde jo ha tiet. Jeg kunde ha sagt Dig, at jeg havde klaret mig ved ærlige lån, at jeg var blet betalt for de korrespondancer, som jeg aldrig har sét et øre for, endskjønt de lovte mig penger, at jeg havde broderet for industrier og lignende. Du vilde ha troet mig. Det havde hørtet så rimeligt. Men lyve for Dig –. Til Egholm kunde det vært godt nok, ham havde jeg aldrig sagt sandheden, for ham bryr jeg mig ikke om, men Dig elsker jeg, Rikard, og derfor vil jeg ikke bedrage Dig. Jo jeg vilde nok, hvis jeg havde kunnet, men jeg *kan* det ikke. For det eneste, jeg har higet og tragtet efter, det er at klæ mig selv åndelig nøgen for den mand, jeg elsker på jorden, for at han skal se mig ganske som jeg er, og om muligt holde af mig tiltrods for, at han kjender mig helt.

(Pause.)

Agnete *(lægger sin hånd på hans skulder og bøjer sig ned mod ham.)*

Hvis Du nu lar mig gå, Rikard, så blir jeg et slet^{k71} menneske. Jeg har ikke vært det før, tiltrods for, at min rette plads efter lovene er på et [111] sted, hvor man sidder under lås og lukke. Men hvis Du nu lar mig gå, så blir jeg gift med Egholm, og da – ja, jeg kommer ikke til at stjæle og lyve mere, men ringere^{k72} end før blir jeg dog.

(Pause, hvori Berg sidder ubevægelig.)

Agnete.

Du har selv megen skyld i det, Du nu er så sønderknust over, Rikard. Hvis Du havde sagt mig dengang, at Du holdt af mig, og vilde vente på mig, da vilde alt nu ha vært anderledes. Men jeg havde jo intet og ingen at stå i forhold til. Så blir selvopholdelsesdriften den eneste drivfjær. Å Rikard, tag mig op til Dig, ræd mig, gjør mig til et godt og lykkelig menneske.

Berg *(rejses sig op, slår armene om hende. Kjæmpende mod gråden.)*

Ja, Agnete, jeg *kan* jo ikke andet, for jeg elsker Dig.

Agnete (*synker ned på knæ foran ham.*)

Berg (*vil rejse hende op.*)

Agnete.

Nej, lad mig ligge. Jeg er så fuld af taknemmelighed, ja af andagt. Et ord står for mig, som jeg ofte har tænkt på: «Om eders synder var røde som blod, de skulde blive som den hvide ^[112]uld». ^{k73} Nu fatter jeg den salighed, de frelste tænkes at føle ved at bli tilgit og regnet for fuldgod af den gud, for hvem intet er skjult. Ja, *dette* er lykke, og intet andet kan nævnes ved det navn.

Berg (*drager hende op til sig og kysser hende.*)

Agnete, min elskede, hvor er Du sød, tiltrods for alt.

(*Det ringer, de farer fra hinanden.*)

Agnete (*løber hen og åbner døren i baggrunden.*)

Hvis det er hr. Egholm, Thea, så sig, at jeg er gåt.

(*Lukker døren og kommer hen til Berg.*)

Berg.

Venter Du Egholm?

Agnete.

Ja. Jeg havde jo den største møjje for at få ham til at gå.

Berg.

Og Du vil nok få møje med at få ham fra Dig i det hele tat.

Agnete.

Lad bare mig om det. Jeg skal skyde med kanoner efter ham.

(Thea ind.)

[113]

Agnete.

Var det så hr. Egholm?

Thea.

Nej, det var postbudet.

(Lægger et brev på bordet.)

Agnete.

Kanske det er bedst, jeg snakker med ham straks. Så er det overstået. *(Til Thea.)* Jeg er alligevel ikke gåt, Thea, hvis hr. Egholm skulde komme.

(Thea ud.)

Berg *(ryster hodet.)*

Uf ja, denne Egholm.

Agnete.

Jeg bare lar ham tro, at det er sandt, hvad han har hørt om mig. Så løber han med syvmilestøvler.^{k74}

Berg *(indigneret.)*

Og det vil Du nedlade Dig til?

Agnete.

Hvad kommer det mig ved, hvad folk siger og tror? Kan jeg bare rædde lykken for mig selv og for den, jeg er glad i, da er alt andet ikke til for mig.

[114]

Berg.

Sådan tænker ikke jeg, Agnete. Dette snak, der har vært om Dig, vil bli en kilde til bestandig pine for mig.

(Det ringer.)

Agnete.

Der er han sikkert. Han må være her nu. Gå nu Du og vent på mig nedenfor, eller sæt Dig ind i kaféen ligeoverfor. *(Klapper hænderne sammen.)* Gud, hvor alting er blet dejligt. Ha Dig til at vente på mig! Bare jeg ikke går fra forstanden af glæde. Men så gå da. *(Truer til ham)* Kan Du se til at rappe^{k75} Dig!

Berg *(knapper frakken, tar sin hat.)*

Bliv nu ikke forlænge, Agnete.

Agnete.

Du har mig om et øjeblik.

(Lægger armene om hans hals og kysser ham.)

(Berg ud. I baggrundsdøren møder han Egholm. Berg bukker stivt, Egholm sér truende på ham.)

Egholm.

Der var ingen, som vidste om nogen pakke dernede.

[115]

Agnete.

Pakke? – Å pakken, nå! – Nej, det kan jeg tænke. Det kan også være det samme. Jeg har ikke brug for den.

Egholm *(med et overrasket spørgende blik.)*

Det var altså bare komediespil med den pakken?

Agnete.

Ja, De må ikke bli sint, men jeg vilde ha Dem til at gå, Egholm.

Egholm *(ser truende på Agnete med stærkt blinkende øjne. Så slår han pludselig hånden i bordet og siger:)*

Det er pine død et stærkt stykke!

Agnete *(går rask hen til ham, slår ligeledes i bordet og siger:)*

De skal pine død ikke slå i bordet.

Egholm.

De burde behandle en mand, der har gjort Dem et alvorligt tilbud, på en anden manér, efter min formening. Det skulde undre mig, om De virkelig har råd til at være så kjephøj.

Agnete *(knipser med fingrene.)*

Jo, jeg har.

[116]

Egholm (*stryger sin moustache og tygger på den.*)

Er det Deres alvor¹³⁷ dette?

Agnete (*nikker.*)

Egholm.

Hvorfor bad De da igår om betænkningstid?

Agnete.

Fordi jeg ikke var enig med mig selv. Men da De idag kom op her og forberedte mig på, at De vilde trække Dem tilbage –

Egholm (*afbryder.*)

Det sa jeg ikke et muk om.

Agnete.

Fordi De havde hørt det modbydelige sladder om mig, da blev det mig klart, at De ikke passed for mig. For hvis det nu havde vært sandt, det, De var så forskrækket over, så vilde De ikke ha havt mig, vilde De vel?

Egholm.

Nej, det er rimeligt. Vel kan kjærligheden være stærk, men *så* stærk, vorherre bevares!

[117]

Agnete.

Ja men ser De, den mand, jeg skulde ha, hans kjærlighed måtte netop være så stærk. Forstår De? Netop så stærk, at han vilde ha mig, om jeg så havde bedrevet det værste i verden.

Egholm (*ryster hodet som i vilderede.*)^{k76}

Jeg skal la mig hænge, om jeg forstår dette her.

Agnete.

De skal heller ikke grunde på det, Egholm. Tak De Deres gud, at De ikke får mig.

Egholm.

Bare ikke jeg havde sat mig så ind i det. Jeg har gåt og bygget så mange luftkasteller. Nu ramler de allesammen... Ja, for der er noget ved Dem, fru Lindemann, noget fra en anden verden. Jeg har følt så en mangel hos mig selv. Der er så meget, disse ubehagelige menneskene hernede i Kjøbenhavn har snakket om, som jeg ikke har forstået. Og jeg véd jo, at der er dette herre store kunstens rige. Og så tænkte jeg, da jeg så Dem og blev så forelsket i Dem: måske Du gennem hende kan lære alt det, som skal til for at kunne hamle op med disse ubehagelige menneskene. Jeg er en opadstræbende natur. Der bôr noget i mig. Forstår De ikke det, fru Lindemann?

[118]

Agnete.

Jo, Egholm. Men jeg er også opadstræbende, og derfor passer vi ikke sammen.

(Pause.)

Egholm (*med uvilje.*)

Så tar jeg alligevel hende med musetænderne. Skomager, bliv ved din læst,^{k77} altså. Ja ja, så får jeg da ialtfald penger nok.

Agnete.

Ja penger er godt.

Egholm.

Havde hun endda kunnet ryge en cigaret, den fjollen. Men ikke *det* engang. Det er sandt, jeg har en pakke cigaretter i baglommen af de fine dyre, den skal De få alligevel.

(Trækker op en pakke og lægger på bordet.)

Agnete.

Tak. De er virkelig altfor snil, Egholm.

Egholm.

Det har jeg altid vært, og hvad nytte har jeg havt af det? Men så vil jeg ikke genere Dem længere. Farvel da. Og gud gi, det må gå Dem godt i verden.

(Gir hånden.)

[119]

Agnete.

Tak, og Dem også.

Egholm.

Ja, hvad mig angår –. Hun har forresten prægtig figur. Hun er bekendt for sin figur. Jeg kunde få en meget værre.

(Går. Teppet falder.)

TREDIE AKT

Samme stue.

Sara udstrakt på chaiselonguen tilhøjre med et kniplingstørklæde om hovedet og et slumretæppe over sig.

Thea *(ind med et glas vand og et pulver på en bakke, som hun sætter på stumtjeneren foran chaiselonguen.)*

Værsgod. Når nu blot fruén ikke tar for meget af dette antifeberstas. [k78](#)

(Laver pulveret til.)

Sara.

Det gjør jeg vist, men det er det eneste, som hjælper lidt.

Thea *(rækker Sara glasset.)*

Aldrig har da heller hodepinen været så farlig som denne gang.

Sara *(drikker pulveret.)* [\[121\]](#)

Thea.

Og når så blot herren var her. Jeg er så bange for, at besvimelsen skal komme igjen. Hvornår venter fruén herren?

Sara.

Det er netop det, jeg ikke véd. Hvad tar Gerda sig til?

Thea.

Hun leger så pent med sine dukker, og hvert øjeblik siger hun til dem: Hys, vær stille, for bedstemamma er syg.

Sara.

Det søde, lille troldet. Spør hun ikke efter sin far?

Thea.

Nej, ikke nu mere. Men de to første dage snakkede hun i et væk om, at pappa var rejst til Berlin, og at han snart kom hjem igjen.

Sara.

Idag er det fjerde dagen.

Thea.

Hr. Ulfsen deroppe er også rejst.

[122]

Sara.

Ja vidste De ikke det? Han og hr. Wulf rejste sammen.

Thea.

Nej, jeg var jo i byen, da herren rejste, og jeg vidste ikke om noget, før jeg kom hjem. Nu skal fru Ulfsen også rejse. De er i færd¹³⁸ med at pakke ind deroppe. Der er kommet en gammel herre, som har boet der inat, og han vil ha fru en afsted, før hr. Ulfsen kommer tilbage. Han har gjort et farligt påstyr,¹⁷⁹ siger pigen.

Sara.

Det er nok onkelen.

Thea.

Ja han er ialtfald norsk eller svensk, hvad det er, for jeg hørte ham snakke derude på gangen. Og hvis han er fruens onkel, så kan jeg godt begribe, at han er vred, for hr. Ulfen var rejst, uden at fru vidste det engang. Der kom brev om det bagefter, og der sad de uden en øre og uden en smule mad i huset.

Sara.

Ja, jeg véd det nok.

(Det ringer.)

[123]

Thea *(mod baggrundsdøren.)*

Skal jeg sige, at der ingen er hjemme?

Sara.

Nej, lad dem bare komme. Så går da den tiden.

Thea.

Det kan måske muntre fru op at komme til at snakke med et menneske. Det er så længe siden.

(Thea ud.)

(Straks efter Fenger.)

Fenger *(hurtig hen til chaiselonguen.)*

Vil De dræbe mig nu, Sara?

Sara.

Hvad vil De mig? Skynd Dem og sig det, for De sér vel, jeg er syg.

Fenger.

Var De også syg igår, da jeg var her?

Sara.

Ja. Men selv om jeg havde været frisk, vilde jeg ikke ha tat imod Dem.

[124]

Fenger.

Hvorfor tar De imod mig nu da?

Sara.

Jeg tænkte, det var bedst at snakke med Dem engang, siden De ikke holdt fred efter det brev, jeg sendte Dem.

Fenger.

Var det Deres alvor, det, De skrev?

Sara.

Tvilte De på det? Hvis De vidste, hvad her er foregået –. Men jeg gad ikke skrive det til Dem. Wulf har opdaget det altsammen. Han blev i slig sindstilstand, at han øjeblikkelig sa ja, da Ulfen straks efter kom ind og foreslog ham, at de skulde rejse til Berlin.

Fenger (*har hørt til med store øjne.*)

Opdaget, siger De – hvorledes opdaget?

Sara.

Han har læst nogle breve.

Fenger.

Havde De dem da ikke under lås og lukke?

[125]

Sara.

Han har læst dem alligevel.

Fenger.

Det er nydeligt.

Sara.

Jeg i hans sted, vilde gjort akkurat det samme.

Fenger.

Men det blir jo ikke penere for det.

Sara.

Nej, det gjør det ikke.

Fenger.

Var han ubehagelig?

Sara.

Ubehagelig?

Fenger.

Ja gjorde vrøvl, [n39k8o](#) mener jeg?

Sara.

Det var det pinligste, jeg har oplevet. Han tog det forresten ganske roligt. Det var først da han sa ja til Ulfens forslag, at jeg mærked, hvor nær han tog sig det.

Fenger.

Skal tro det?

[126]

Sara.

Å De har ikke begreb skabt om nogen ting. Fordi om jeg har opført mig dårlig, har De ingen ret til derfra at slutte, at min mand er en dårlig person. Jeg stod der skamfuld og ydmyget foran ham, og følte utålelig stærkt, hvor uværdigt og meningsløst dette med Dem har vært. Og nu har De intet andet at gjøre end at gå Deres vej.

Fenger.

Jeg er så forbløffet, ja rent ud sagt, fladslåt. Skal det virkelig ende på denne måden?

Sara.

Ja. Og tak De bare til, at De slipper så letvindt fra det. *De* kan endnu være glad, for De har ingen anden forurettet ved det. Men det har *jeg*.

Fenger.

I det stykke er jeg ikke stort bedre end De. Gift er jeg rigtignok ikke. Men ialtfald forlovet.

Sara.

Er De?

Fenger.

Ja, det har jeg været i over et år. Det skulde holdes hemmeligt, fordi hun er så ung.

Sara.

Og De er blet ved med at være det?

[127]

Fenger.

Ja, for dette med Dem kunde jo ikke bli til noget.

Sara (*letter sig op på albuen.*)

De har altså skrevet breve til hende og ladt som ingenting?

Fenger.

Ja, det var jeg jo nødt til. For dette med *Dem* kunde jo ikke bli til noget.

Sara (*med eftertryk.*)

De er en ækkel fyr.

Fenger.

Det mangled bare, at jeg skulde gjort det forbi med hende. Så havde jeg nu vært pent deran.^{k81} Hun er forresten datter af vor første boghandler der hjemme, og jeg skal ha forretningen, når vi blir gift.

Sara.

Ha, ha, ha!

(Lægger sig ned igjen. Pause.)

Sara.

Hvorfor går De ikke?

[128]

Fenger.

Det haster vel ikke så svært, når det nu skal være sidste gangen.

(Det banker.)

(Fru Ulfsen og hr. Stibolt ind.)

Fru Ulfsen *(dæmpet til Stibolt.)*

Nu må Du ikke være hidsig, onkel.

Stibolt *(hen til Fenger. Hele tiden dæmpet og behersket.)*

Mit navn er Stibolt, proprietær Stibolt fra Elverum, og hun der er mit kjødelige søsterbarn.

Fru Ulfesen.

Ja, det er min onkel, fru Wulf.

Stibolt.

Nå så det er fruén, det der (*bukker lidt. Til Fenger.*) Tør jeg spørge, om denne herre Ulfesen er kommen tilbage fra sin udenlandslysttur?

Fru Ulfesen.

Hvor kan *han* vide det, onkel?

Stibolt.

Det er en pæn mand, Ulfesen. Synes De ikke?

Fenger.

Jo. Man kan ikke sige andet.

[129]

Stibolt (*nikker.*)

Javist, javist. (*Ler sagte og indædt.*)^{k82} Synes De, det er forsvarligt og manérligt mod kone og barn at fare afsted som Ulfesen?

Fru Ulfesen.

Men onkel da, hvorfor snakker Du til *ham* om det?

Stibolt (*uforstyrrelig rolig.*)

Det kommer ud på ét. Han er vel af samme slagsen.

Fenger.

Jeg kjender ikke stort til Ulfesen, hr. Stibolt. Bare såvidt jeg har set ham et par ganger.

Fru Ulfesen.

Ja engang *her* en aften i vinter og engang på restauration, da vi kom fra teatret.

Stibolt (*med den forrige indædte latter.*)

Restauration, ^{k83} så Du går på restauration?

Fru Ulfesen.

Det gjør alle her, onkel.

Stibolt.

Ja, Du er blet pent fordærvet, siden Du blev gift med den manden.

[130]

Sara.

Har De ikke havt brev fra Deres mand, Fru Ulfesen?

Stibolt.

Brev! Nej, det vilde være formeget forlangt af en stasmand som han. Tænke sig til at rejse afsted fanden ivold til Berlin for de første penger, den lømmel har fortjent i hele vinter.

Sara (*til fru Ulfesen.*)

Så ⁿ⁴⁰ De véd ikke, når de kommer tilbage.

Stibolt.

De, hvad for nogen de?

Sara.

Min mand rejste jo med ham.

Stibolt.

Ser man det! (*Til Rikke*) Har jeg så ikke ret i det, at hans venner gør ham værre? Og endda vilde Du forhindre mig fra at gå ned her.

Sara.

Det var forresten Ulfesen, som fik Wulf overtalt til at følge med.

Stibolt (*snerrende.*)

Ser man det.

[131]

Fru Ulfesen.

Det er, fordi Svend *er* således. Han kan ikke hjælpe for det. Og mange gange er han snil også. Her i høst, da småen havde kighoste, og han ikke fik sove om natten, fordi jeg gik oppe med barnet, skjændte han ikke det bitterste gran engang, bare gik ind i det andet værelse og la sig på sofaen.

Stibolt.

Du havde måske ventet, at han skulde pryglet Dig?

Fru Ulfesen.

Nej, men for Svend at være, var det virkelig meget.

Stibolt.

Ja, nu skal han bli kvit både Dig og barnet, han har lagt sig til. Jysses, [k84](#) det var han ikke sén med. 5 måneder efter brylluppet.

Fru Ulfesen.

Nej, det var virkelig næsten 7, onkel.

Stibolt.

Du skulde skamme Dig! Men nu tar jeg både hende og ungen og rejser hjem med.

Fru Ulfesen.

Ja tænk, at det vil han.

[132]

Stibolt.

Vil *Du* kanske ikke?

Fru Ulfesen (*trækker på det.*)

Jo – o, men –

Sara.

Det kan Deres mand ha godt af, fru Ulfesen. Ialtfald for en tid.

Fru Ulfesen.

Jamen onkel vil, det skal være for bestandig.

Stibolt.

Skulde jeg kanske spilfægterere^{k85} og agere^{k86} med en slubbert^{k87} som Ulfsen? Kan han kanske ernære Dig og barnet? Bryr han sig om Dig, og lever han som en skikkelig mand med Dig? Har jeg ikke vidst om det og udvist langmodighed^{k88} i snart to år? Og punget ud, altid og altid punget ud.

Fru Ulfsen.

Og alligevel var vi lige fattige.

Sara.

Når rejser Dere da?

Stibolt.

Nu med det samme. Vil De sige til Ulfsen, at han har set småen og Rikke for sidste gang. Det var derfor jeg kom ned her.

[133]

Sara.

Skal De så bli boende i Kristiania, fru Ulfsen?

Stibolt.

Nej tak. Vi har fåt nok af Sodomaer og Gomorraer.^{k89} Hun flytter ud til mig på landet. Der skal hun få det som blommen i et æg. Jeg er ungkarl og vil gjerne ha nogen til at se på min ensomhed.

Sara.

Hvor godt det dog er for Dem, at De har Deres onkel, fru Ulfsen.

Fenger.

Sådan er det altid her i verden. Mister man ét, så tyr man tilbage til et andet.

Stibolt.

Ja, hvis der er noget andet at ty tilbage til.

Sara.

Gud véd, hvorfor De gir Deres besyv^{k90} med, Fenger. Når man er såⁿ⁴¹ aldeles uvedkommende –

Fru Ulfesen.

Men det er nu lidt rart alligevel. Når man nu engang *har* en mand.

Stibolt.

Kalder Du sligt at ha en mand?

[134]

Fru Ulfesen.

Ja, men når man nu ingen anden *har*, onkel.

Stibolt.

Skam Dig, Rikke! Men kom nu. Her har vi ikke mere at gjøre (*rejser sig*). Sig nu farvel, Rikke.

Fru Ulfesen (*hen til Sara, lavt.*)

Sig til Svend, at han endelig må skrive til mig.

Stibolt.

Kom nu, Rikke!

Fru Ulfesen.

Ja farvel, ⁿ⁴² fru Wulf.

(gir hånden.)

Sara.

Farvel og lev vel.

Fru Ulfesen.

Tak. *(Løvt.)* Og sig til Svend, at når der er gåt en tid, så er onkel ikke så sint længer, og så kan han godt komme og besøge os.

(Hen til Stibolt.)

Stibolt.

Farvel, fru Wulf. *(Bukker lidt. Til Fenger.)* Og De også, hr. Nægler.

Fru Ulfesen.

Fenger, onkel.

[135]

Stibolt.

Det kommer ud på ét.

Sara.

Vent et øjeblik. *(Reiser sig; hen og åbner spisestuedøren, råber ind:)* **Thea!**

Thea *(ind.)*

Sara.

Følg fru Ulfesen og den herre ud, Thea, og luk så hr. Fenger ud med det samme.

(Thea går foran, åbner døren for fru Ulfesen og Stibolt og følger efter dem ud.)

Fenger *(står lidt. Så tar han sin hat og siger:)*

Det var nu altså ved *den* lejlighed.

(Ud.)

Sara *(lægger sig igjen tilrette på chaiselonguen. Straks efter kommer Doris uden overtøj fra døren tilhøjre.)*

Doris.

Goddag fru Wulf. Undskyld, at jeg er så påtrængende. Jeg véd nok, at De er dårlig, men jeg vilde så forfærdelig gerne tale et par ord med Dem.

Sara.

Goddag, fru Blom. Kom herhen og sæt Dem. Jeg vil netop gerne ha lidt selskab, for jeg er i ^[136]grunden lidt urolig for min mand. Jeg har slet ikke hørt fra ham, siden han rejste.

Doris.

Ikke det?

Sara.

I og for sig er det jo ikke spor af underligt – men alligevel.

Doris.

Naturligvis.

Sara.

Kan De ikke bli herinde idag? Ja, for jeg er virkelig så nervøs, at jeg nødig vil være alene. De véd sån, når man har det på følelsen, at der vil hænde noget. Hvor er Agnete?

Doris.

Ja, det var netop hende jeg vilde tale om.

Sara.

Jeg har vært dårlig, lige siden Adolf rejste. Det er liksom jeg kunde græde hvert øjeblik.

(Trykker lommestørklædet mod øjnene.)

Doris.

Det er forresten rart nok. Jeg er akkurat i samme sindstilstand.

[137]

Sara.

Så?

Doris.

Ja, det var derfor, jeg kom ind her. Jeg kunde ikke holde ud at sidde alene. Véd De ikke noget om Agnete?

Sara.

Jeg har jo ikke talt med et menneske, siden Adolf rejste.

Doris.

Agnete har altså ikke vært her?

Sara.

Nej. Nu slår det mig, at jeg ikke har set hende i flere dage.

Doris.

Er der ikke noget mellem hende og Berg?

Sara.

Jo, det er der vist.

Doris.

Forleden eftermiddag, da hun kom herinde fra, var hun så forandret, at jeg næsten ikke kjendte hende. Hun skinned og lyste af glæde og lykke. Og da jeg spurgte hende, hvad der var ^[138]hændet, omfavned hun mig og kyssed mig, og lo og gråd. Og så tog hun tøjet på og skyndte sig ud – der var en, hun skulde møde – og så sa hun, at jeg ikke måtte sidde oppe og vente på hende, for hun havde ikke lov til at sige det endnu, men at hun nok fik det om et par dage.

Sara.

Hun er nok blet forlovet med ham, skal De se.

Doris.

Om morgenen var hun ligedan. Aldeles forandret i sind og skind. Vakker har hun jo altid vært, men da var det liksom hun strålte af skønhed. Så om formiddagen fik hun et brevkort, og siden har hun ikke vært menneske.

Sara.

Har Berg ikke vist sig?

Doris.

Ikke hjemme hos os ialtfald. Men Agnete har jo vært ude både igår og iforgårs, og da kan hun jo ha truffet ham.

Sara.

Har hun ingenting sagt?

Doris.

Ikke et muk. Bare grædt og gåt frem og [139] tilbage på gulvet inde hos sig selv. Og hvergang det har ringet, er hun kommen farende og har spurgt, om der ikke var brev til hende.

Sara.

Sån har det også vært med mig i disse dage, siden Adolf rejste. Hvert øjeblik har jeg trot, der var brev til mig undtagen idag. Idag har jeg slet ikke ventet. Men kanske netop derfor får jeg det.

Doris.

Ja, det går ofte så.

Sara.

Men hvad kan det være med Agnete? Eller også kanske han kommer idag.

Doris.

Hvem? Å Deres mand, ja det gør han måske.

Sara.

Jeg skal sige Dem, vi havde haft en scene, før Adolf rejste. Det var forresten min skyld. Det er det altid. Sånt et bæst er jeg nu engang.

Doris.

Tænk, Blom og jeg havde aldrig scener.

Sara.

Nej, det har De fortalt.

[140]

Doris.

Og nu da han er død, er det så dejligt at tænke tilbage på.

Sara.

Slet ingen scener at ha, vilde jeg nu synes, var kjedeligt i længden.

Doris.

Å nej da, sig ikke det, fru Wulf. Livet er så kort. Og jeg forstår ikke, at man *kan* være andet end snil mod den, man er glad i.

Sara.

Jo, desværre. Det er der vist mange, der kan.

Agnete (*i overtøj fra døren tilhøjre. Åndsfraværende.*)

Å, er Du her, Doris – jeg har søgt så efter Dig.

Doris.

Har Du søgt efter mig?

Agnete (*med stirrende blik og nervøse bevægelser af fingrene.*)

Ja, jeg har søgt alle steder. Min mor er jo død.

Doris (*rejser sig, hen imod hende.*)

Du er syg, Agnete.

[141]

Agnete.

Ja, det er vist sygdom. Min tunge er så tør. Mor døde, da jeg var to år gammel.

Doris.

Hvorfor snakker Du om din mor nu?

Agnete.

Jo, for jeg længes så ofte efter hende. Nu i disse dage –. Jeg véd ikke egentlig hvorfor. Tænk at ha en mor at gå til.

Doris.

Å ja, Agnete. Men der er dog så mange mødre, som ikke forstår sine børn.

Agnete.

Men min mor var så god. Hun var fuld af kærlighed. Den, som har kærlighed, forstår alt. Og hun havde det ikke godt, mor. Far var ond imod hende.

Sara.

Vil Du ikke ta tøjet af og slå Dig ned her, Agnete? Dere har jo fremdeles håndtværkere.

Agnete (*ryster hodet.*)

Er klokken 4 nu?

[142]

Doris.

Ja. Den er straks 4.

Agnete (*hurtig mod baggrundsdøren.*)

Doris.

Går Du ud igjen?

Agnete.

Ja lidt.

(*Ud.*)

Doris.

Der ser De selv. Sådan er hun. Nu skulde hun ned og passe op postbudet. [k91](#)

Sara.

Den Berg er også en bra underlig mand! Men det kan jo forresten også være andre ting. For der *er* noget skjult ved Agnete.

Doris.

Det synes jeg aldeles ikke.

Sara *(tar sig pludselig til hjærtet.)*

Jeg tror, jeg får ondt. Hys, der er nogen i entréen. Det er Adolf, jeg kjender ham på skridtene. Å, lad os være alene, fru Blom.

(Doris hurtig ud, døren tilhøjre.)

(Wulf fra entréen.)

[143]

Sara *(letter sig op, rækker hænderne ud, råber:)*

Adolf!

(Så falder hun tilbage og besvimer.)

Wulf *(hen til chaiselonguen.)*

Sara! Nej men Sara da, hvad er det *(reiser hende op og støtter hende med den ene arm, mens han åbner nogle knapper i hendes kjoleliv)*. Aa Sara, søde, snille Sara min *(kysser hende)*. Sara, min stakkels Sara.

(Dypper et lommetørklæde i vandglasset og lægger det på hendes pande.)

Sara *(slår øjnene op og trækker vejret dybt og besværligt.)*

Wulf *(lægger hendes hode på sin arm og holder hende ind til sig.)*

Sara (*slår armene om hans hals.*)

Hvor dejligt, at Du er kommen, Adolf.

Wulf.

Ja Sara, her har Du mig igjen. Er det bedre med Dig nu?

Sara.

Det er ganske over. Jeg har vært syk, siden Du rejste, Adolf, syk af sorg og angst. Og så den spændingen. Fik Du mit lange brev?

[144]

Wulf.

Ja. Og det gjorde godt, kan Du tro.

Sara.

Jeg gråd hele tiden, mens jeg skrev det. Så kan Du vide, om jeg har tat mig nær af dette eller ei! Jeg, som aldrig græder!

Wulf.

Det har vært frygtelige dage.

Sara.

Har Du vært meget sint på mig?

Wulf.

Å nej da.

Sara (*rejser sig op og sætter sig på chaiselonguen.*)

Tænk, jeg var bange for, at Du skulde bli borte med det samme.

Wulf.

Jeg tænkte også på det.

Sara.

Er det virkelig!

Wulf.

Ja, jeg tænkte på alt muligt desperat. Indtil dit brev kom, så drev længselen mig tilbage.

[145]

Sara.

Gudskelov da! Jeg er alligevel så glad i Dig, Adolf. Jeg vidste ikke, at jeg var så glad i Dig, før dette kom på.

Wulf.

Det var trist, at der skulde så meget til.

Sara.

Forfærdelig trist. Men sådan *er* jeg nu. Jeg må løbe linen ud, før der blir nogen skik på mig. Jeg tror, jeg er grundig kureret.

Wulf (*sukker.*)

Gud gi, det var så vel.

Sara.

Du tror det ikke?

Wulf.

Jeg tror, Du har en farlig natur.

Sara.

Ja, det har jeg vist. Der er mange rare ting inden i mig. Ofte har jeg slet ikke greje på mig selv. Men forresten er det nu slet ikke bare *min* skyld, at dette er hændt. Hvis Du var bleven ved med at være glad i mig –

[146]

Wulf.

Har *jeg* ikke været glad i Dig?

Sara.

Å jo. På din vis. Men det er jo dog længe siden, Du sa, at glansen var gåt af din kærlighed.

Wulf.

Men hvis var skylden?

Sara.

Min naturligvis. Eller *din*, fordi Du ikke mere så på mig med de samme øjne som før.

Wulf.

Lad os ikke komme ind på dette. Det har vi tidt nok forsøgt.

Sara.

Ja sådan er Du. Du vil altid helst slippe for at gå tilbunds i noget.

Wulf (*mildt alvorlig.*)

Nej Du, ulykken er, at Du mangler den resignation, som udkræves for at kunne leve livet hæderligt.

Sara.

Hæderligt? –

[147]

Wulf.

Ja, pligtopfyldende, trofast, sanddru. Det er altsammen resignation.

(Pause, hvori Sara ser tankefuld hen for sig.)

Sara (*pludselig.*)

Jeg i dit sted kunde ikke ha tilgit, Adolf. *Jeg* var rejst fra Dig.

Wulf.

Det tror jeg også.

Sara.

Det viser, hvor forskellige vi er.

Wulf.

Ja. Og det kommer vel med i et tilfælde som dette. Mine følelser er nu så sejglivede, Sara. *Du* er det menneske, jeg har været mest glad i, i verden.

Sara.

Det er Du også, Adolf.

Wulf (*omfavner hende.*)

Ja ja, Sara. Det gør godt at se Dig igen. Men hvor er Gerda? Lad os gå ind til Gerda.

(Han rejser sig og skynder sig ind i spisestuen. Det ringer. Sara vil følge efter ham, men så banker det, og Agnete kommer ind. Sara stanser og vender sig om.)

[148]

Agnete (*forpusket på håret. Hatten sidder skjævt.*)

Er Doris gåt ind?

Sara.

Du ser elendig ud, Agnete.

Agnete.

Det gør *Du* også.

Sara.

Jeg har også været syg i 4 dage.

Agnete.

Det har jeg også.

Sara.

Nu er Adolf kommen.

Agnete.

Så løber jeg igjen.

(Skynder sig mod døren i baggrunden.)

Sara *(efter og griber fat i hende.)*

Agnete, hvad går der af Dig? Jeg er virkelig ræd for Dig, Du ser så forstyrret ud.

Agnete *(næsten skrigende.)*

Lad mig være, lad mig gå! Lad mig bare være, allesammen!

(River sig løs.)

[149]

Sara.

Du må ikke gå ned på gaden, slig som Du ser ud. Sæt Dig lidt, og se til at komme Dig. *(Blødt)* Stakkels Agnete, Du har det vist ondt.

Agnete *(med et koldt blik på Sara.)*

Det ligner ikke Dig at være så kjærlig. Hvad stikker der under?

Sara.

Der er hændt mig noget godt idag. Derfor har jeg trang til at være snil.

Agnete.

Har Du kanske fåt en elsker?

Sara.

Jeg kjender Dig ikke idag, Agnete.

Agnete (*slår med nakken.*)

Sara.

Har Du set noget til Berg siden sidst?

Agnete.

Har Du?

[150]

Sara.

Nej. Sig mig, Agnete, blev det ikke til noget mellem Dig og ham forleden? Han *er* jo glad i Dig.

Agnete (*febrilsk.*)

Har han sagt det til Dig?

Sara.

Nej, men jeg mærked det på ham.

Agnete.

Fortæl mig, fortæl mig alt, hvad han har sagt. (*Pludselig hen om halsen på Sara*) Å Sara, Sara, jeg er så ulykkelig.

(Hulker.)

Wulf *(i spisestudøren, ¹⁴³ som er blet stående på klem)*

Hvor blir Du –

(trækker sig straks tilbage.)

Agnete *(retter sig op og tørrer øjnene.)*

Jeg må afsted, jeg må afsted!

Sara.

Nej, vent nu lidt. Sæt Dig ned her ganske stille. Her skal ingen komme ind. Jeg kommer straks ind igjen til Dig.

(Det ringer.)

[151]

Agnete.

Nej, nu går jeg, nu går jeg. Nu kommer der jo også nogen. Jeg kan ikke være her, jeg kan ikke være nogetsteds.

(Hurtig mod baggrunds døøren, som hun river op.)

Berg *(står på terskelen.)*

Agnete *(et skridt tilbage, griber i en stoleryg. Sara smutter hurtig ind i spisestuen og lukker døren efter sig.)*

Berg *(kommer ind; rækker hånden.)*

Goddag Agnete. Hvordan står det til?

Agnete (*gir mekanisk hånden; stirrer på ham.*)

Berg.

Sæt Dig ned, Agnete. Jeg har noget at sige Dig.

(Han lægger hatten fra sig. Trykker Agnete blidt ned på en stol, og sætter sig ved siden af hende.)

Berg (*med anstrengelse.*)

Du har vel været forundret over, at Du intet har set eller hørt fra mig i disse dage, siden Du fik mit brevkort, Agnete. Men jeg har heller ikke havt det godt.

(Pause.)

[152]

Berg.

Trode Du, at jeg var rejst igjen?

(Pause.)

Berg.

Jeg har været her i byen hele tiden. Og jeg har kæmpet med mig selv, Agnete.

(Pause.)

Berg.

Du véd, at jeg er glad i Dig, Agnete. Jeg har sagt Dig, at Du er den eneste kvinde, jeg har elsket. Jeg fortalte Dig, at jeg tit havde sagt til mig selv: Får Du ikke hende, blir Du aldrig gift.

(Pause.)

Berg.

Det er altså ikke af mangel på kærlighed –

Agnete (*farer op.*)

Spar dine ord! Du behøver ikke at sige noget. Intet mere behøver Du at sige.

Berg.

Lad mig dog få lov til at forklare Dig, Agnete –

Agnete (*angstfuldt bedende.*)

Å nej, lad mig slippe. Jeg véd det jo alltsammen. Jeg har jo gåt her og vidst det i disse ^[153] dage og nætter. Se på mig og se, om jeg ikke har vidst det.

Berg.

Stakkels Agnete.

Agnete (*med bævende stemme.*)

Ja, stakkels Agnete, stakkels, arme Agnete. Hun er nu ikke født til at ha det godt her i verden. Der er mange, som ikke er det.

Berg (*med tykt mæle.*)

Jeg *kan* ikke, Agnete.

Agnete.

Nej, jeg véd det nok, jeg ved det nok. Jeg følte det, må Du vide, da vi skiltes den aften. Dit godnatkys var så vissent. Og da Du gik ned over trapperne, ⁿ⁴⁴ og jeg stod deroppe på gangen, da skreg det inde i mig: Rikard, gå ikke fra mig!

Berg.

Ja, det er sandt. Tvilen var allerede kommen.

Agnete.

Og så er det forbi. Der må ikke være tvil over kjærligheden.

[154]

Berg.

Jeg er ikke mand for det, Agnete. Den, som skulde være min hustru, måtte ingen pletter ha.

Agnete.

Nej, Du er ikke mand for at elske. Å, hvor det er godt, at dette er kommet nu, og ikke efter at vi var blet gift.

Berg.

Ja, det vilde ha vært værre da.

Agnete.

Du er for meget egoist. Du har altid elsket Dig selv over alt i verden.

Berg.

Det véd jeg dog ikke.

Agnete.

Du har aldrig kjendt noget til den hemmelighed, at to mennesker kan elske hinanden rene. Hvor er dog alting forkjert i verden. At netop *Du* skulde være den,

jeg kom til at elske, at netop *Du* skulde være for mig den eneste, der kunde bringe mig til at finde mig selv, til at få det bedste ud af mig selv.

[155]

Berg.

Agnete, Du véd ikke, hvor dette smerter mig. Livet ligger foran mig som en ørken.

Agnete.

Ja. Og sådan vil det bli. Du vil leve rolig og uanfægtet og utilfredsstillet gennem din ørken. For Du er skabt for ørkenen.

Berg.

Skal vi skilles i vrede, Agnete?

Agnete.

Hvor kan der være plads for vrede hos et menneske, der er så sønderknust som jeg.

Berg.

Vil Du ikke gi mig lov til at gjøre noget for Dig, hjælpe Dig? – Jeg *har* jo ingen andre. Tænk Du ikke på at komme hjem til Kristiania og leve der?

Agnete (*hen imod ham.*)

Jo. Jeg vil helst være der, hvor Du er. (*Rækker hænderne ud imod ham.*) Tag mig, lad mig være din alligevel, selv om Du ikke kan gifte Dig med mig. Du, som har så mange forbindelser, kan skaffe mig noget at gjøre, en eller anden bestilling. Jeg bryr mig om ingenting andet, når jeg bare har Dig.

[156]

Berg (*har tat hendes hænder. Bedrøvet.*)

Å nej, Agnete, ikke således. Du er for god til at leve livet hen i en slig skjæv stilling. Du vilde heller ikke kunne holde det ud i længden.

Agnete.

Alt kan jeg holde ud, når jeg bare er Dig nær, og jeg véd, at Du er glad i mig.

Berg.

Nej Agnete, det går ikke. Jeg kan ikke finde mig i at være den, som er skyld i din ulykke. For det *er* ulykke. Dit rygte blir ødelagt. Hvorlænge tror Du, det vilde vare, før alle snakke om det?

Agnete.

Lad Dem snakke. Jeg har jo ingenting at miste ved det, men alt at vinde.

Berg.

Men også for min skyld, Agnete. En mand i min stilling – det vilde skade min anseelse.

Agnete (*tar hænderne til sig. Bittert.*)

Ja, det er sandt, hvert øjeblik står jeg her og glemmer, hvordan Du er, og hvorfor Du støder mig bort.

[157]

Berg.

Enhver hæderlig mand vilde i *mit* sted handle som jeg.

Agnete.

Hvis det var Dig –. Om Du havde begået hvadsomhelst, ikke et fnug af indtryk vilde det gøre på mig.

Berg.

Det forstår jeg ikke.

Agnete.

Nej, det forstår Du ikke.

(Pause, hvori Agnete ser mørkt frem for sig.)

Berg *(betragter hende uroligt.)*

Hvad vil Du nu gøre, Agnete?

Agnete.

Det véd jeg ikke.

Berg.

Vil Du bli her?

Agnete.

Det er det samme, hvor jeg er.

Berg.

Vil Du tillade mig at understøtte Dig?

Agnete.

Nej. Af *Dig* kan jeg ikke ta imod noget.

Berg.

Hvorfor ikke af *mig*?

Agnete.

Å jeg ved ikke. Bryd *Dig* bare ikke om mig. Der blir vel en råd.

Berg.

Gift *Dig* med Egholm?

Agnete.

Nej den udvej er der ikke længer. Han er rejst sin vej.

Berg.

Og det er jeg skyld i?

Agnete.

Det kan Du ta *Dig* let. Nu havde jeg dog ikke orket at gifte mig med ham.

Berg.

Men fortsætte at leve som før? (*lavt*) Det er jo farligt.

Agnete (*mumler hviskende noget.*) [159]

Berg.

Hvad siger Du, Agnete?

Agnete.

Å jeg taler med mig selv. Jeg siger bare: Gak^{k92} ind til din herres glæde. ^{k93}

Berg.

Hvad mener Du med det, Agnete?

Agnete *(med trækninger om munden af frembrydende gråd, som hun behersker.)*

De ord har det sagt inde i mig siden forleden. Det begyndte straks jeg havde talt ud for Dig, og Du løfted mig op til Dig. Det kom med en strømmende fred og fryd. Det voksede og voksede, så jeg syntes ikke, der var plads nok derinde. Det var som et kor af englerøster: Gak ind til din herres glæde – gak ind til din herres glæde. Og siden, da jeg ante, hvad der skulde ske med mig, er det blet ved at lyde som en bitterlig grådfuld klage.

Berg.

Å, Agnete, Agnete, hvor dette er hårdt.

Agnete.

Men retfærdigt. Kun den gode og troe tjener går ind til sin herres glæde. Jeg forstår det nu. ^[160] Du skal ikke lyve, ikke stjæle, ikke bedrage – de bud står fast. Og den, som går udenom, fortjener sin straf.

Berg *(med udbrud.)*

Nej, Agnete! Ikke Du, din sanddruhed mod mig, din hensynsløse oprigtighed udsletter dine fejl! Jeg er som opløst af sorg, Agnete. Mit hjærte brænder imod Dig.

Jeg er nærved at ønske, at Du intet havde sagt mig.

Agnete.

Det er *jeg* ikke.

Berg.

Om nätterne har jeg drømt, at det ikke var sandt, at det var noget, Du havde fundet på for at pine mig. *Da* har jeg vært glad, Agnete. Men når jeg så vågnet op, er sorgen kommen og har lagt sig som et bjerg over mit bryst.

Agnete.

Ja, det er synd i Dig også.

Berg (*smertelig.*)

At Du kunde *gjøre* det, Agnete. At Du kunde *få* Dig til det. Det er den mørkeste [161] gåde, noget menneske nogensinde har stirret på. Hvis Du havde haft børn, som sulted, eller en mor, som led nød. Men jeg ser ingen grund, som tvang Dig. Jeg spejder forgjæves efter en formildende omstændighed.

Agnete (*ryster langsomt hodet.*)

Der findes heller ingen.

Sara (*åbner spisestudøren og kiger ind.*)

Agnete (*ser det.*)

Du kan godt komme ind, Sara.

(*Sara ind.*)

Agnete.

Berg vil gjerne sige farvel til Dig, Sara.

Sara.

Skal han rejse?

Agnete.

Ja, nu skal han rejse for alvor.

Sara.

Rejser han alene?

[162]

Agnete.

Spørg ham. Han er gammel nok til at svare for sig selv.

Berg.

Ja. Jeg rejser alene.

Sara.

Jeg havde tænkt mig noget andet.

Agnete.

Jeg rejser forresten også.

Berg (*gør en bevægelse.*)

Agnete.

Jeg rejser til min fætter i Nordfjord for at bli hans husbestyrerinde.

Sara.

Å Agnete, Du holder ikke det liv ud.

Agnete.

Det har altid stået for mig som det værste i verden. Men det går vist ofte så, at man netop kommer til at gjøre det, man sidst af alt vilde.

Ulfsen *(fra baggrundsdøren. Hastig ind. Barhodet og forstyrret.)*

Rikke er rømt!

[163]

Sara *(hen imod ham.)*

Kom ind her og fortæl Adolf det.

(Begge ind i spisestuen.)

Berg *(hen til Agnete.)*

Tak, Agnete, fordi Du har tat denne beslutning. Nu er jeg glad og rolig for Dig.

Agnete *(tonløst.)*

Rolig er jeg også, men ikke glad.

Berg.

Du skal se, Du finder mange småglæder ved livet deroppe.

Agnete.

Jeg ønsker Dem det samme.

Teppet falder.

Noter og kommentarer

[n1](#). Manuskriptene til *Nina* og *Gjæld* befinner seg på Det Kongelige Bibliotek i København. De ble utgitt først i 2015 av Kari Gaarder Losnedahl, som også skrev et lengre etterord om dem (Skram 2015).

[n2](#). Sitatene er fra to anmeldelser av «-lb-» (Valborg Platou) i *Bergens Aftenblad* 19. desember 1893 og 21. desember 1893. Den første er fra dagen etter premieren (annet sitat), og den neste etter abonnementsforestillingen to dager senere. Også den var sparsomt besøkt, men Valborg Platou konkluderer med at publikum hele aftenen var «levende interessert baade af Stykket og Fremstillingen».

[n3](#). Carl Johan Teatret i Tivoli var et privatteater som eksisterte i årene 1893–1896. Olaf Hansson var teaterdirektør 1893–1895. Han satte bl.a. opp Ibsens *Gengangere* og Gunnar Heibergs *Balkongen*, så *Agnete* var i godt selskap. Christiania Tivoli var et forlystelsesområde i Pipervika i Oslo som ble offisielt åpnet 4. november 1877, men hadde fungert som det fra 1820-årene. Tivoli hadde gjennom sine virkeår et svært bredt tilbud, fra seriøse kunstneriske teater- og konsertoppsetninger, til lettere underholdning og folkeopplysning.

[n4](#). Nettsiden sceneweb.no har oversikter over alle stykker som er spilt på norske scener, men er ikke helt fullstendig.

[n5](#). Jens Bjørneboe skrev dette i et teaterbrev til Danmark etter oppførelsen av stykket på Nationaltheatret i Oslo i 1962, ifølge baksideteksten på Skram 1977.

[n6](#). Agnes, kjent som Sankt Agnes eller Sant'Agnese (født ca. 291 i Roma, død ca. 304 i Roma) var en romersk martyr anerkjent som helgen i blant annet den romersk katolske kirke. Hennes minnedag er 21. januar. Innenfor katolisismen er Agnes skytshelgen for unge jenter, forlovede par, gartnere, kyskhets og for råd om en god ektemann. Hun regnes som en av de mest kjente jomfrumartyrene fra den tidlige romerske kirken. Kulten rundt henne startet allerede tidlig på 300-tallet.

[n7](#). Brev av 10. september 1882. Erik Skram skriver at to ærlige mennesker kan elske hverandre rene. Janet Garton viser til at denne setningen er brukt i *Agnete*. Erik hadde da nettopp fortalt Amalie om sitt flerårige forhold til en ung sypike. Hans brev var svar på et brev (av 6. september 1882) der Amalie blant annet sier at hun ikke orker se ham mer på grunn av det han har avslørt, og at hun kanskje en dag bare for å få fred vil gifte seg med en mann hun akkurat kan tåle, og som

«forresten har meget at byde på» (Garton 2002, 60–70). Dette minner sterkt om Agnetes syn på frieren herr Egholm.

[n8](#). En mann uten seksuell erfaring før ekteskapet ble i kjølvannet av Bjørnsons drama kalt en «hanskemann».

[n9](#). Brev av 25. april 1893, sitert fra Anker og Beyer 1982, 84.

[n10](#). Korrespondanse mellom Amalie Skram og Bjørnstjerne Bjørnson i april 1893, i Anker og Beyer 1982, 74–80.

[n11](#). Sitert etter *Bibelen* 1879.

[n12](#). Sitert etter 1907-utgaven (Schuboths Boghandel), s. 15.

[n13](#). Brev til direktør Carl Rosenberg ved Dagmar-teatret etter uroppførelsen, sitert etter Garton 2011, 213. Skram mente at August Liebman i rollen som Rikard Berg var en total feiltakelse, han så ut som «en svend» og gikk med «snedkerparyk».

[n14](#). spilles] *rettet fra*: spiller (*trykkfeil*)

[n15](#). er danske] *rettet fra*: danske (*trykkfeil*)

[n16](#). hænderne] *rettet fra*: Hænderne (*trykkfeil*)

[n17](#). døren] *rettet fra*: Døren (*trykkfeil*)

[n18](#). brevet] *rettet fra*: Brevet (*trykkfeil*)

[n19](#). på] *rettet fra*: paa (*trykkfeil*)

[n20](#). Wulf] *rettet fra*: Wulff (*trykkfeil*)

[n21](#). fru] *rettet fra*: Fru (*trykkfeil*)

[n22](#). så] *rettet fra*: saa (*trykkfeil*)

[n23](#). Sinnet] *rettet fra*: Sinne (*trykkfeil*)

[n24](#). råber] *rettet fra*: raaber (*trykkfeil*)

[n25](#). skyld] *rettet fra*: Skyld (*trykkfeil*)

[n26](#). sinte] *rettet fra*: sint (*trykkfeil*)

[n27](#). bord] *rettet fra*: Bord (*trykkfeil*)

[n28](#). udtryk] *rettet fra*: Udtryk (*trykkfeil*)

[n29](#). gjerning] *rettet fra*: Gjerning (*trykkfeil*)

[n30](#). skylden] *rettet fra*: Skylden (*trykkfeil*)

[n31](#). igår] *rettet fra*: igaar (*trykkfeil*)

[n32](#). gulvet] *rettet fra*: Gulvet (*trykkfeil*)

[n33](#). så] *rettet fra*: saa (*trykkfeil*)

[n34](#). interessant] *rettet fra*: intressant (*trykkfeil*)

[n35](#). tanker] *rettet fra*: Tanker (*trykkfeil*)

[n36](#). på] *rettet fra*: pa (*trykkfeil*)

[n37](#). alvor] *rettet fra*: Alvor (*trykkfeil*)

[n38](#). færd] *rettet fra*: Færd (*trykkfeil*)

[n39](#). vrøvl] *rettet fra*: Vrøvl (*trykkfeil*)

- [n40.](#) Så] *rettet fra*: Saa (*trykkfeil*)
- [n41.](#) så] *rettet fra*: saa (*trykkfeil*)
- [n42.](#) farvel] *rettet fra*: Farvel (*trykkfeil*)
- [n43.](#) spisestudøren,] *rettet fra*: spisestudøren. (*trykkfeil*)
- [n44.](#) trapperne] *rettet fra*: Trapperne (*trykkfeil*)
- [k1.](#) kommis] handelsbetjent; ekspeditør
- [k2.](#) rampen] lamperekke foran et teaters scene
- [k3.](#) rodemesteren] offentlig skatteoppkrever for et bestemt kvarter i en by
- [k4.](#) skilning] (hår)skill
- [k5.](#) lejlighed] anledning
- [k6.](#) Rækker] bøyer
- [k7.](#) nemmere] lettere; enklere
- [k8.](#) fordægtigt] mistenkelig; hemmelighetsfullt
- [k9.](#) bogladen] bokhandelen
- [k10.](#) Vimmelskaftet] gate i København
- [k11.](#) Såmeget, De véd det] bare så De vet det
- [k12.](#) hodebrud] hodebry
- [k13.](#) Hauttitu] huttetu
- [k14.](#) guldfisk] en rik ung mann; et godt parti
- [k15.](#) «Fliegende Blätter»] *Fliegende Blätter*, et tysk ukentlig humoristisk-satirisk, illustrert magasin, utkom 1845–1944 i München
- [k16.](#) lér] leire
- [k17.](#) sangvinsk] optimistisk
- [k18.](#) dampkjøkkenet hjemme i Kristiania] Christiania Dampkjøkken A/S (grunnlagt 1857), populært kalt «Dampen», serverte billige middagsretter i en stor spisesal
- [k19.](#) sirkus varieté] lettere underholdning
- [k20.](#) er ... ved muffen] har penger
- [k21.](#) korrespondancer] artikler
- [k22.](#) stakåndet] andpusten
- [k23.](#) led og kjed] trett og lei
- [k24.](#) tête à tête] (fr.) fortrolig samtale; intimt møte
- [k25.](#) blåse dem et stykke] blåse i; gi blaffen i
- [k26.](#) kleresiet] eg. geistligheten, her: klikken; gjengen
- [k27.](#) hanskemand] refereanse til Bjørnstjerne Bjørnsons drama *En Hanske* (1883), en mann uten seksuelle erfaringer før ekteskapet
- [k28.](#) gir mig en kurv] avslår frieriet
- [k29.](#) stasmand] utmerket person; gentleman

[k30](#). bakke] brett
[k31](#). stumtjener] lite anretterbord på sokkel
[k32](#). chaiselongue] liten sofa
[k33](#). affejende] avvisende
[k34](#). Løberjenten] barnevakt; en som går ærender
[k35](#). gabende] gjespende
[k36](#). géne] plage
[k37](#). simpleste] enkleste
[k38](#). beklumret] tett; dårlig luft
[k39](#). grundende] tankefullt
[k40](#). pedelkonens] vaktmesterkonen
[k41](#). anfægte] plage; uroe
[k42](#). højmodig] edel
[k43](#). klatpapiret] trekkpapir; ulimet papir brukt til å trekke opp (tørke) blekk, for eksempel i et håndskrevet brev
[k44](#). noss] (dial.) kjæle navn for lite barn
[k45](#). sedate] sindige; rolige
[k46](#). komersen] (fr. *commerce*: handel) her: forhold; spetakkel; lystighet
[k47](#). stivstikker] tverr og sær person
[k48](#). seget] spasert langsomt
[k49](#). udaset] utmattet
[k50](#). De har erklæret Dem] *erklære seg*: fri
[k51](#). skarn] søppel
[k52](#). nederdrægtige] ondskapsfulle
[k53](#). gemene] sjofle; tarvelige
[k54](#). stå skoleret for] bli (strengt) irettesatt av
[k55](#). kjeret] brydd
[k56](#). uomstødeligste] som ikke kan endres
[k57](#). forjasket] tilsølet; ødelagt
[k58](#). fysionomie] trekk; karakter
[k59](#). det gamle stas] de gamle greiene
[k60](#). kram] vare; gods; «skitt»
[k61](#). pebersvend] ugift mann
[k62](#). snakte] snakket
[k63](#). slå plader] lyve
[k64](#). dumpt] utydlig; klavløs
[k65](#). ikke det bitterste] ikke det minste
[k66](#). skaffe] gjøre

[k67](#). beskaffenhed] art; natur
[k68](#). brødebetyngtet] skyldbetyngtet
[k69](#). snottede] snørrete
[k70](#). kjertelsyge] sykdom i lymfekjertlene
[k71](#). slet] dårlig
[k72](#). ringere] dårligere
[k73](#). «Om eders synder ... den hvide uld»] jf. Esaias 1, 18: «Kommer dog og lader os gaa irette (med hinanden!) siger Herren; dersom Eders Synder (end) vare som Purpuret, da skulle de blive hvide som Sneen; om de (end) vare røde som Skarlagenets (Farve, da), skulle de (dog) blive som den (hvide) Uld.»
[k74](#). syvmilestøvler] referanse til folkeeventyr, hvor man med syvmilsstøvler kan komme syv mil for hvert skritt man tar
[k75](#). rappe] skynde
[k76](#). vilderede] forvirring
[k77](#). Skomager, bliv ved din læst] hold deg til ditt eget (beskjedne) felt
[k78](#). antifeberstas] *stas*: nedsettende betegnelse for noe fint og flott som ikke faller i ens smak
[k79](#). påstyr] oppstyr
[k80](#). gjorde vrøvl] laget oppstyr
[k81](#). havde jeg ... vært pent deran] hadde jeg ligget dårlig an
[k82](#). indædt] sammenbitt; sint
[k83](#). Restauration] restaurant
[k84](#). Jysses] jøss
[k85](#). spilfægterere] fjase
[k86](#). agere] spille komedie
[k87](#). slubbet] slappfisk; latsabb
[k88](#). langmodighed] tålmodighet
[k89](#). Sodomaer og Gomorraer] ifølge 1. Mosebok, 18–19) to førhistoriske byer som skal ha ligget ved sørenden av Dødehavet. Innbyggernes gudløshet og ugjestmilde oppførsel førte til at Jahve straffet dem ved å ødelegge byene med ild og svovel. Navnene brukes som synonym for usedelige og ukristelige steder.
[k90](#). besyv] mening
[k91](#). postbudet] Det var postombæring i København i hvert fall to ganger om dagen sist på 1800-tallet.
[k92](#). Gak] gå
[k93](#). Gak ind til din herres glæde] Jfr. Matteus 25, 21–23: «Hans Herre sagde til ham: Vel, du gode og tro Tjener! Du har været tro over Lidet, jeg vil sætte dig over meget; gak ind til din Herres Glæde!»

Amalie Skrams *Agnete* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no